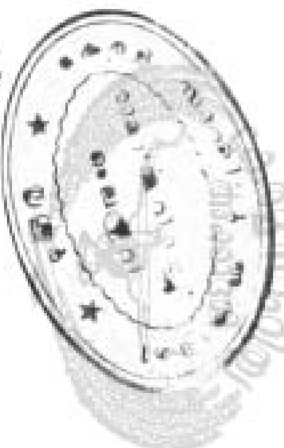
ഗൗരീചരിതം

കൊച്ചി ഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിറ്റി വകയായി
പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്

ഗൌരീചരിതം

(ഒരു പഴയ പ്രബന്ധം)

കൊച്ചി ഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിറ്റി വകയായി
പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത്

—:o:—

വാണീകളേബരം അച്ചുക്കൂടം
തൃശ്ശിവപേരൂർ

—(•)—

൧൦൮൭

 വില ൪ ണ

മുഖവുര

ഭാഷാസാഹിത്യലോകത്തിൽ വളരെ വിശിഷ്ടമായ ഒന്നാണ് ചമ്പൂപ്രസ്ഥാനം. ജനങ്ങൾ അതിനെ ഇന്നത്തേക്കാൾ ബഹുമാനിച്ചിരുന്ന ഒരു കാലമുണ്ടായിരുന്നു. പാഠകം പറയുന്ന പതിവിനു പ്രചാരം കുറഞ്ഞതോടുകൂടിയാണ് ചമ്പൂകാവ്യങ്ങളുടെ കാന്തി മങ്ങിത്തുടങ്ങിയതു്. ചളിപുരണ്ടാലും രത്നങ്ങളുടെ യഥാർത്ഥശോഭ കുറയാത്തതുപോലെ, ചമ്പൂക്കളുടെ അനഘമായ മാഹാത്മ്യത്തിന് ഇപ്പോഴും യാതൊരു കോട്ടവും തട്ടീട്ടില്ല. അതു് അന്നും ഇന്നും സഹൃദയന്മാർ സസന്തോഷം സ്വാഗതം പറഞ്ഞുകൊണ്ടുതന്നെയിരിക്കുന്നു. ഭാഷ നിലനില്ക്കുന്നിടത്തോളം കാലം, ഈ തേജഃപുഞ്ജങ്ങൾ ആത്മീയമായ കിരണപൂരംകൊണ്ടു സാഹിത്യനഭോമണ്ഡലത്തെ പ്രകാശമാനമാക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമെന്നുള്ളതിൽ സംശയമില്ല. ഇക്കൂട്ടത്തിൽപെട്ട ഒന്നത്രേ, ഇപ്പോൾ സഹൃദയന്മാരുടെ സ്വാഗതത്തിനു വിഷയമായിരിക്കുന്ന "ഗൌരീചരിതം".

ഭാഷയിൽ ചമ്പൂപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ പ്രഥമാവതാരകാലം, കൊല്ലം ൮-ാം ശതവർഷത്തിന്റെ ഉത്തരാർദ്ധമാണെന്നു തോന്നുന്നു. പിന്നീട് ഏകദേശം രണ്ടു നൂററാണ്ടോളം കാലം, സാഹിത്യസാമ്രാജ്യം ച

മ്പുക്കളുടെ കൂത്തരങ്ങളായിരുന്നു. പാഠകത്തിനുണ്ടായിരുന്ന പ്രചുരമായ പ്രചാരം, പ്രഭുക്കളുടെ പ്രോത്സാഹനം, കേരളബ്രാഹ്മണരുടെ പ്രത്യേക ജീവിതരീതി, എന്നീ കാരണങ്ങൾ ചമ്പുക്കളുടെ അഭിവൃദ്ധിയിൽ പ്രത്യേകം സഹായിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. മലയാളികളെ സംബന്ധിച്ചു നോക്കുകയാണെങ്കിൽ, പുനത്തെക്കൊണ്ടു സനാഥമായ പതിനെട്ടരക്കവിയോഗത്തിന്റെ ചരിത്രവും, ഇന്നു പ്രാചീനചമ്പുക്കളിൽ അധികവും കണ്ടുകിട്ടുന്നതു പ്രഭുകുടുംബങ്ങളിലൊ രാജകുടുംബങ്ങളിലൊ നിന്നാണെന്നുള്ള വാസ്തുവവും ആലോചിച്ചാൽ പ്രാചീനകവികളെ—വിശിഷ്യ ചമ്പൂകർത്താക്കന്മാരായ കേരളബ്രാഹ്മണരെ—അന്നത്തെ പ്രഭുക്കന്മാർ പ്രത്യേകം പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചുവന്നിരുന്നുവെന്നു മനസ്സിലാക്കാം.

പ്രാചീനഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ കാര്യത്തിൽ പൊതുവേയും, ചമ്പൂക്കളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പ്രത്യേകിച്ചും, ഗ്രന്ഥകർത്താക്കന്മാരെ നിർണ്ണയിക്കുന്ന കാര്യം തീരെ അസാദ്ധ്യമായിട്ടാണ് കാണുന്നതു്. കർത്താവാരെന്നു നിശ്ചയമില്ലാത്ത ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ ഉടമസ്ഥാവകാശത്തെ നിർണ്ണയിക്കുന്നതിന് നിരൂപകന്മാർ അവലംബിക്കാറുള്ള പ്രധാനമായ ഒരു മാർഗ്ഗം ഗ്രന്ഥാന്തരസാമ്യമാണല്ലോ. എന്നാൽ "സർവ്വനിബന്ധനകർത്താ"ക്കളായിത്തീരുന്നതിന് ഒട്ടും മടി കാണിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ചമ്പൂകർത്താക്കളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഈ മാർഗ്ഗം അപ്രായമായിട്ടാണ് കാണു

പ്പെടുന്നതു്. സംസ്കൃതസാഹിത്യവുമായി പരിചയിച്ചിട്ടുള്ളവൎക്ക് ചമ്പൂക്കളിലെ ഉദ്ധരണങ്ങൾ സുപരിചിതങ്ങളായിരിക്കും. പ്രസ്തുത കൃതിയുടെ കൈയെഴുത്തുഗ്രന്ഥത്തിൽതന്നെ സൌന്ദൎയ്യലഹരിയിൽനിന്നു രണ്ടുപദ്യങ്ങൾ* മംഗളരൂപത്തിൽ ഉദ്ധരിച്ചു കാണുകയുണ്ടായി. അവയ്ക്കു കഥയുമായി യാതൊരു ബന്ധവും ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടും മംഗളാത്മകങ്ങളായ മറ്റു മൂന്നു പദ്യങ്ങൾ ഉള്ളതുകൊണ്ടും അവയെ വിട്ടുകളകയാണു് ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്. സമാനകാലീനന്മാരായ കവികളുടെ കൃതികളിൽനിന്നു സന്ദൎഭോചിതങ്ങളായ ഭാഗങ്ങളെ ഉദ്ധരിക്കുന്നതിനും ചമ്പൂകൎത്താക്കൾക്കു മടിയില്ല. ആശയാപഹരണത്തിന്റെ കാൎയ്യമോ പറയേണ്ടതുമില്ല. ഈ സ്ഥിതിക്കു ഗ്രന്ഥാന്തരസാമ്യംകൊണ്ടുള്ള കൎത്തൃനിൎണ്ണയം ചമ്പൂക്കളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം തീരെ ദുസ്സാദ്ധ്യമായിട്ടാണിരിക്കുന്നതു്. "ഗൌരീചരിത"ത്തിന്റെ കാൎയ്യത്തിലും അനുഭവം ഇതുതന്നെ.

ചമ്പൂകൎത്താക്കന്മാർ തങ്ങളുടെ കവിതകൾക്കു

---

* കിരീടം വൈരിഞ്ചം പരിഹര പുരഃ കൈടഭഭിദഃ
കഠോരേ കോടീരേ സ്ഖലസി ജഹി ജംഭാരിമകുടം
പ്രണമ്രേഷ്വേതേഷു പ്രസഭമുപയാതസ്യ ഭവനം
ഭവസ്യാഭ്യുത്ഥാനേ വദതി ജേതൃത്വ പരിജനഃ.
ഗിരാമാഹുർദ്ദേവീം ദ്രുഹിണഗൃഹിണീമാഗമവിദോ
ഹരേഃ പത്നീം പത്മാം ഹരസഹചരീമദ്രിതനയാം
തുരീയാ കാപി ത്വം ദുരധിഗമനിസ്സീമമഹിമാ
മഹാമായാ വിശ്വം ഭ്രമയസി പരബ്രഹ്മമഹിഷി

വിഷയമായി സ്വീകരിച്ചു കണ്ടിട്ടുള്ളതു അധികവും പൌരാണികകഥകളെയാണു്. അപൂൎവ്വം ചില സ്ഥലമാഹാത്മ്യങ്ങളും ഇക്കൂട്ടത്തിൽ പെട്ടിട്ടില്ലെന്നില്ല. ശ്രോതാക്കളുടേയും ദ്രഷ്ടാക്കളുടേയും സന്മാൎഗ്ഗപ്രതിപത്തിയും മതബോധവും കാവ്യപ്രയോജനമായി തൽകൎത്താക്കന്മാർ ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, അവർ പൌരാണികകഥകളെത്തന്നെ ആശ്രയിച്ചതു്. "ഗൌരീചരിത"കൎത്താവും ഈ സമ്പ്രദായത്തെ വിടാതെ ഇതിവൃത്തരൂപീകരണത്തിനായി ദേവീമാഹാത്മ്യത്തെ ആശ്രയിച്ചു.

ഗദ്യപദ്യാത്മകമായ കാവ്യമാണു് ചമ്പു. സാധാരണ പദ്യകാവ്യങ്ങളിലെപ്പോലെ സൎഗ്ഗാന്തങ്ങളിൽ മാത്രമേ വൃത്തം ഭിന്നിച്ചുകൂട്ടു എന്ന നിയമം ചമ്പുക്കളെ ബാധിക്കുന്നില്ല. കവിയുടെ ഇഷ്ടം പോലെ ഏതു വൃത്തവും ഇടകലൎത്തി ഉപയോഗിക്കാം; എങ്കിലും രസപോഷണത്തിനും വൈചിത്ര്യദീക്ഷയ്ക്കുംവേണ്ടി സന്ദൎഭാനുഗുണമായ വൃത്തങ്ങൾ ഉപയോഗിക്കുന്നതിനു ചമ്പുകൎത്താക്കൾ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിക്കാറുണ്ടു്. ഉദാഹരണത്തിനു പൃഥ്വീവൃത്തത്തെ എടുക്കാം. യുദ്ധയാത്ര പൃഥ്വീവൃത്തത്തിൽ മാത്രമേ ആയിക്കൂടൂ എന്നു മിക്കവൎക്കും നിൎബ്ബന്ധമുണ്ടു്.

ചമ്പുക്കളിലെ ഗദ്യങ്ങൾ ലക്ഷണശാസ്ത്രപ്രകാരം നോക്കിയാൽ ഗദ്യങ്ങളല്ല. ദ്രാവിഡഭാഷാവൃത്തങ്ങളിൽ പലതും ചമ്പുക്കളിൽ കടന്നാൽ ഗദ്യം എന്ന

പേർ സ്വീകരിക്കുന്നു എന്നേയുള്ളൂ. അക്ഷരങ്ങളോ മാത്രകളോ ക്കോ ചില നിയമങ്ങളുള്ള പദ്യങ്ങളിൽനിന്നു അതൊന്നുമില്ലാത്ത ഗദ്യങ്ങളിലെയ്ക്കുള്ള എടുത്തുചാട്ടം, ഗദ്യപ്രയോഗവിഷയത്തിൽ, അത്ര ആശാസ്യമല്ലെന്നു അന്നത്തെ കവികൾക്കു തോന്നിയിരിക്കാം; അഥവാ, ഇന്നത്തെപ്പോലെ ഗദ്യം പരിഷ്കരിക്കപ്പെടാതിരുന്നതുകൊണ്ടു കവികൾ അതിനെ വകവെയ്ക്കാതിരുന്നതാണെന്നും വരാം; സംസ്കൃതചമ്പുക്കളിലെ ചില ഗദ്യങ്ങൾക്കും ഒരു "പദ്യച്ഛായ" കാണാറുണ്ടെന്നുള്ളതും ഇവിടെ വിസ്മരിക്കത്തക്കതല്ല. സംസ്കൃതമയമായ ഒരു ഗദ്യമെങ്കിലും ഒരു ചമ്പുവിൽ ഉണ്ടായിരിക്കണമെന്നു തൽകർത്താക്കന്മാർക്കു നിർബ്ബന്ധമുള്ളതുപോലെ തോന്നുന്നു. ദണ്ഡകവും അപരിഹാര്യംതന്നെ. ഗദ്യപദ്യങ്ങളെ അധികരിച്ച് ഇവിടെ വിവരിച്ചിട്ടുള്ള സംഗതികളെല്ലാം "ഗൌരീചരിത"ത്തിൽതന്നെ ഉദാഹരണങ്ങൾ കാണാം.

"ആശീർന്നമസ്ക്രിയാവസ്തുനിർദ്ദേശാ"ത്മകങ്ങളായ മൂന്നുവിധം കാവ്യമുഖങ്ങളെ ചമ്പൂകർത്താക്കളും സ്വീകരിക്കാറുണ്ട്. മംഗളാചരണത്തിനുശേഷം, രംഗത്തിൽ ഒരു തോഴനെക്കണ്ടതുകൊണ്ടുണ്ടായ സന്തോഷത്തെ വിശേഷരൂപത്തിലും കഥാസൂചകമായ ഒരു ഭാഗത്തെ തന്ത്രസമത്കമായ രീതിയിൽ സാമാന്യരൂപത്തിലും ഘടിപ്പിച്ച് കഥയിലേക്കു പ്രവേശിക്കയാണ് സാധാരണ പതിവ്. പൂർവ്വാർദ്ധത്തെ

ഉപദേശപരമായ സാമാന്യമായും ഉത്തരാൎദ്ധത്തെ ഉദാഹരണാത്മകമായ വിശേഷമായും ഘടിപ്പിക്കുന്ന രീതിയും അസാധാരണമല്ല. "ഗൌരീചരിതം" ഇവയിൽ രണ്ടാമത്തെ ഇനത്തിൽ പെടുന്നു.

കഥയിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ അധികവും വൎണ്ണനയായി കഴിഞ്ഞുകൂടും. കഥാകഥനത്തിനുവേണ്ടി വൎണ്ണിക്കുകയല്ല, വൎണ്ണിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി കഥ പറയുകയാണു് ഇവർ ചെയ്യുന്നതു്. രസോജ്ജനകമായ വൎണ്ണനമാണല്ലോ കവിതയുടെ ജീവൻ. യുദ്ധവും കലഹവുംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞ "ഗൌരീചരിത"ത്തിൽ കവിക്കു വൎണ്ണിക്കുന്നതിനു വളരെയൊന്നും ഇടം കിട്ടുന്നില്ലെങ്കിലും കിട്ടുന്ന അവസരത്തെ കവി വെറുതേ കളയുന്നില്ല. സുംഭന് സംധ്വംസനത്തിനായി മോഹിനിവേഷം ധരിക്കുന്ന ഗൌരിയെ വൎണ്ണിക്കുന്ന ഭാഗം കവിയുടെ മനോധൎമ്മവിശാലതയേയും വൎണ്ണനാചാതുരിയേയും വേണ്ടപോലെ തെളിയിക്കുന്നുണ്ടു്.

രസാനുരൂപമായ ശബ്ദത്തെ ഉളവാക്കത്തക്കവണ്ണം ഭാഷയേയും രീതിയേയും ക്രമപ്പെടുത്തുന്നതിനു ചമ്പൂകൎത്താക്കൾക്കുള്ള പാടവം ഒന്നു വേറെതന്നെയാണു്. ഇഷ്ടംപോലെ വൃത്തങ്ങളെ ഇടകലൎത്തി ഉപയോഗിക്കുന്നതിനുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം ഈ സന്ദൎഭത്തിലാണു് കവികൾക്കു അധികം പ്രയോജകീഭവിക്കുന്നതു്.

"അവൻ സംസാരിക്കുന്നതുപോലും ചമ്പൂരീതി

യിലാണ്'' എന്ന ഒരു ചൊല്ല് ഇപ്പോൾ സാധാരണമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. ഭാഷാഭേദമാണ് ഇതിനു കാരണം. സംസ്കൃതപദപ്രയോഗം ധാരാളമെന്നു മാത്രമല്ല, ചിലപ്പോൾ പദ്യം മുഴുവൻതന്നെ സംസ്കൃതമയമായി എന്നും വരും. ശ്ലോകം മുഴുവൻ സംസ്കൃതത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി, ഇടയ്ക്കു ഒരു മലയാളപദമോ മലയാളപ്രത്യയമോ ചേർത്താൽ അതു മണിപ്രവാളമായി എന്നാണ് അവരുടെ ഭാവം. മണിപ്രവാളയോഗത്തിൽ അവർ അധികം ബഹുമാനിക്കാറുള്ളതു മണിയെ (ലീലാതിലകകാരൻെറ പക്ഷത്തിൽ പ്രവാളത്തെ)യാണെന്നുള്ളതു മലയാളത്തിലെ ഏതു ചമ്പു പരിശോധിച്ചാലും കാണാം. ചമ്പുക്കളിലെ ഈ പ്രത്യേകഭാഷയ്ക്കു പ്രാകൃതം ഒരു സാദൃശ്യമുണ്ടെന്നുള്ളതും വിസ്മരിക്കത്തക്കതല്ല. പദങ്ങളെ കൂട്ടിച്ചേർക്കുന്നതിലുള്ള രീതിഭേദംകൊണ്ടും പദവിന്യാസക്രമംകൊണ്ടും മററുമാണ് ചമ്പുക്കളെ സാധാരണ താരതമ്യപ്പെടുത്താറുള്ളത്. ഈ ക്രമത്തിൽ നോക്കുകയാണെങ്കിൽ ഭാഷാചമ്പുക്കളിൽ ഏററവും ഉയർന്നുനില്ക്കുന്ന രണ്ടു ഗ്രന്ഥങ്ങൾ, ഭാഷാനൈഷധചമ്പുവും ഉത്തരരാമായണചമ്പുവുമത്രെ. രാജരത്നാവലീയം, ബാണയുദ്ധം, കാമദഹനം, ഭാരതം, ചെല്ലൂർനാഥോദയം മുതലായവയെ രണ്ടാംകിടയിൽ ഗണിക്കാം. തെങ്കൈലനാഥോദയം, ദക്ഷയാഗം, സീതാപഹരണം, കംസവധം തുടങ്ങിയുള്ള ചമ്പുക്കൾക്കു മൂന്നാമതായി ഗണിക്കപ്പെടേണ്ട മാഹാത്മ്യമേയുള്ളു. "ഗൌരീചരിതം'' ഇവയിൽ രണ്ടാമത്തെ പടിയിൽ നില്ക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു.

രസപോഷണത്തിനുവേണ്ടി ചമ്പൂകർത്താക്കൾ സംസ്കൃതത്തെ അധികം ബഹുമാനിച്ചു എന്നു വിചാരിച്ച് നല്ല മലയാളം അവർക്കു വശമല്ലായിരുന്നു എന്നു സിദ്ധാന്തിക്കുന്നതു ശരിയല്ല.

അളകേന്ദു സ്സംഹാസികാം ജ്ഞതജ്ഞോ സ്വാഹാ കഥമിതിതമാ
ഉദ്വേഗത്ത്യാജ്യിക്ഷവിപ്രവിന്യപിശിതപ്രീണസ്വജ്ഞേന്ദുപ്സിനാ
ധ്യായന്തീ സ്വസ്മമന്ത്രയന്ത്രിതജ്ഞഹൃന്നിർബ്ബന്ധഹാസോല്ലസ-
ച്ചേഷ്ടാജ്ഞചേഷ്ടവക്ഷോംകൃതാധ്യശിരഹവിർമ്മാം താമവാനാപഹം. ൧൫

ഈവിധം ചടപടായമാനമായ സംസ്കൃതപദ്യമെഴുതിയ കവിതന്നെയാണ്,

കൂട്ടാക്കാതേ മദാന്ധാവപനമിളിതമാതംഗനാരീസ്ത്രീ പടസ്രസ്തായ്
ക്രൂന്തത്തിഃപിലിരന്ന ദുർന്നയാർന്നതാനാളകീരിലു ചൊല്ലാം
വാട്ടം തട്ടാതെ ശ്രസ്തചക്രനിഹതാം നിർദ്ദയങ്കാരേസംഘ്യാൻ
കൂട്ടത്തോടെ ചക്ഷ്ളും കവുന്തിനിവഹാനാണഖിട്ടവൻ ഞാൻ

എന്ന ശ്ലോകവും എഴുതുന്നത്. കേരളബ്രാഹ്മണരുടെ സംസ്കൃതപക്ഷപാതവും, ആശയാവിഷ്കരണത്തിനും സംസ്കാരസ്ഫൂർത്തിക്കുമുള്ള കൂടുതൽ സൌകര്യവും തെളിച്ചപ്പോൾ, ചമ്പുക്കളിൽ മണിപ്രവാളത്തേക്കാൾ പ്രാധാന്യം ലഭിച്ചുപോയി എന്നേയുള്ളൂ.

“ഗൌരീചരിത”ത്തിലെ ഇതിവൃത്തം ദേവീമാഹാത്മ്യത്തിൽനിന്നെടുത്തതാണെന്നു മുൻ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. ആത്മീയങ്ങളായ ദുശ്ചേഷ്ടിതങ്ങളെക്കൊണ്ടു ലോകത്തെ മുഴുവൻ കീഴ്മേൽ മറിച്ച മഹിഷാസുരന്റെ പരാക്രമങ്ങളെ വർണ്ണിച്ചുകൊണ്ടാണ് കഥ ആരംഭിക്കുന്നതു്. സിംഹവാഹിനിയായ ദേവി ആ ദുഷ്ടനെ നിഗ്രഹിക്കുന്നു. ബ്രഹ്മദത്തങ്ങളായ വരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഗർവ്വിഷ്ഠന്മാരായിത്തീർന്ന സുംഭനിസുംഭന്മാരുടെ വധമാണ് രണ്ടാമതായി വർണ്ണി

ച്ചിട്ടുള്ളതു്. അവരുടെ ഭൃത്യന്മാരായ ചണ്ഡമുണ്ഡന്മാർ ഒരിക്കൽ ഹൈമവതകാനനങ്ങളിൽ സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ മോഹിനിയായ ഗൗരിയെ കാണുകയും വിവരം തങ്ങളുടെ യജമാനന്മാരെ ധരിപ്പിക്കയും ചെയ്യുന്നു. മോഹിനിയെ വശീകരിക്കുന്നതിനുള്ള അവരുടെ ശ്രമമാണു് അടുത്ത ഭാഗം. ചണ്ഡമുണ്ഡന്മാർമുഖേനയുള്ള ദൗത്യം കലഹത്തിൽ അവസാനിച്ചപ്പോൾ അസുരന്മാർ സമരത്തിനു പുറപ്പെടുന്നു; ദേവി സപ്തമാതാക്കളെയും വീരഭദ്രാദികളെയും സൃഷ്ടിക്കുന്നു. അധികം പറയുന്നതെന്തിനു്? മോഹിനിയുടെ രൂപലാവണ്യത്തിൽ മോഹിച്ച ശുംഭനിശുംഭന്മാരും തൽഭൃത്യന്മാരായ ചണ്ഡമുണ്ഡാദികളും ദേവിയുടെ കോപാഗ്നിയിൽ ശലഭത്വത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. ശുംഭനിശുംഭന്മാരുടെ ഭാഗിനേയനായ രക്തബീജൻ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടുന്നതും ഇങ്ങിനി വരാതവണ്ണം തെക്കോട്ടുപോകുന്നതും ഇതിനിടയ്ക്കാണു്. വൈരിനാശം നിമിത്തം ആത്മരക്ഷ ലഭിച്ച ദേവകളുടെ സ്തുതിയും, ആപൽകാലത്തു താൻ ഇനിയും ലോകരക്ഷയ്ക്കായി അവതരിക്കാമെന്നുള്ള ദേവിയുടെ വാഗ്ദാനവും കഴിഞ്ഞു സ്തോത്രങ്ങളായ രണ്ടു പദ്യങ്ങളോടുകൂടി ഗ്രന്ഥം അവസാനിക്കുന്നു. ഇതാണു് "ഗൗരീചരിത"ത്തിലെ കഥാഗതി.

ഭാഷായോഷയുടെ കണ്ഠാഭരണങ്ങളായ ഇത്തരം ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ അനവധി എണ്ണം ഇനിയും അച്ചടിക്കാതെ അങ്ങുമിങ്ങും കിടപ്പുണ്ടു്. വളരെയെണ്ണം തിരശ്ശീലയ്ക്കുള്ളിൽ മറഞ്ഞുകിടപ്പുണ്ടെന്നു് അനുമാ

നിക്കുന്നതും അസ്ഥാനത്തിലാകയില്ല. വിദ്വാന്മാർ പ്രത്യേകം രസപ്രദങ്ങളായ ഈ അമൂല്യഗ്രന്ഥങ്ങളെ തിരഞ്ഞു കണ്ടുപിടിക്കുന്നതിനും, കിട്ടുന്നവയെ സഹൃദയന്മാരുടെ മുമ്പിൽ അവതരിപ്പിക്കുന്നതിനും ശ്രമിക്കേണ്ടതു എല്ലാ ഭാഷാഭിമാനികളുടേയും കടമയാകുന്നു.

ഇപ്പോൾ ചമ്പുക്കളുടെ പ്രചാരത്തെ പ്രധാനമായി തടഞ്ഞുനില്ക്കുന്നതു അവയിലെ സംസ്കൃതപദപ്രയോഗപ്രാചുര്യമാണ്; അല്ലാതെ സാഹിത്യരസികന്മാരുടെ അഭാവമല്ല. സംസ്കൃതപരിചയമില്ലാത്ത സാധാരണന്മാർ അന്യാശ്രയം കൂടാതെ ചമ്പൂരസാസ്വാദത്തിനു നിവൃത്തിയില്ലാത്തതിനാൽ, അങ്ങിനെയുള്ളവർ അവയെ അത്ര ബഹുമാനിക്കുന്നില്ലെന്നേയുള്ളു. നല്ല ചമ്പുക്കളിൽ ഒന്നോ രണ്ടോ എണ്ണം വായിച്ചു രസിക്കുന്നതിനു വേണ്ട സഹൃദയത്വവും ക്ഷമയും ആളുകൾക്കുണ്ടാകുമെങ്കിൽ പിന്നീടു ചമ്പൂലഹരി അവരെ വിട്ടുപിരിയുകയില്ലെന്നു നിസ്സംശയം പറയാം. ചമ്പുക്കളുമായി വലിയ പരിചയമില്ലാത്തവർ, അവയുടെ സ്വാദറിയുവാൻ ഈ "ഗൌരീചരിതം" ഏറക്കുറെ ഉപകരിക്കാതിരിക്കുകയില്ല. ഭാഷയിൽ സാമാന്യജ്ഞാനം സിദ്ധിച്ചുകഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള സാഹിത്യരസികന്മാർ നിഷ്പ്രയാസം അർത്ഥം ഗ്രഹിക്കാറാകത്തക്കവണ്ണം ഒരു ചെറിയ വ്യാഖ്യാനവുംകൂടി ഇതിൽ ചേർത്തിട്ടുള്ളതു അനാവശ്യമായിട്ടില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

ഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മിററി ആപ്പീസ്,
തൃശ്ശിവപേരൂർ, ൧൧൦൯ കർക്കിടകം ൨൦-ാംനു- } കമ്മിററിക്കാർ.

ഗൌരീചരിതം

പ്രബന്ധം

താരേശത്തെല്ലണിഞ്ഞീടിന മകുടതടീം
  ത്ര്യീക്ഷണാം തീക്ഷ്ണദാവ-
ഘോരം ചക്രാബ്ജചാപാസ്ത്രഗദാസിതകരാം
  പീതവാസോവസാനാം
ഗൌരീം ദൂർവ്വാദളശ്യാമളതനുലതികാം
  ഭക്തി കൈക്കൊണ്ടു വാരം
വാരം കൂപ്പിടുന്നേൻ! ദുഷ്കൃതശമനകരീ-
  മീശപത്നീമാത്രേയഭാസാം. ൧

പ്രബന്ധകർത്താവു കാവ്യാദിയിൽ കവിസമ്പ്രദായമനുസരിച്ച് ഇഷ്ടദേവതാനമസ്കാരാത്മകമായ മംഗളാചരണം ചെയ്യുന്നു:—

൧ താര....ടീം = താരേശത്തെല്ല് (ചന്ദ്രക്കല) അണിഞ്ഞീടിന മകുടതടത്തോടുകൂടിയവളെ [ഉത്തരത്തിൽ വ്യസ്തപദങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള ബഹുവ്രീഹിപ്രയോഗം ഇപ്പോഴും ഗ്രന്ഥപ്രചാരമായിട്ടുണ്ട്. "തൂവൽപ്പിടിയാണെന്നു നിനക്കുമുക്കും" ഇത്യാദി ലീലാതിലകത്തിലെ പദ്യത്തിൽ ഇങ്ങിനെ സമാസിച്ചിട്ടുള്ള ചില പദങ്ങളും കാണുന്നു] 'മകുടതടീം', 'ത്ര്യീക്ഷണാം' മുതലായി ഈ പദ്യത്തിലുള്ള സ്ത്രീ- മി- ം- പദങ്ങളെല്ലാം ഗൌരിയുടെ വിശേഷണങ്ങളാകുന്നു. ത്ര്യീക്ഷണാം=(ത്രി+ഈക്ഷണ) മൂന്നു കണ്ണുകളുള്ളവളെ. തീക്ഷ്ണ.........കരാം=തീക്ഷ്ണങ്ങളായ (മൂർച്ചയുള്ള) ചക്രം, അബ്ജം

കാരുണ്യാവാസഭൂമിം പ്രണതവിധിമഹേ-
ന്ദ്രാദി വൃന്ദാരകാണാം
വാരാന്നീടും കിരീടോൽകരമണിസുഷമാ
പൂർണ്ണപാദാബ്ജപീഠാം
പാരീരേഴിന്നമന്നാന്നിയലിന സകല
വ്യാപദാം കാളരാത്രിം
ഗൌരീം ദേവീം ചിദംഭോധമലലഹരീം
ചിത്തമേ! ചിന്തയേഥാഃ. ൨

(രംഭ് താമരപ്പൂ എന്നും അർത്ഥം) ചാപം, ആശുഗം (ബാണം) ഇവ കളെക്കൊണ്ടു ലസിതങ്ങളായ (ശോഭിക്കുന്ന) കരങ്ങളോടുകൂടിയ വൾ. പീതവാസഃ=മഞ്ഞപ്പട്ടു. വസാനാം=ഉടുക്കുന്നവൾ. ദൂർവ്വാ... ...ലതികാ=ദൂർവ്വാദളം (കറുകപ്പുല്ല്) പോലെ ശ്യാമളവർണ്ണമായ തനു ലതിക (ലതപോലെയുള്ള ദേഹം) യോടുകൂടിയവൾ. ദുരി......രീം= പാപനാശിനി, ഗൌരീം=ഗൌരിയെ. വാരം വാരം=വീണ്ടും വീണ്ടും. ആശ്രയേഥാഃ=നീ സേവിച്ചാലും. എന്നു കവി തന്റെ മ നസ്സിനെ സംബോധന ചെയ്തു പറയുന്നു.

൨. പ്രണത.......കാണാം=പ്രണതന്മാരായ (കുമ്പിട്ട) വി ധി (ബ്രഹ്മാവ്) മഹേന്ദ്രൻ (ദേവേന്ദ്രൻ) ആദിയായ വൃന്ദാരക (ദേ വ) ന്മാരുടെ. വാര്=ശോഭ. കിരീ.... ഠാം=കിരീടങ്ങളുടെ ഉൽകര (കൂട്ട)ത്തിലുള്ള മണിക (രത്നങ്ങ) ളുടെ സുഷമ (ശോഭ) കൊണ്ടു പൂ ർണ്ണ (നിറഞ്ഞ; വ്യാപിച്ച) വും താമരപ്പൂപോലെ മനോഹരവുമായ പാദപീഠത്തോടുകൂടിയവളായി. സക.......ദാം=എല്ലാ ആപത്തു കൾക്കും. കാളരാത്രി (=കാല+രാത്രി. ലോകങ്ങൾ) =മരിക്കുന്ന തിനു തലേദിവസത്തെ രാത്രി. അതിനാൽ എല്ലാ ആപത്തുകളേയും നശിപ്പിക്കുന്നവളെന്നർത്ഥം. ചിദം.......രീം=സച്ചിദാനന്ദരൂപിണി, ചിന്തയേഥാഃ=നീ ധ്യാനിച്ചാലും.

ചിത്രം ചിത്രം വിശാലേ ത്രിഭുവനമണിരം-
ഗാങ്കണേ കർമ്മസൂത്ര
പ്രോതാഭിർജ്ജീവലോകാഹ്വയബഹുവിധപാ-
ഞ്ചാലികാഭിസ്സമക്ഷം
സർവ്വാത്മാ സർവ്വസർഗ്ഗസ്ഥിതിനിധനകരീ
സർവ്വസാക്ഷിണ്യമേയാ
ദേവീസാവിഷ്ണുമായാവിഹരതിബഹുധാ
സർവ്വശക്തിസ്വരൂപാ. ൩.

പ്രീത്യാ വിശേഷ്യ സേവിച്ചുവരികിൽ നിയതം
ചണ്ഡികാദേഹഭാജാം
തീർത്താരോരോ വിപത്സങ്കടമമിതസുഖോ-
ല്ലാസമേകീട്ടമല്ലോ

---

൩. ത്രിഭു ..... ണേ=ത്രിഭുവന (ലോകത്രയ) മാകുന്ന മണിരംഗാങ്കണ (ശ്രേഷ്ഠമായ നൃത്തരംഗ) ത്തിൽ. കർമ്മ .....ഭിഃ=കർമ്മമാകുന്ന സൂത്ര (ചരട്) ത്തിൽ പ്രോതകളായ (കോർക്കപ്പെട്ട) ജീവ... ...ഭിഃ=ജീവലോകങ്ങൾ (ദേഹികൾ; ശരീരികൾ) എന്ന ആഹ്വയത്തോടുകൂടിയ ബഹുവിധങ്ങളായ പാഞ്ചാലിക (പാവ) കളെക്കൊണ്ട് സർഗ്ഗ .....രീ=സർഗ്ഗം (സൃഷ്ടി) സ്ഥിതി (രക്ഷ) നിധനം (സംഹാരം) ഇവയെ ചെയ്യുന്നവളായി. വിഹരതി=ക്രീഡിക്കുന്നു. ജീവികളാകുന്ന പാവകളെക്കൊണ്ടു ദേവി കളിയാടുന്നു എന്നു വിവക്ഷ.

കവി ഇവിടെ, പ്രബന്ധസാധാരണമായ രീതിയിൽ, ഒരു തോഴനെ അഭിസംബോധനം ചെയ്തു കഥാസൂചനാരൂപമായ കാവ്യമുഖത്തെ നിബന്ധിക്കുന്നു:—

൪. പ്രീത്യാ=പ്രീതിയോടുകൂടി. വിശേഷ്യ=വിശേഷിച്ചിട്ട്. നിയതം=വേണ്ടവിധം. ദേഹഭാജാം=ശരീരികൾക്ക്. മഹി......

വാണീടാമല്ലതോഴാ! മഹിഷമുഖമഹാ
വീരദൈത്യാൽകരം കൊ-
ന്നാൎത്തിം നിൎമ്മൂല്യ ദേവാൻ പരമകരുണയാ
പണ്ടു പാലിച്ചപോലെ. ൪

കൎണ്ണേന നവ്യാത്ഭുതമാസ്വദിച്ചീ-
ടെന്തോഴ! ഗൌരീചരിതാഭിധാനം
അന്യൂനസന്താപമകന്നഖണ്ഡം
വന്നീടുമാനന്ദമഭൂതപൂൎവ്വം. ൫

പ്രാഗേവ ശ്രീഭവാനീരമണഭഗവതോ
ൎഭക്തസംകീൎത്ത്യമാനൈ-
ശ്ചിത്രൈസ്താനാചരിത്രൈൎബ്ബുധസദസി വിനോ-
ദഃ പുരാണപ്രതീതഃ

കരം=മഹിഷൻ തുടങ്ങിയ മഹാവീരന്മാരായ ദൈത്യസമൂഹത്തെ. ആൎത്തിം=ദുഃഖത്തെ. നിൎമ്മൂല്യ=നിൎമ്മൂലനം ചെയ്തിട്ട്; വേരോടെ നശിപ്പിച്ച്. ദേവാൻ=ദേവകളെ.

ഇനി രണ്ടു പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ട് പ്രബന്ധഫലശ്രുതിയെ വിവരിക്കുന്നു. ഈ സമ്പ്രദായം സാധാരണ പ്രബന്ധങ്ങളിൽ അപൂൎവ്വമാണ്.

൫. കൎണ്ണേന=ചെവികൊണ്ട്. ഗൌരീ......നം=ഗൌരീചരിതം എന്ന അഭിധാന (നാമ) ത്തോടുകൂടിയ. നവ്യാത്ഭുതം=പുതിയ അത്ഭുതത്തെ. അത്ഭുതംപോലെ ആനന്ദപ്രദമാണ് ഗൌരിയുടെ ചരിതം എന്നൎത്ഥം.

൬ ശ്രീഭ .... തോഃ=ശ്രീഭവാനി (ലക്ഷ്മീ, പാൎവ്വതി)മാരുടെ രമണ (ഭൎത്താക്ക) ന്മാരായ ഭഗവാന്മാരുടെ. വിഷ്ണുവിന്റെയും ശിവ

നാരായണ്യാഃ കഥേയം ത്രിദശനിവഹതേ-
ജസ്തനോരദ്വിതീയാ
സർവ്വേഷാമസ്തദോഷാ ദിശതി സകൃദുപാ
കർണ്ണനാൽ സൌഖ്യലക്ഷ്മീം. ൬

മുന്നം കല്പാന്തനിദ്രാകലവിയിലുദിതം
നാഭിപത്മത്തിലാദൌ

ന്റെയും. ഭക്ത .....നോഃ = ഭക്തന്മാരാൽ വാഴ്ത്തപ്പെടുന്നവയും ചിത്രൈഃ = അത്ഭുതകരങ്ങളും. (ആയ) നാ......ത്രൈഃ = അനവധി ചരിത്രങ്ങളെക്കൊണ്ട്. ബുധ സദസി = വിദ്വൽസഭയിൽ. വിനോദം = വിനോദം; നേരംപോക്ക്. പ്രാഗേവ = പണ്ടുതന്നെ. പുരാണപ്രതീതം = പുരാണങ്ങളിൽ പ്രതീതം. (അറിയപ്പെടുന്നത്; പ്രസിദ്ധം) [ആകുന്നു എന്ന് അദ്ധ്യാഹാരം.] ത്രിദ .... തനോഃ = ത്രിദശനിവഹ (ദേവസമൂഹ)ത്തിന്റെ തേജോരൂപമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയ നാരായണ്യാഃ = നാരായണിയുടെ; ഗൌരിയുടെ. അദ്വിതീയാ = എതിരില്ലാത്തതും. അസ്തദോഷാ = നിർദ്ദോഷവും ആയ. ഇയം കഥാ = ഈ കഥ. സകൃ......നാൽ = ഒരിക്കൽ കേൾക്കുന്നതുകൊണ്ടുമാത്രം. സർവ്വേഷാം = എല്ലാവർക്കും. സൌഖ്യലക്ഷ്മീം ദിശതി = പരമാനന്ദത്തെ നൽകുന്നു

ഇനിയാണ് കഥയാരംഭിക്കുന്നത്. ആദ്യമായി വർണ്ണ്യപ്രധാനയായ ദേവിയുടെ മാഹാത്മ്യാതിശയത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതിനും ഈ പരബ്രഹ്മമഹിഷിതന്നെയാണ് ത്രിമൂർത്തികളെക്കൊണ്ടുപോലും അതതവസരങ്ങളിൽ ലോകരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ട ഓരോ പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്യിക്കുന്നതെന്നു സ്ഥാപിക്കുന്നതിനുമായി ഒരു പൂർവ്വകഥാംശത്തെ പ്രസ്താവിക്കുന്നു:—

൭. കല്പാ......യിൽ = കല്പാന്ത (പ്രളയകാല)ത്തിലെ നിദ്രാകലവി (യോഗനിദ്രയാകുന്ന ലീല)യിൽ. ആദൌ നാഭിപത്മത്തിൽ ഉദിതം = ആദ്യം നാഭിയിലെ പത്മത്തിലുണ്ടായ. ദ്രുഹിണം =

സന്നദ്ധൌ ഹന്ത! ഹന്തും ദ്രുഹിണമഥമധും
കൈടഭഞ്ചാസുരേന്ദ്രൌ
നിന്നിദ്രേണാദിപുംസാ പുകഠം പെരിയ മഹാ
മായയാം ദേവിതാനേ
ചണ്ഡാത്മാ നിഗ്രഹിപ്പിച്ചുരചയദനയോ-
ർമ്മേദസാ ഭൂതധാത്രീം.

കണ്ടാലും പേടിതേടും ബഹുവിധകുഹനാ
ശക്തിശാലീ സുരസ്ത്രീ-
വണ്ടാർപൂങ്കേശികാകർഷണസുരഭിലദു-
ർവ്വാരദോർവ്വീര്യഭീമാ
ഉണ്ടായീ തത്ര തോഴാ! തിറമുടയമദോ-
ന്മേഷമാർന്നെന്നവണ്ണം
ചണ്ഡാത്മാ ചക്രവർത്തി മഹിഷ ഇതി മഹാ
ഭീഷണോ ദാനവാനാം.

വൃ

ബ്രഹ്മാവിനെ. ഹന്തും സന്നദ്ധൌ=കൊല്ലാനൊരുമ്പെട്ട. മധും....
....ന്ദ്രൌ=മധു എന്നും കൈടഭനെന്നുമുള്ള രണ്ടു അസുരന്മാരെ [ദ്വി: ബ:] നിന്നിദ്രേണ=എന്നും ഉണർന്നിരിക്കുന്ന = കർത്തവ്യാനുഷ്ഠാനത്തിൽ ജാഗരൂകനായ. ആദിപുംസാ=ആദിപുരുഷ (വിഷ്ണു)നെക്കൊണ്ട്. അനയോഃ മേദസാ = ഇവരുടെ മേദസ്സുകൊണ്ടു. ഭൂതധാത്രീം അരചയൽ=ഭൂമിയെ സൃഷ്ടിച്ചു.

ഇനി മഹിഷാസുരവൃത്താന്തം കഥ ആരംഭിക്കുന്നു:—

വൃ. കുഹനാശക്തി=മായാശക്തി. സുരസ്ത്രീ.......ഭീമാ=സുരസ്ത്രീകളുടെ വണ്ടാർപൂങ്കേശിക (വണ്ടുപോലെ ശോഭിക്കുന്ന നല്ല കേശസമൂഹം) ത്തിന്റെ ആകർഷണംകൊണ്ടു സുരഭില (സുഗന്ധത്തോടുകൂടിയ) വും ദുർവ്വാര (തടുക്കാൻ പാടില്ലാത്ത) വും ആയ ദോ

ഓരോലോകങ്ങളിൽപുക്കവിടെയവിടെമേ-
വുന്ന നാനാജനൌഘാൻ
ദൂരത്താട്ടിക്കളഞ്ഞങ്ങഭിമതസചിവാൻ
വെച്ചു വാഴിച്ചശങ്കം
വീരോസൌ നാകഭാജാം പദവിയെ നിഖിലാം
ഭൃത്യസാൽകൃത്യ ഭൂയഃ
സ്വാരാജ്യൈശ്വര്യമവ്യാഹതമനുബുഭുജേ
ഭൂരിഭാഗ്യോപഭോഗ്യം. ൯
രമ്യാരാമോരുസുധർമ്മാസദസി മണിമയേ
പുക്ക സിംഹാസനാന്തേ
നിർമ്മായോല്ലാസിരംഭാദ്യമരമടവർ തേ-
ടുന്ന നൃത്തങ്ങളും കണ്ടും

ർവ്വീര്യരൂപം (വലിയ ഭുജപരാക്രമം) കൊണ്ടുകളിയവൻ. ദാനവാനാം ചക്രവർത്തീ = അസുരന്മാരുടെ ചക്രവർത്തി.

൯. അഭിമതസചിവാൻ = തനിക്കിഷ്ടമുള്ള മന്ത്രികളെ. അസൌവീരഃ = ഈ വീരൻ. നാകഭാജാം = ദേവകളുടെ. ഭൃത്യസാൽകൃത്യ = അധീനമാക്കീട്ട്. സ്വാരാ......ര്യം = സ്വാരാജ്യ (സ്വർഗ്ഗ) ത്തിലെ ഐശ്വര്യത്തെ. അവ്യാഹതം = തടവുകൂടാതെ. അനുബുഭുജേ = അനുഭവിച്ചു. ഭൂരി......ഗ്യം = വളരെ സുകൃതംകൊണ്ടുമാത്രം അനുഭവിക്കാൻ കിട്ടുന്നതു [സ്വാരാജ്യൈശ്വര്യത്തിന്റെ വിശേഷണം].

൧൦. മണിമയേ സിംഹാസനാന്തേ = രത്നമയമായ സിംഹാസനത്തിൽ. നിർമ്മാ......വർ = അത്യന്തസുന്ദരികളായ രംഭ തുടങ്ങിയ ദേവസ്ത്രീകൾ. [മാരാ! എന്നതു ആശ്ചര്യസൂചകമായ ഒരു വ്യാക്ഷേപകശബ്ദമാണ്. ചമ്പുക്കളിൽ മാത്രമേ ഇതു സാധാരണ പ്രയോഗിച്ചുകാണുന്നുള്ളു. അച്ഛാ! ശിവശിവ! മുതലായി ഈ ജാതിയിൽപെട്ട പദങ്ങളും ഇപ്രബന്ധം പ്രായത്തിലിരിപ്പുണ്ട്] ര

മമ്മാ! ഗന്ധർവ്വസിദ്ധപ്രമുഖദിവിചരാ
രബ്ധസംഗീതരംഗീ-
നർമ്മാസ്വാദംകലർന്നമ്മഹിഷനൊരുമഹാ
പ്രാഭവം പൂണ്ടുരേമേ. ൧൦
ആദത്തൈസ്സു, സഹാസികാംഹുതഭുജാ
സ്വാഹാ കഥഞ്ചിത്തദാ
ദൈത്ത്യാർപ്പിതവിപ്രവിസ്രപിശിത-
പ്ലീഹാസ്രദുർഗ്ഗന്ധിനാ

ഗന്ധ......സ്വാദം=ഗന്ധർവ്വന്മാർ സിദ്ധന്മാർ തുടങ്ങിയ ദിവിചരന്മാരാൽ (ആകാശസഞ്ചാരികളാൽ) ആരബ്ധമായ (ആരംഭിക്കപ്പെട്ട) സംഗീതരംഗികളാകുന്ന നർമ്മാസ്വാദം. (വിനോദാനുഭവം) രേമേ=രമിച്ചു; സുഖിച്ചു.

൧൧ മുതൽ മൂന്നു ശ്ലോകങ്ങളെക്കൊണ്ടു മഹിഷാസുരന്റെ "മഹാപ്രാഭവ"പരിപാടിയെ വിവരിക്കുന്നു:—

൧൧ തദാ=അക്കാലത്തു്. ദൈത്ത്യ......ന്ധിനാ=ദൈത്ത്യ (അസുര)ന്മാരാൽ അർപ്പിതമായ (സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട) വിപ്ര (ബ്രാഹ്മണ)ന്മാരുടെ വിസ്രമായ (നാറുന്ന) പിശിതം (മാംസം) പ്ലീഹാ (വയററിൽ കുടൽമാലക്കടുത്തുള്ള കെട്ടിയ ഒരു ഭാഗം) അസ്രം (രക്തം) ഇവകളെക്കൊണ്ടു ദുർഗ്ഗന്ധത്തോടുകൂടിയ, ഹുതഭുജാസഹ=അഗ്നിയോടുകൂടി. സ്വാഹാ=അഗ്നിഭാര്യ. അന്വഹം=ദിനംപ്രതി, സ്രുക...സ്രുവം=സ്രുക(സ്രുക്കു)കളായ മന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു യന്ത്രിത (കെട്ടപ്പെട്ട; സംസ്കരിക്കപ്പെട്ട) വും ആജ്യ (നെയ്യ് മുതലായ ഹോമദ്രവ്യങ്ങളെടുക്കുന്നതിനു സ്രുവത്തിന്റെ ആകൃതിയിലുള്ള ഒരുതരം ഹോമപാത്രം) വിങ്കൽ നിബദ്ധമായ (മുറുകെപ്പിടിച്ച) ഹസ്തംകൊണ്ടു ഉല്ലസിക്കുന്ന വസു(ശ്രേഷ്ഠ)നായ അദ്ധ്വര്യു (യജുർവ്വേദസംബന്ധമായ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്യുന്ന ഋത്വിക്ക്) വിനാൽ വഷട്കൃത (ഹോമിക്ക

ധ്യായന്തീ സ്ഫുടമന്ത്രയന്ത്രിതജുഹൂ-
നിർവ്വദോഹസ്സോല്ലസ-
ദച്ഛാദച്ഛവഷൾകൃതാഭോഗഹവി-
ർഭാഗം തമേവാനഘം. ൧൧
ധർമ്മാധർമ്മതുലാധരസ്ത്രിജഗതാം
നൈവാന്തൃതാം കദാ-
പ്യാത്മപ്രാണവിനാശഭീതിമനിശം
സാക്ഷാദ്ബധാവന്തകഃ

പ്പെട്ട)വും ആയ അധ്വര(യാഗ)ത്തിലെ ഹവിസ്സിനാൽ ധന്യ(ഭാഗ്യവാ)നായിതന്നെ. തമേവ = അവനെ (അഗ്നിയെ) തന്നെ. ധ്യായന്തീ=ധ്യാനിക്കുന്നവളായിട്ട്. അനഘം=വളരെ പണിപ്പെട്ട്. തപസികാം=ഇരിപ്പിനെ; തപസ്സനെ ആരാഞ്ഞു=സ്വീകരിച്ചു. [ദുസ്സഹപരിപൂർണ്ണമായ താൽകാലികാവസ്ഥയിൽ അഗ്നിസാന്നിദ്ധ്യം ക്ലേശാവഹമാകുന്ന വിധത്തില് വിശേഷമായാനവും സുരമിലവുമായ ശക്തിവിശേഷം പൂർവ്വരൂപം ധ്യാനിച്ചിട്ടുംകൂടി, സ്വാഹാദേവിക്ക അതിനെ ഇരിക്കുന്നതിന്നു വളരെ പണിപ്പെടേണ്ടിവന്നു എന്നർത്ഥം. ഋഷിമാരായ അന്യന്മാർ നടത്തിയ യാഗഹോമം, ഹോമവിധാനം മുതലായ കർമ്മപ്രവൃത്തികളും ധ്യാനം]

൧൨. ത്രിജഗതാം=മൂന്നു ലോകങ്ങളുടെയും ധർമ്മാധർമ്മതുലാധരഃ=ധർമ്മത്തെയും അധർമ്മത്തെയും തൂക്കിനോക്കുന്ന അന്തകഃ=കാലൻ. അസ ......ഡിതം=സ്വർഗ്ഗവാസികളെന്നും നരകവാസികളെന്നുമുള്ള വ്യത്യാസത്തെ വകവെക്കാതെയുള്ള വിനാശം കല്പിക്കുന്നവരായ [സ്വർഗ്ഗത്തിലുള്ളവരെ നരകത്തിലേക്കും നരകത്തിൽ കിടക്കുന്നവരെ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കും മാറ്റി പ്രതിഷ്ഠിക്കുന്നവരെന്നർത്ഥം] മഹിഷാസുരഭൃത്യൗഘൈഃ=മഹിഷാസുരന്റെ ഭൃത്യസമൂഹങ്ങൾ. ബലാൽ=ബലാൽക്കാരത്തോടുകൂടി. ബദ്ധ്വാ സം പീഡ്യമാനഃ=പലവിധത്തിലും ഉപദ്രവിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട്. കദാപി=ഒ

കല്പ്പാമൈണരസമാനനാകിനരകി
 വ്യത്യാസവിക്രീഡിതം
ത്രൈലോക്യമ്മഹിഷാസുരസ്യ ബാദ്ധയാ
 സംപീഡ്യമാനോ ബലാൽ. ൧൮

ഉഗ്രക്ഷോഭം ചിക്ഷുരാദ്യൈമ്മമേളകിന സേ-
 നാധിപൈവ്വിശപചക്രം
കാൽക്കീഴാക്കിപ്രകാമം പുകഴ് പെരികിന കൈ-
 ലാസശൈലേപി സോയം
സാക്ഷാദൈചകണ്ഠലോകത്തിലുമരിയ പരി-
 ഭ്രാന്തിചെയ്തീടുവേണ്ടാ
ദോസ്സ്വംകൊണ്ടു മൂത്തിത്രയമപി വിദധേ
 പോത്രമാതങ്കപാത്രം. ൧൯

ഗദ്യം—൧.

കാലേതസ്മിന്നഖിലജഗൽപതി ലക്ഷ്മീരമണൻ പാലാഴിയിൽനിന്നാശലാലാത്മാ ത്ധടിതിപുറപ്പെട്ടി

രിക്കലും. ന അനുഭൂതം=അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലാത്ത. ആത്മ . . . തിം ഏവ=തനിക്ക പ്രാണനാശംകൂടി സംഭവിച്ചുകളയാം എന്ന ഭയത്തെ. ഭയം=ഭയില്ല. സ്വയം സംഹാരകത്താവായ അന്തകനുപോലും മഹിഷാസുരൻനിമിത്തം മരണഭയമുണ്ടായി.

൧൯. ചിക്ഷുരാദ്യൈ= ചിക്ഷുരൻ തുടങ്ങിയ സഃ അയം= ആ ഇവർ (മഹിഷാസുരൻ) ദോസ്സ്വം=ദോസ്സ് (കൈ) കളുടെ ഗര്വ്വം=അഹങ്കാരിപ്പ്. ആതങ്കപാത്രം=ആതങ്കം (ദുഃഖം; ഭയം) ത്തിന്ന പാത്രമാക്കി (തൽകാലവിശേഷേണ) വിദധേ=ചെയ്തു. [ത്രിമൂർത്തികളുംപോലും ദുഃഖിതന്മാരാക്കി (അല്ലെങ്കിൽ ഭയവിഹ്വലന്മാരാക്കി) തീരുന്നുവെന്ന ഭാവം.]

ഗദ്യം— ൧ തസ്മിൻകാലേ=അക്കാലത്ത് ത്രൈലോക്യരക്ഷണൈകദീക്ഷിതർ=മൂന്ന ലോകങ്ങളേയും രക്ഷിക്കുന്നതിൽ ഏർപ്പെട്ടവർ. ആ

തവിയ കൈലാസാചലമുകളി ലെഴുന്നള്ളീടിനഹര
നെ കണ്ടുമഹിഷവധത്തിന്നെന്തൊരുകഴിവെന്നൊ
ക്കെക്കൂടിനിരൂപണകലവികൾ തക്കംനോക്കിയുട
ന്നുരശായാം. ഇന്ദ്രാദ്യമരകൾനാട്ടുംവീട്ടും പാരടെകൈ
വിട്ടംബുജയോനിയെ മുമ്പിൽനടത്തിത്തൽക്ഷണമ
വിടെ ച്ചെന്നുവണങ്ങിവണങ്ങിജഗത്ത്രയരക്ഷണദീ
ക്ഷിതരായ മഹേശന്മാരൊടുദുഃഖമുണർത്തീസകലമ
കാണ്ഡ ഭുവനസ്വാമികളൊന്നി ച്ചസ്മദവസ്ഥചെ
വിക്കൊള്ളേണം. മഹിഷമഹാസുരനിർമ്മര്യാദം ബ
ഹുവിധമയ്യോ!സഹിയാസഹിയാ. പദവികളെല്ലാം
പിഴകിപ്പോയീ ലോകങ്ങളുമവനാകെയടങ്ങീ. മഗ്നാം
നന്ദനകുസുമോദ്യാനം രംഭോർവ്വശ്യാദ്യമരസ്ത്രീകളെ വ
ന്ദിഗ്രാഹംഝടിതിഗൃഹീത്വാ തന്നന്തഃപുരമാനിന്യേ
സൈത, വലരിപുമഹിഷീമഖിലസമക്ഷം തലമുടിപി
ടിപെട്ടരയമിഴച്ചാൻ, സപ്തർഷികളെത്താടിപിടിച്ചു
വനെല്ലുന്നുരുങ്ങെത്തല്ലിഞെരിച്ചാൻ, മുനിപത്നികളെ
യുമാടപിടിച്ചുവനോടിപ്പിച്ചാനഖിലദിഗന്തേ, ഉടയ
വരില്ലാതവരൊടുമിത്തര മടവുകളൊരുവന്നചെയ്യീ
ടാമോ,കഷ്ടമതേയല്ലിഷ്ടിവിഘാതാ മഷ്ടിക്കംബത!ന
ഷ്ടിപിണഞ്ഞു, പണ്ടൊരുനാളുമിവണ്ണംവന്നീ ലി
ങ്ങൽപ്പാടണിരുക്കാലാണാ. സത്യമിതഗ്രേ നിന്നരു
കൊണ്ടങ്ങിരുപരപ്പിൽ പറയാകന്ത ചൊയ്ക്രൂടാ
ദ്ഘമൊരിടത്തുമിനി കാൽക്കീഴ്തന്നെനിയതനിവാ
സം കനിവിനൊടെന്നാലപഗതശരണന്മാർ കരുണാ

വിഷയാൻ കാൽത്തളിർമൂലേ പതിതാനസ്മാൻകാത്ത
രുളേണം വിരവിലിതെന്നങ്ങോർത്തഗിരംകേ ട്ടമരജനാ
നാം പ്രകടിതഘോരഭ്രുകുടീഭീമേ തിരുമുഖകമലേ വി
ശപാധീശനാക്രാന്തമാനി മഞ്ഛോ!കിമപിപകർന്നൂഭാ
വം. തിരുനയനങ്ങൾകലങ്ങിമറിഞ്ഞൂ ശിവ!ശിവ!
ചിത്രം തലമൂടേറിനകോപംതേടും പരമശിവാച്യുത
നിർഗ്ഗതമായൊരുതേജോവിഭവം കൊണ്ടുവിഭാവിത
വദനാളുങ്ങളേ മഞ്ജുളവാരിസ്സരോത്തമമഹസാ കല്പി
തപാദാദ്യവയവമേവ മൊക്കപ്പൂണ്ടങ്ങാവിർഭൂതജ
ഗത്രയധാത്രീ കാത്ത്യായനിതാനാസ്തിക്യത്തൊടു ഹരി
സംഭാവിത മനൊടുചക്രവുമംബുധിമഥനം നിർമ്മല
ശംഖവുമംബുജമാലയുമീശാസൽകൃതമിതവിയ ശൂ
ലം അനിലവിതീർണ്ണം പോർവില്ലും പുനരക്ഷയസായ
കതൂണീയുഗളവു മഗ്നികൊടുത്തൊരുശക്ത്യായുധവും
വലമഥനാർപ്പിതവജ്രവുമുടനെ കാലൻനൽകിന വാ
ളുംപരിചയു മോലക്കത്തൊട്ടുകൈകൊണ്ടുംകൊണ്ടു

കാമനാധംപെടുന്ന. വരിഗ്രാഹം=തടവുകാരായി പിടിച്ചു്. ഞെ
രിഞ്ഞു=കൊണ്ടുപോയി. വലരിപുമഹിഷീം=വലരിപു (ദേവേ
ന്ദ്രൻ) വിൻെറ മഹിഷി (ഭാര്യ) യെ=ശചീദേവിയെ. ഇഷ്ടിവിഘാ
താൽ=ഹോമവിഘ്നംനിമിത്തം. അപരശരണാൻ= വേറെ ശര
ണമില്ലാത്തവരും കരുണാവിഷയാൻ=കനിയേണ്ടവരുമായ. അ
സ്മാൻ=ഞങ്ങളെ. പ്രക .....മേ= പ്രകടിത (പ്രകടിപ്പിക്കപ്പെട്ട) വും
ഘോരവുമായ ഭ്രുകുടി (ഭ്രൂഭംഗം)കൊണ്ടു ഭീമ (ഭയങ്കര)മായ. തലമൂ
ടേറിന=മൂർദ്ധന്യാവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ച. പര .... തം=പരമശിവ
നിൽനിന്നും അച്യുതനിൽനിന്നും നിർഗ്ഗതമായ (പുറപ്പെട്ട) ആസ്തി
ക്യം=ശ്രദ്ധ. അനിലവിതീർണ്ണം = വായുദേവൻ കൊടുത്ത. അ

വരവരേകിനനവനവഭൂഷണഭീഷണഗാത്രീ തൽക്ഷണമേ മഹിമാചലത്തേ ചട്ടുലസടാവലിഭാസുരഘോരേ കേസരിവീരേ രഥപടിതികരേറിത്രിഭുവനമൊക്കെ വിറച്ചുപോകുമാറു നിസ്വനമാർന്നു ഭയമേതാനീൽ.

അപ്പോഴമ്പുറിലുമാറെറാലിതടവിനസിം-
ഹപ്പൂണാഭം പൂവനും
ദിക്കാഗംനോക്കി രോഷപ്രവൃദ്ധിമതലമൃ-
ടാൻ ഗാഢാഭിമാനീ
കല്പാന്താംഭോധിപോലെ ദിശിദിശി പടരും
വാഹിനീഭിസ്സമേതോ
ദർപ്പാന്ധസ്സംപ്രതസ്ഥേ മഹിഷദനുജരാ-
ജോമഹാഭീഷണാത്മാ. ൧൪
ആഭോഗംപൂണ്ട സിംഹോപരി പരിലസിതാം
മൌലിതബോന്തരിക്ഷാ-

ക്ഷ .... ളം=അക്ഷയസായകമായ (അമ്പുകളൊടുങ്ങാത്ത) തൂണി (ആവനാഴി) കളുടെ യുഗളം. ശക്തി=വേൽ. കാലകം=മഹത്വം; പ്രഭാവം. ചട്ടു... ..രേ. ചട്ടുല (ചഞ്ചല) മായ സടാവലി (കഞ്ചിരോമസമൂഹം) കൊണ്ടു ഭാസുര (ശോഭിക്കുന്ന) വും ഘോര (ഭയങ്കര) വും ആയ. ഭയദം=ഭയങ്കരം. അതാനീൽ=ചെയ്തു

൧൪. രോഷപ്രവൃദ്ധിമ=കോപാധിക്യം. കല്പാന്താംഭോധി=കല്പാന്ത (പ്രളയകാല) ത്തിലെ അംഭോധി (സമുദ്രം). വാഹിനീ=സൈന്യം; സമുദ്രപക്ഷത്തിൽ നദി. [ശ്ലേഷാലങ്കാരം] ദർപ്പാന്ധ=ദർപ്പം (അഹങ്കാരം) കൊണ്ടു അന്ധനായവൻ പ്രതസ്ഥേ=പുറപ്പെട്ടു.

൧൫. ആഭോഗം=വലിപ്പം. മൌലി .....ക്ഷ=മൌലി (കിരീടം) കൊണ്ടു തദ്ധമായ അന്തരിക്ഷ (ആകാശ) ത്തോടുകൂടിയവൾ.

മാപൂൎണ്ണാശാന്തരാളാം പ്രബലഭുജസഹ-
സ്രേണ നാനാസ്ത്രഭാജാ
ദേവീം മുൽപാട്ടുകണ്ടുൽബണരഭസഭരം
ദൈത്യസേനാഭടന്മാ-
രാവൃത്യാ ശസ്ത്രവൎഷൈൎവ്വശിവ! പരിതോ
വിവ്യധുൎന്നിൎവ്വിശങ്കം. ൨൮

അന്നേരം മേൽക്കുമേലേ വിശിഖനികരമെ-
യ്തെയ്തുടക്കുന്ന ദൈത്യാ
നൊന്നിച്ചും ഘാതയിത്വാ രഭസസമുദിത-
ശൌാസത്രൈൎപ്പൌൎണ്ണൈരവൈഃ
സന്നാഹം പൂണ്ടെഴും ചിക്ഷുരമുഖപൃതനാ-
രക്ഷകാൻ കൊന്നു ദേവീ
തന്നോടേറിട്ടണഞ്ഞു മഹിഷനൊടു മഹാ
സ്ത്രൂലമാലോളയന്തീ. ൨൯

ആകാശം മുട്ടുന്ന വണ്ണം അത്ര വലിയ ശരീരത്തോടുകൂടിയവളും. നാനാസ്ത്രഭാജാപ്രബലഭുജസഹസ്രേണ = പലതരം അസ്ത്രങ്ങളെ ധരിച്ചിരിക്കുന്ന ശക്തിയേറിയ ആയിരം കൈകൾകൊണ്ടു ആപൂൎണ്ണാശാന്തരാളാം=ദിക്ഭാഗം മുഴുവൻ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നവളും. ഉൽബണരഭസഭരം= വളരെ വേഗത്തിൽ (ക്രി: വി:) ആവൃത്യാ= വീണ്ടും വീണ്ടും. പരിതഃ= ചുറ്റും. വിവ്യധുഃ = കീറി മുറിച്ചു (വിധ്, പ-പു- ബ)

൨൯. വിശിഖം=ബാണം. ഘാതയിത്വാ=കൊല്ലിച്ചിട്ട്. ശരൌഘൈഃ=ശരസമൂഹത്തെക്കൊണ്ടു. ചിക്ഷുര......കാൻ=ചിക്ഷുരൻ തുടങ്ങിയ പൃതനാരക്ഷകാ (സേനാനായക)ന്മാരെ. ആലോളയന്തീ=ചുഴററിക്കൊണ്ട്.

പെട്ടെന്നഭ്യാപതന്തം ധരണിതലഗതാ
        ദാനവേന്ദ്രം ഗൃഹീത്വാ
തട്ടിക്കീഴാക്കി നേരേ ഗളഭുവി ദൃഢമാ-
        ക്രമ്യ പാദേന ദേവീ
പൃഷ്ഠാമർഷം വിശാലേ ഘനമുരസി നിശാ-
        തത്രിശൂലേന കുത്തി-
പ്പിഷ്ട്വാ കാത്ത്യായനീ പാൎത്തലമഖിലമസൌ
        കാത്തിതാശ്ചൎയ്യധാമാ. ൫൫
അസ്മാകം പൃഷ്ഠവഷ്ഠന്തവിന സകല
        സ്വൎഗ്ഗവാസിസ്തുതിം കേ-
ട്ടുദ്യൽസാന്ദ്രപ്രസാദാ തദനു ഭഗവതീ
        വിശ്വലോകാൎത്തിശാന്ത്യൈ
ഉദ്ദാമപ്രൌഢിമാനം മൃഗവരമധിരു-
        ഹ്യോഗ്രയാതൈൎഗ്ഗണൌഘൈ-
ൎയ്യുക്താ മന്ദം പ്രപേദേ തുഹിനഗിരിതടീ-
        കാനനം മാനനീയം. ൫൬

---

൫൫. അഭ്യാപതന്തം=നേരിട്ടുവരുന്ന. ഗൃഹീത്വാ=പിടിച്ചു്. ധരണിതലഗതാ=ഭൂമിയിൽനിന്നു് ഗളഭുവി=കഴുത്തിൽ പൃഷ്ഠാമർഷം=വളരെ കോപത്തോടുകൂടി (ക്രി: വി:) ഉരസി=മാറിൽ. നിശാതത്രിശൂലേന=നിശാതമായ (കൂൎത്തുമൂൎത്ത) ത്രിശൂലംകൊണ്ടു. പിഷ്ട്വാ=ചൂൎണ്ണംചെയ്തു=അരച്ചു്. നശിപ്പിച്ചിട്ടെന്നൎത്ഥം.

൫൬. അസ്മാകം=ഞങ്ങളു(ടെ)മുള്ളതെ=വളരെ. ഉദ്യൽ...ദാ=ഉദ്യത്തും(ഉണ്ടാകുന്ന) സാന്ദ്ര(തിങ്ങിയു)മായ പ്രസാദത്തോടുകൂടി. വി.......ശാന്ത്യൈ=വിശ്വ(സമസ്ത)ങ്ങളായ ലോകങ്ങളുടെ ആൎത്തി(പീഡ)യെ ശമിപ്പിക്കുന്നതിന്. ഉദ്ദാ... നം=വളരെ പ്രൌഢിയോടുകൂടിയ. അധിരുഹ്യ=കയറീട്ടു്. അഗ്രയാതൈഃ ഗണൌഘൈഃ

സുംഭനെന്നമതിഡംഭവാനൊടു നിസുംഭ-
നെന്നമസുരോത്തമരൌ
സംബഭൂവതുരനന്തരം പുനരനന്ത-
രായബലസംപദൌ
അംബുജാസനനിഷേവണാപ്തവരഗർവ്വി-
തൌ ഭുവനമൊക്കയും
വൻപുകൊണ്ടുടനടക്കിവാണമരവീടി-
നാക്കലിതയൌവനൌ. ൫൯

യജ്ഞസന്തതി മുടക്കിനൊരളവു മൈമെ-
ലിഞ്ഞസുരസങ്കുലാൽ
സ്വപ്നലാൽ പിഴകി മർത്ത്യവേഷമവ-
ലംബ്യ ഭൂമിതലചാരിണാം

യുക്താ=കൂട്ടിൽ നടക്കുന്ന ഗണസമൂഹത്തോടുകൂടി. തുഹിനഗിരി=ഹിമവാൻ. പ്രാപദ=പ്രാപിച്ചു

ഇങ്ങിനെ മഹിഷാസുരവധം വർണ്ണിച്ചുകഴിഞ്ഞതിനുശേഷം കവി സുംഭനിസുംഭാസുരചരിതവർണ്ണനത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു:—

൫൯, സംബഭൂവതു:=ഉണ്ടായി [ലിട്ട് പ്ര പു ദ്വി. അസുരോത്തമരൌ എന്ന ദ്വിവചനാന്തമായ കർത്താവിനനുരൂപമായ ക്രിയാരൂപം] അന...ദൌ=അനന്തരായം (നിർവിഘ്നം, തടവില്ലാത്ത) ആയ ബലസംപത്തോടുകൂടിയവർ അംബു...തൌ=അംബുജാസനൻ(ബ്രഹ്മാവ്)ന്റെ നിഷേവണം (സേവ)കൊണ്ട് ആപ്തമായ (പ്രാപിച്ചു; ലഭിച്ചു) വരം (അനുഗ്രഹം)കൊണ്ടു ഗർവ്വിതന്മാർ

൬൦. യജ്ഞം=യാഗം. സന്തതി=സമൂഹം അസു......ലാൽ=അസുരന്മാരെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞ. സ്വപ്നലാൽ=സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്ന് ദിവൌകസാം=ദേവകൾക്കു. നിജ്...ണം=നിർഗ്ഗമിച്ചു; കഴിഞ്ഞുകൂടി. ഘോര...വൻ=ഘോരനാം (അപായം; നിസ്സീമം) ആയ ഉരുവ്വാ (പ്രതാപം; പരാക്രമം)ത്തോടുകൂടിയവൻ = വല്ലാത്ത പ്രതാപശാലിയാ

നിര്‍ജ്ജഗാമ ശിവരാമ! നാല്പതു ചതുര്‍യ്യുഗം
ബത! ദിവൌകസാ-
മിതുപാരമഴല്‍ചേര്‍ത്തില്ല മഹിഷോപി
പണ്ടു ഗഹനോഷ്മവാന്‍. ൨൦

ദേവസംഘമവശം പുകണ്ണു സമയേ ഹി-
മാചലനിവാസിനീ
ദേവിതാന്‍ "മതിവിഷാദ;മാശു കൊല്‍ചെയ്യു-
ന്നിന്നമസുരാധമരെ"
സാവധാനമതംചെയ്തിവണ്ണമധിഗമ്യ
ദേഹമതിമോഹനം
തോഴിതന്നോടൊരുമിച്ചു ഹൈമവതകാന-
നേഷു കളിതേടിനാള്‍. ൨൧

യിരുന്ന എന്നര്‍ത്ഥം. ദേവകള്‍ ഭൂസുരന്മാരാണല്ലോ. അസുരബാധനിമിത്തം ഭൂമിയിലെ യാഗങ്ങളെല്ലാം മുടങ്ങിയപ്പോള്‍ ദേവകള്‍ക്ക് ഹവിര്‍ഭാഗം കിട്ടാതായി; അവര്‍ പട്ടിണികിടക്കേണ്ടിവന്നു; ശരീരം ശോഷിച്ചു; ഗത്യന്തരമില്ലാതായ ഈ അവസരത്തില്‍ അസുരന്മാര്‍ ബലാല്‍കാരമായി സ്വര്‍ഗ്ഗത്തില്‍ കടന്നുവന്നു ഉപദ്രവിപ്പാനും തുടങ്ങി; സ്വര്‍ഗ്ഗം മുഴുവന്‍ അസുരന്മാരെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞു. അന്നു പ്രാണരക്ഷക്കായി ഭൂമിയില്‍ വന്നു മനുഷ്യവേഷം ധരിച്ചുവരുന്നവരത്രേ "ഭൂമിദേവന്മാര്‍."

൨൧. അവശം=ക്ഷീണിച്ച. പുകണ്ണു=പുകഴ്ന്ന എന്നതിന്റെ പൂര്‍വ്വരൂപം. ആശു=വേഗം. അധിഗമ്യ=പ്രാപിച്ച്; സ്വീകരിച്ച്. ഹൈമ...ഷു=ഹൈമവതങ്ങളായ (ഹിമവല്‍സംബന്ധികളായ; ഹിമവാന്റെ) കാനനങ്ങളില്‍.

ഇത്ഥം മേവുന്ന കാലത്തൊരുദിനമസുരേ-
ന്ദ്രസ്യ സുംഭസ്യ ഭൃത്യൌ
ഉദ്ദാന്തൌ ചണ്ഡമുണ്ഡാവിതി ഭുവനതല-
ഖ്യാതമുഖ്യാഭിധാനൌ
ഗച്ഛന്താവുഗ്രജാമാതരി ശിഖരിവരേ
പൊന്നുഴിഞ്ഞാലുമാടി
സച്ഛന്ദം കേളിലോലാം ദദൃശതുരഖില-
സ്വാമിനീം കോമളാംഗീം. ൨൨
കൺമുമ്പിൽ കണ്ടനേരം ജനനയനസുധാ-
ധോരണീം താമകാണ്ഡ
സംഭ്രാന്താശ്ചര്യകൌതൂഹലചപലധിയൌ
ചണ്ഡമുണ്ഡൌ തദാനീം

---

൨൨. ഉദ്ദാന്തൌ—കീഴടങ്ങാത്തവർ. ചണ്ഡമുണ്ഡൌ ഇതി—ചണ്ഡൻ എന്നും മുണ്ഡൻ എന്നും. ഭുവ......നൌ=ഭുവനതലത്തിൽ ഖ്യാത(പ്രസിദ്ധ)മായ മുഖ്യാഭിധാനങ്ങളോടുകൂടിയവർ. ഉഗ്രജാമാതരി—ഉഗ്ര(ശിവ)നാകുന്ന ജാമാതാ(മകളുടെ ഭർത്താ)വോടുകൂടിയ; [സ: ശിഖരിവരേ എന്ന നാമത്തിന്റെ വിശേഷണം] ശിഖരിവരേ=ശ്രേഷ്ഠമായ പർവതത്തിൽ; ഹിമവാൻപർവതത്തിൽ. സച്ഛന്ദം—യഥേഷ്ടം. ദദൃശതുഃ—കണ്ടു. [പ്ര. പു. ദ്വി. ഭൃത്യൌ എന്ന കർത്താവിന്റെ ക്രിയാപദം]

൨൩. സംഭ്രാ......ധിയൌ=സംഭ്രാന്തമായ ആശ്ചര്യകൌതൂഹലങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചപലമായ ധീയോടുകൂടിയവർ. തദാനീം—ആ വേളയിൽ. [സുംഭസ്യേനോട്, ഉദധിഗംഭീരനോട്, ഈ പദങ്ങളിൽ സംസ്കൃതക്രമമനുസരിച്ചു വിശേഷ്യവിശേഷണപ്പൊരുത്തം ചെയ്തിരിക്കുന്നു]

സംപ്രാപ്യൈവ രാജധാനീം ത്വരിതതരമണ-
ഞ്ഞീടിനാർ പത്തുവട്ടം
കുമ്പിട്ടൻപോടു ശംഭോസുരനൊടുധീഗം-
ഭീരനോടിപ്രമേയം. ൨൭

"ഭാഗ്യാബ്ധേ! തമ്പിരാനേ! ചെവിയിലമൃതനി-
ഷ്യന്ദമായ്ക്കേൾക്കണമസ്മ-
ദ്വാക്യം നിർവ്യാകുലം നിന്തിരുവടി ജഗതീ
ചക്രസാമ്രാജ്യശ്രീമേ!
ഉരക്കേറും ത്വൽപ്രസാദാവലികളിൽ വിഹരതോ-
രാവയോർദ്ദേവ! സാക്ഷാൽ
സൌഖ്യം കണ്ണിനാകപ്പെട്ടിതു തുഹിനഗിരൌ
ത്തുനിലാവേററപോലേ. ൨൮

ഉൽഫുല്ലാഭോഗകല്പദ്രുമവിടപവരേ
ചാരു കീഴ്പ്പട്ടലാവും
നൽപ്പൊന്നിൻപാശയുഗ്മേ മണിഫലകഫലാം
ചേർത്തു സൌഖ്യാസികായൈ

---

൨൮ മുതൽ ൩൦-വരെയുള്ള ൩ പദ്യങ്ങളും ചേർന്നൊന്നായ ഒരേ വാക്യമാണ്:—

൨൮. തമ്പിരാൻ, "തമ്പുരാൻ"ന്റെ പൂർവ്വരൂപം. നിഷ്യന്ദം=ഒഴുക്ക്. വിഹരതോഃ ആവയോഃ=വിഹരിക്കുന്ന ഞങ്ങൾക്ക്. തുഹിനഗിരൌ=ഹിമവാൻപർവ്വതത്തിൽ

൨൯. ഉൽ......വരേ=വികസിച്ചു പടർന്നുനിൽക്കുന്ന കല്പവൃക്ഷത്തിന്റെ ഒരു നല്ല ശാഖയിൽ. പാശയുഗ്മേ=രണ്ടു കയറുകളിൽ

ഉത്ഭാന്ത്യാംപ്രേംഖികായാംതെള്ളിവിനൊടുസഖീ-
ലോളിതായാമിരുന്ന-
ങ്ങൽപ്രീത്യാ പാടിയാടും മഹിതയുവതിമാ-
ണിക്യമീക്ഷാംബഭൂവേ. ൫൭

വാൎത്താവതല്ലയി! വിഭോ! ഭുവനൈകരമ്യം
ഗാത്രശ്രിയോ വിലസിതം മദിരേക്ഷണായാഃ
ഓരോന്നാളമതുള്ളതമിതെങ്കിലുമൊട്ടണത്താ-
മാത്താവധാനമുപകൎണ്ണയ പുണ്യരാശേ! ൫൮

കെട്ടററഴിഞ്ഞലർപൊഴിഞ്ഞൊരു കേശപാശം
ദൃഷ്ടിക്കൊരഞ്ജനമുദഞ്ചതി ചഞ്ചലാക്ഷ്യാഃ

മണി....ലാം=ശുഭ്രമായ രത്നപ്പലകയെ. സൌധവ്യാസികാമയെ=സുഖമായ ഇരിപ്പിനാവശ്യ. ഉൽഭാന്തീ=ശോഭിക്കുന്ന. സഖീലോളിതം=തോഴിയാൽ ആട്ടപ്പെട്ടത്. [ഇവരണ്ടും പ്രേംഖികായാം എന്ന നാമത്തിന്റെ സപ്തമ്യന്തങ്ങളായ വിശേഷണങ്ങൾ] പ്രേംഖികായാം=ഊഞ്ഞാലിൽ. മഹി......ക്യം=മഹിത (ഉത്തമ)യായ യുവതിമാണിക്യം (സ്ത്രീരത്നം) ഈക്ഷാം ബഭൂവേ=കാണപ്പെട്ടു. [ഞങ്ങളാൽ എന്ന് അദ്ധ്യാഹാരം. കൎമ്മണിപ്രയോഗം- ഞങ്ങൾ ഒരു യുവതീരത്നത്തെ കണ്ടു എന്നു സാരം.]

൫൮. ഗാത്രശ്രിയഃ=ദേഹസൌന്ദൎയ്യത്തിന്റെ. വിലസിതം=വിലാസം. മദിരേക്ഷണായാഃ=മദിര (മനോഹര)ങ്ങളായ ഈക്ഷണ (നേത്ര)ങ്ങളോടു കൂടിയവളുടെ. അനുത്താവധാനം=ശ്രദ്ധയോടുകൂടി.

അടുത്ത പത്തു ശ്ലോകങ്ങളെക്കൊണ്ടു, മോഹിനീവേഷം ധരിച്ച ഭഗവാനെ, "കേശാദിപാദം" വൎണ്ണിക്കുന്നു:—

൫൯. ചഞ്ചലാക്ഷ്യാഃ=ചഞ്ചലാക്ഷിയുടെ. ഉദഞ്ചതി=ശോഭി

ചട്ടററ മുത്തുമണിച്ചെപ്പു് മനോഭവാഗ്രേ
പെട്ടെന്നിളക്കമസിതത്തഴയെന്നപോലെ. ൨൭
മദ്ധ്യേലലാടമണുഘർമ്മജലാഭിരാമം
കസ്തൂരികാതിലകമെത്ര വിലോഭനീയം?
അത്യഞ്ചിതേ കിമപി പഞ്ചമിബാലചന്ദ്രേ
മെള്ളും നവാമൃതകണം മറുവെന്നപോലേ. ൨൮
ഉൽഫുല്ലവിഭ്രമവിലോലകടാക്ഷവീക്ഷാ-
സഖ്യം കലന്നിളകുമക്കനചില്ലിവല്ലീ
ലക്ഷ്മ്യാ ത്രിലോകം ഭ്രമയിതും ഭുവനാനി സാക്ഷാ-
ലക്ഷ്മാമദേവകരചാലിതപീലിപോലേ. ൨൯
എന്നും പ്രഭോ! തരളതാരകനേത്രശോഭാ
രംഗാങ്കണേ നഭസി നൃത്യതി നിർമ്മലാംഗ്യാഃ

---

൨൭. മനോഭവാഗ്രേ=മനോഭവ(കാമദേവ)ന്റെ അഗ്രത്തിൽ (മുമ്പിൽ) അസിതം=കറുത്ത.

൨൮. മദ്ധ്യേലലാടം = നട്ടനെററിയിൽ. അണു....മം = അണു (അല്പ)വായ ഘർമ്മജലം (വിയർപ്പുവെള്ളം)കൊണ്ടു അഭിരാമം (മനോഹരം). അത്യഞ്ചിതം=വളരെ ശോഭിച്ചിരിക്കുന്ന. മെള്ളും.... ണം=നവമായ അമൃതിൻതുള്ളിയോടു ചേൎന്ന. മറുവ്=കളങ്കം.

൨൯. ഉൽഫു......ഖ്യം=ഉൽഫുല്ലമായ (കൾകവിഞ്ഞ) വിഭ്രമം (വിലാസം)കൊണ്ടു വിലോല (ചഞ്ചല)മായ കടാക്ഷവീക്ഷ(ക)ടക്കണ്ണുകൊണ്ടുള്ള നോട്ട്)ത്തിന്റെ സഖ്യം. [കണ്ണിന്റെ ഇളക്കം അനുസരിച്ചിളകുന്ന] ലക്ഷ്മ്യാ=ലക്ഷ്മി (ശോഭ)കൊണ്ടു്. ഭ്രമയിതും=ഭ്രമിപ്പിക്കുന്നതിനു്. ചാലിതം=ചലിപ്പിക്കപ്പെട്ടതു്

൩൦. തര... ...ഭാ = തരള (ചഞ്ചല)ങ്ങളായ താരകങ്ങളോടു (കൃഷ്ണമണികളോടു)കൂടിയ നേത്രങ്ങളുടെ ശോഭ. നഭസി=രംഗാങ്കണേ=

തൻക്രീഡകണ്ടു തെളിവാൻ ദിഗംഗനാനാം
ഭംഗ്യാ കൊടുത്തതരളുമുൽപലമാലപോലെ. ൩൦

അത്യന്തഭംഗിയൊടു തോളിലടിഞ്ഞു ചാഞ്ഞും
വിദ്യോതതേ കനകകണ്ഠസരമേതദീയം
വക്ത്രാബ്ജലക്ഷ്മി വിളയാടിന പൊന്നൂഞ്ഞാൽ
മദ്ധ്യേ ഗതാഗതമിയന്നതല്ലന്നപോലെ. ൩൧

മിന്നീടുമസ്മിതമുഖാബ്ജമതീവ ഹൃദ്യം
പുണ്യാംബുധേ! മുഹുരുദഞ്ചതി മഞ്ജുഗീതം
വർണ്ണിപ്പതെന്തു വികളങ്കസുധാംശുബിംബാൽ
കർണ്ണാന്തലേഹ്യമമൃതം ചിതറുന്നപോലെ. ൩൨

മുക്താസുവർണ്ണമണിമാലകൾ ചേർന്നലങ്കം
വക്ഷോജയുഗ്മമുരുകുങ്കുമപങ്കശോണം

ആകാശമാകുന്ന കുളത്തിൽ. ഉദ്ധൃതി=ഇളകുന്ന. [വിയദ്ഭാഗത്തെ നടനരംഗമായും ദേവിയുടെ വിലോകനങ്ങളെ നളികളായും കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു —'താരക'മെന്നതിനു നക്ഷത്രമെന്നുകൂടി അർത്ഥമുള്ളതുകൊണ്ടു് ഇവിടെ ശ്ലേഷസിദ്ധിക്കുന്നു.] ഉൽപലമാല=കരിങ്കുവളപ്പൂമാല.

൩൧. വിദ്യോതതേ=ശോഭിക്കുന്നു. ഏതദീയം=ഇവളുടെ സംബന്ധിച്ചു; ഇവളുടെ. ഗതാഗതം=പോക്കുവരവു്.

൩൨. അതിഹൃദ്യം = വളരെ മനോഹരമായ. മുഹുഃ=പിന്നെയും. മഞ്ജു......തം=മഞ്ജു (മനോഹര)വായ ഗീതത്തോടുകൂടി. ഉദഞ്ചതി=ശോഭിക്കുന്നു. വി......ബാൽ=വികളങ്ക (കളങ്കരഹിത)മായ സുധാംശു(ചന്ദ്ര)വിന്റെ ബിംബത്തിൽനിന്നു്. കർണ്ണാന്തലേഹ്യം=ചെവികൾക്കു് ആസ്വദിക്കത്തക്ക.

൩൩. മുക്താ... ...കൾ = മുത്തുകൊണ്ടും സ്വർണ്ണംകൊണ്ടും രത്നംകൊണ്ടും ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ള മാലകൾ. വക്ഷോജയുഗ്മം=സ്തനയുഗം-

അക്ഷാമജഹ്നുജനിശോണനദോർമ്മിഭംഗം
കൈക്കൊണ്ട മേരുശിഖരശ്രിയമെന്നപോലേ. ൩൫
ലീലാഗൃഹീതമണിപാശമുപാത്തഭൂഷാ-
ജാലം വിഭാതി മൃദുപാണിയുഗം മൃഗാക്ഷ്യാഃ
ചാലെക്കനൽകനകബദ്ധമടുത്തുഴിഞ്ഞാൽ-
ക്കാലംബനായ ദൃഢമൃണാളകാട്ടതപോലേ. ൩൬
ഡോളാവിലാസവലമാനകുസുംഭചേലം
വ്യാലോലരത്നരശനാസുഷമം നിതംബം
ആലീനസാന്ധ്യജലദം നവശക്രചാപ-
ശ്രീലാളിതം ഗഗനമണ്ഡലമെന്നപോലേ. ൩൭

ഇത......ണം=ഇത (അനല്പ)വായ കുങ്കുമപ്പൊടികൊണ്ടു ശോണം (ചുവന്നതു്). അക്ഷാ.......ഗം=അക്ഷാമമായ (ക്ഷാമമില്ലാത്ത; വലിച്ച) ജഹ്നുജനി (ഗംഗ)യുടെയും ശോണനദത്തിന്റെയും ഊർമ്മിഭംഗം (തിരമാല) ശിഖരം=കൊടുമുടി.

൩൬. ലീലാ...ശം=ലീലയിൽ ഗൃഹീതമായ മണിപാശ (ഊഞ്ഞാൽകയറ്)ത്തോടുകൂടിയതു്. ഉപാ . . . ലം=ഉപാത്ത (സ്വീകൃത)മായ ഭൂഷാജാല(ആഭരണസമൂഹ)ത്തോടുകൂടിയതു്=ആഭരണമണിഞ്ഞതു്. വിഭാതി=ശോഭിക്കുന്നു. [കൈകൾകൊണ്ടു കയറുപിടിച്ചിരിക്കുന്നതു കണ്ടാൽ ഊഞ്ഞാലിന്റെ പൊന്നുകൊണ്ടുള്ള ഊന്നു കൊണ്ടിരിക്കയാണോ എന്നു തോന്നും.]

൩൭. ഡോളാ . . .... ലം=ഡോളാവിലാസം (ഊഞ്ഞാലാട്ടം) കൊണ്ടു വലമാനമായ (ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന) കുസുംഭചേല (ചുവന്ന വസ്ത്ര)ത്തോടുകൂടിയ. വ്യാലോ .... മം=വ്യാലോലമായ രത്നരശന (രത്നകാഞ്ചി; രശന=അരഞ്ഞാണ്)യുടെ സുഷമ (ശോഭ)യോടുകൂടിയ. ആലീ.......ദം=ആലീനങ്ങളായ സാന്ധ്യജലദ(അന്തിമേ

വേഗേന ചാഞ്ഞു ദൃഢസംഘടിതോരുജംഘം
മൂകീരവൽകനകനൂപുരമഗ്രപാദം
ചാകാശ്യതേ പ്രഗുണിതം പ്രതിമാരുതേന
ശ്രീമീനകേതനപടാഞ്ചലമെന്നപോലെ. ൩൭

ശ്രീരാമാ രാമ! ചിത്രം പരമവയവരം-
ഗീർണ്ണം, കാന്തിപൂരം,
താരുണ്യോപക്രമം, മെന്മയിലിളകിനലാ-
വണ്യലക്ഷ്മീവിലാസം,

ഘങ്ങളോടുകൂടിയ [അന്തിമേഘങ്ങളാം മട്ടമേറുന്ന] നവ......തം= നവമായ ശക്രചാപ (ഇന്ദ്രധനുസ്സ്; മഴവില്ല്) ത്തിന്റെ ശ്രീ(ശോഭ)യാൽ ലാഞ്ഛിതം. ഗഗനമണ്ഡലം = ആകാശമണ്ഡലം. [ഗൗരിയുടെ മദ്ധ്യഭാഗത്തെ ആകാശത്തോടുപമിച്ചിരിക്കുന്നു. ചുവന്ന പട്ടുവസ്ത്രത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തു അന്തിമേഘങ്ങളും രത്നകാഞ്ചിക്കു പകരം ഇന്ദ്രധനുസ്സും കല്പിക്കകൊണ്ട് ഉപമക്കു പൂർണ്ണതയും സ്വാരസ്യവും സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്.]

൩൭. ദൃഢ.....ഘം=ദൃഢമാകുംവണ്ണം സംഘടിതങ്ങളായ (കൂട്ടിച്ചേർക്കപ്പെട്ട) ഊരുജംഘ (തുടയും കണങ്കാലും)കളോടുകൂടിയ. [ഊന്നാൻപാളുമ്പോൾ അതിന്റെ സൗകര്യത്തിനുവേണ്ടി കണങ്കാൽ തുടകളോടു കൂട്ടിച്ചേർത്തുപിടിക്ക പതിവാണല്ലോ] മൂകീ.....രം=മൂകീരവ (നിശ്ശബ്ദമായ കനകനൂപുര (പൊൻകാൽചിലമ്പ്)ത്തോടുകൂടിയ. ചാകാശ്യതേ=ശോഭിക്കുന്നു. പ്രതിമാരുതേന=എതിരായ കാറ്റിനാൽ. പ്രഗുണിതം=നിവർത്തപ്പെട്ട.

൩൮. താരു....മം=താരുണ്യ(യൗവന)ത്തിന്റെ ഉപക്രമം (ആരംഭം). വിശേഷാത്ഭുതം=ലോകാതീതം; അസാധാരണം. ജന.... ...ജനങ്ങളുടെ നയനങ്ങളാകുന്ന ചകോരാവലിക്കു ചന്ദ്രിക

ഓരോന്നേ പൂർവ്വവിശേഷാത്തരമൊരുപതിനാ-
റിൽപ്പരം പ്രായമസ്യാ
നീലാക്ഷീമാലികായാ ജനനയനചകോ-
രാവലീചന്ദ്രികായാഃ. ൩൧

ഏതാവതി ത്രിഭുവനേ നവയൌവനോജ്ജ്വ-
ലദ്രൂപമഹിളാജനമണ്ഡിതേപി
നാസ്ത്യേവ വിഭ്രമവിധേരുപമാനമസ്യാ
യദ്യസ്തി രത്നമുകുരേ പ്രതിബിംബ ഏവ. ൩൨

പാലാഴിത്തയ്യലാളും പുകൾപെരികിനരു-
ദ്രാണിയും വാണിമാതും
പൌലോമീദേവിയും ചിത്തജതരുണിയുമി-
ത്യാദിമുഖ്യാംഗനാനാം

(നിലാവ്)ആയിട്ടുള്ള. അസാധാരണമായ തുഷ്ടിയെ പ്രദാനംചെയ്യുന്നതെന്നർത്ഥം.

൩൨. ഏതാവതി ത്രിഭുവനേ=ഇത്രത്തോളമുള്ള ത്രിലോകം. നവ...തേ.അപി = നവയൌവനംകൊണ്ടു ജ്വലിക്കുന്ന ഉജ്ജ്വലമായ രൂപത്തോടുകൂടിയ മഹിളാജനങ്ങളെക്കൊണ്ടു മണ്ഡിത (അലംകൃത)മായിരുന്നിട്ടും [സതിസപ്തമി.] അസ്യാഃ=ഇവളുടെ. വിഭ്രമവിധേഃ=വിലാസങ്ങൾക്കു. ഉപമാനം നാസ്തി ഏവ=ഉപമാനം ഇല്ലതന്നെ. അസ്തിയദി=ഉണ്ടെങ്കിൽ. രത്നമുകുരേ=രത്നക്കണ്ണാടിയിലെ. പ്രതിബിംബഃ ഏവ=പ്രതിച്ഛായ മാത്രമേയുള്ളൂ.

൩൩. പൌലോമീദേവി=ശചീദേവി. ചിത്തജതരുണി=രതിദേവി. മുഖ്യാംഗനാനാം=മുഖ്യ(ശ്രേഷ്ഠ)കളായ അംഗനാ(സ്ത്രീ)കളുടെ. അനാഘ്രം=വിലമതിപ്പാൻപാടില്ലാത്ത. നീലാ...ത്നം=സ്ത്രീരത്നം. വിജ്ഞാപനീയം=അറിയിക്കത്തക്കതു്.

മേളം താവുന്ന രൂപാദ്യമിതഗുണഗണാൻ
തൻകല്യൂറംമേചത്തനാഢ്യം
നീലാക്ഷീരത്നമേതൽ സ്വയമുദിതമിതേ
നാഥ! വിജ്ഞാപനീയം. ൩൯
എന്നാലിന്നേരമേ, ദാനവപരിവൃഢ! നി-
ണ്ണീതമാളീമചിതീയാം
ചൊന്നോനാം കൊണ്ടുപോരേണമിതി നിയമവാൻ
മാനിനീരത്നഭൂതാം
ഒന്നങ്ങോർക്കിന്നയൈരാവതവിബുധതരു-
ച്ചൈശ്ശ്രവഃപുഷ്പകാദ്യം
ധന്യം ത്രൈലോക്യരത്നാകരന്ന! തവവശേ
വർത്തതേ രത്നജാതം" ൪൦

ഇവണ്ണം കണ്ണാണേ മധുധാരി ചൊരിഞ്ഞോരുവച
നവും കേട്ടുദ്ദാമസ്മരവിശിഖനിർഭിന്നമനസാ [നം

---

൪൦. ആ..യാ, ആളി (സഖി)യാകുന്ന മചിതീയ(സംഗ്രഹ)ത്തോടുകൂടിയവളും. ഏനാം=ഇവളെ. ഐരാ..ദ്യം=ഐരാവതം, വിബുധതരു (കല്പവൃക്ഷം) ഉച്ചൈശ്രവസ്സ് പുഷ്പകം (വിമാനം) എന്ന ആദ്യങ്ങളോടുകൂടിയ രത്നജാതം=രത്നസമൂഹം. [ലോകത്തിലുള്ള ശ്രേഷ്ഠവസ്തുക്കൾ ഒക്കെയും ഇവിടെ സ്വാധീനമായിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് ഈ സ്ത്രീരത്നവും ആ കൂട്ടത്തിൽ ചേരേണ്ടതാണ് എന്ന സൂചന]

൪൧. മധുധാരി = മധു (തേൻ)വിന്റെ ധാരി (ഒഴുക്ക്). ഉദ്ദാ......സാ = ഉദ്ദാമ (പ്രവൃദ്ധങ്ങളായ) സ്മരവിശിഖ (കാമബാണ)ങ്ങളാൽ നിർഭിന്നമായ (പിളർക്കപ്പെട്ട) മനസ്സോടുകൂടിയ. പ്രവ്..

നിയുക്തസ്സംഭ്രമേണ പ്രചുരതരധ്വാനേന തരസാ
നയജ്ഞസ്സുഗ്രീവോ മന്ത്രിനായകനാനേതുമബലാം ൪൮
തദനു തൊഴുതു സാർദ്ധം പ്രസ്ഥിതസ്സ്വല്പസൈന്യൈ-
രധിഗതമണിദോളാം കണ്ടു ദേവീം ഹിമാദ്രൌ
കുതുകതരളിതാത്മാ സഞ്ജപൻ വശ്യമന്ത്രാൻ
മധുരമധുരവാചാ സംഭ്രമതോ ബഭാഷേ. ൪൯

"നീലാക്ഷീമൌലിമാലേ! വിജയവിതതൈക-
ക്കൊണ്ട സംഭോസുരേന്ദ്രൻ
ത്രൈലോക്യാധീശ്വരൻതാൻ കലിതരസമയ-
ച്ചോദ്യ ദൂതോസ്മി പ്രേഷ്യ ഞാൻ

ന=പ്രചുരതര (വളരെ അധികമായ) ധ്വാന (ശബ്ദ)ത്തോടുകൂടിയ [ഇവ രണ്ടും സംഭ്രമേണ എന്നതിന്റെ വിശേഷണങ്ങളാം] സംഭ്രമേണ= സംഭ്രമത്താൽ. അബലാം ആനേതും = അബലയെ (സ്ത്രീയെ= മോഹിനിയെ) ആനയിക്കുന്നതിന്. നയജ്ഞഃ=നയത്തെ അറിയുന്നവനായ. സുഗ്രീവമന്ത്രിനായകൻ = സുഗ്രീവന്റെ മന്ത്രിനായകൻ. നിയുക്തഃ=നിയോഗിക്കപ്പെട്ട.

൪൯. സ്വല്പസൈന്യൈസ്സാർദ്ധം = കുറെ സൈന്യങ്ങളോടു കൂടെ. പ്രസ്ഥിതഃ=പുറപ്പെട്ടവൻ. അധി....ളാം= അധിഗതമായ മണിദോളയോടുകൂടിയ = ഊഞ്ഞാലിലിരിക്കുന്ന. ഹിമാദ്രൌ= ഹിമാദ്രിയിൽ. കുതു....ത്മാ= കുതുകംകൊണ്ടു തരളിത(ചഞ്ചല)മായ ആത്മാവോടുകൂടിയവൻ. വശ്യമന്ത്രാൻ=വശ്യ(വശീകരണത്തിനുപയുക്തങ്ങളായ മന്ത്രങ്ങളെ. സഞ്ജപൻ=ശരിയായി ജപിച്ചുംകൊണ്ട് ബഭാഷേ=ഭാഷിച്ചു; പറഞ്ഞു:—

൫൦-ാമത്തെ പദ്യം സ്രഗ്ദ്ധരാവൃത്തമാണ്.

൫൦. കലിതരസം=രസത്തോടുകൂടി. അഹം ദൂതോസ്മി=ഞാൻ ദൂതനാകുന്നു. മദ്ദ്വാരാ = ഞാൻ വഴിയായി.

ചേലേറ്റും മന്മുഖേന ശ്രുതിസുഖമധുനാ
കേൾക്കുക വാക്യം തദീയം
ബാലേ! നീ വാതലാവുംകമലഭവകരാം-
ഭോജകൌശല്യസീമേ! ൪൩

'മന്നീരേഴിങ്കലെല്ലാവകയിലുമിഹ ര-
ത്നങ്ങളായുള്ളതെല്ലാം
മിന്നുന്നു രാജധാന്യാം മമ ദൃഢമധുനാ
രത്നഭൂതാം വധൂനാം
നിന്നെക്കേട്ടു നിവിഷ്ടാം പരിസരഭുവി കി-
ട്ടാഞ്ഞു താപാകുലോഞാ-
നെന്നാലാഗത്യ വേഗാദനഘവ ഭുവനൈ-
ശ്വര്യലക്ഷ്മീമന്യൂനാം". ൪൪

ശ്രുതിസുഖം=ശ്രുതി (ചെവി അല്ലെങ്കിൽ കേൾവി)ക്കു സുഖമായുള്ള. വാതലാവും=വാത് (ഓല) ഇളക്കുന്ന (കളിയാടുന്ന)=ഭംഗിയുള്ള. കമ... ഭ=കമലഭവ (ബ്രഹ്മാ)വിന്റെ കരാംഭോജ (ഹസ്തകമല)ത്തിന്റെ കൌശല്യ (സാമർത്ഥ്യ)ത്തിന്റെ സീമ (അതിര്) [ബ്രഹ്മാവിന്റെ സൃഷ്ടിവൈശിഷ്ട്യത്തിനുള്ള ഉത്തമോദാഹരണമേ എന്നു സംബുദ്ധി.]

ശുംഭാസുരന്റെ സാന്ത്വവാക്യത്തിൽ ദൂതൻ പറയുന്ന സന്ദേശമാണ് ൪൪-ാമത്തെ പദ്യം:—

൪൪. രാജധാന്യാം=കൊട്ടാരത്തിൽ. വധൂനാം=സ്ത്രീകളിൽ വെച്ച്. കേട്ടു നിവിഷ്ടാം=ചെവിയിൽ പ്രവേശിച്ചു=കേട്ട. പരി... വി=അടുത്ത്. താപാകുലഃ=താപം (സങ്കടം)കൊണ്ടു ആകുലൻ. ആഗത്യ=വന്ന്. അനഘവ=അനഘവിളിപ്പാലും.

ഗിരമിതി കേട്ടു സഹാസാ
രഭസഭരോല്ലസൽഗഭീരമൃദുഹാസാ
ഒരു മൊഴി പറവാനുരരീ-
കൃതധൃതിരാരബ്ധ സുമധുരം ഗൌരീ. ൪൩

"സത്യം ത്രൈലോക്യനാഥൻ പുകഴ്പെരികിന
മാസുരേന്ദ്രൻ; വധൂനാ- [സം-
മെത്തു കാണിക്കണം തൽസവിധനിവസനം
ഭാഗ്യസാമഗ്രികൊണ്ടേ;
കൃത്യേസ്മിൻ കാങ്ക്ഷ വന്നോരിടനില, സമരേ
മാം ജയിക്കുന്ന വീരൻ
ഭർത്താവാകുന്നതെന്നുണ്ടൊരു സമയമതോ-
ർത്തബുദ്ധ്യാ പിണഞ്ഞു". ൪൪

"എന്തന്നാ വൈചക്ഷണ്യമേ! നന്നലക മൃഗവനാ-
ഞങ്ങൊബലംകൊണ്ടടക്കം

---

൪൩. സഹാസാ = മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി — പൂർവാർദ്ധത്തിൽ. ര...സാ=രഭസഭര (വളരെ വേഗ)ത്തോടുകൂടി ഉല്ലസത്തും ഗഭീര(ഗംഭീര)വും ആയ മൃദുഹാസ (പുഞ്ചിരി)ത്തോടുകൂടി. ഉര...തി=ഉരരീകൃത(സ്വീകൃത)മായ ധൃതി (ധൈര്യ)ത്തോടുകൂടി. ആരബ്ധ=ആരംഭിച്ചു.

ഗൌരിയുടെ മറുപടി:—

൪൪. എത്തു = എത്തുകയുമല്ല; കിട്ടുകയുമല്ല. തൽ....സം=അവന്റെ സമീപവാസം. [വളരെ ഭാഗ്യം ചെയ്തിട്ടുള്ളവർക്ക് മാത്രമേ കാണിനേരമെങ്കിലും അവന്റെ അടുത്തിരിക്കുവാൻ സാധിക്കൂ] അസ്മിൻകൃത്യേ = ഇക്കാര്യത്തിൽ. ഇടനില = മദ്ധ്യസ്ഥം. സമയം = പ്രതിജ്ഞ.

ദൂതന്റെ വാക്യം:—

൪൫. കഷ്ടാപ്പാലി = വലിയനാശം. ചലാപലങ്ങളും. ദൃഷ്ടം =

ധന്യാത്മാവിന്നു ദൈത്യേശ്വരനൊരു തരുണീ-
ശിക്ഷണം ദുഷ്കരംപോൽ!
ഒന്നല്ലാതോരു കള്ളപ്പൊളി പലവു പറ-
ഞ്ഞിങ്ങിരുന്നാൽ പിഴയ്ക്കും
തന്നോ മാനീ സ കേശഗ്രഹണവിധുരിതാം
കൊണ്ടുപോം നിന്നൊന്നൂനം" ൪൭

"സന്ധാമിമാം കഥമഹം വിതഥാം കരിഷ്യേ?
കിം താമപി സ്വവിഷയാമസുരേശ്വരാജ്ഞാം?
ഇത്യാകുലം ജനമിമം നയ പാർശ്വമാജൌ
ജിത്വേതി മാമകഗിരാ പ്രബലസ്സ വാച്യഃ" ൪൮

അസാമർത്ഥ്യം. കേശ...താം=കേശത്തിന്റെ ഗ്രഹണംകൊണ്ടു വിധുരിത (വിഫല)= തലമുടിയിൽ പിടിച്ചിഴച്ച്. തന്നോ=തന്നത്താൻ= അവൻതന്നത്താൻവന്ന്.

ദേവിയുടെ സന്ദേശം :—

൪൮. അഹംഇമാംസന്ധാം=ഞാൻ ഈ പ്രതിജ്ഞയെ, കഥം=എങ്ങിനെ. വിതഥാം=അസത്യമാക്കി; വെറുതെയാക്കി, കരിഷ്യേ=ചെയ്യും. സ്വവിഷയാം=എന്നെ സംബന്ധിച്ച, താം അസുരേശ്വരാജ്ഞാം അപി=അസുരേശ്വരന്റെ ആ ആജ്ഞയേയും. [കഥംവിതഥാംകരിഷ്യേ എന്നു ഇവിടേയും അദ്ധ്യാഹരിക്കണം] ആകുലം=കുഴങ്ങിയ ഇമംജനം=ഇജ്ജനത്തെ=എന്നെ. ആജൌ ജിത്വാ=ആജി (യുദ്ധ)യിൽ ജയിച്ച്. പാർശ്വം=അടുക്കലേക്ക്. നയ=കൊണ്ടുപോയാലും. ഇതി=എന്നു മാമകഗിരാ=മാമകമായ (എന്നെ സംബന്ധിച്ച) ഗീര (വാക്ക) കൊണ്ട്=ഞാൻ പറഞ്ഞതായി.

പ്രബലഃ സഃ=ബലവാനായ അവൻ വാച്യഃ=പറയപ്പെടേണ്ടവനാണ്. [ഇങ്ങിനെ ഞാൻ പറഞ്ഞതായി ബലവാനായ അവനോടു പറയുക]

ആടോപപാടവവതാ വചനേന ദേവ്യാ
ഗൂഢപ്രകോപസരസേന നിരാകൃതോസൗ
പാദേ വിശേഷമറിയിച്ചിതു ദൂതനപ്പോൾ
പ്രൗഢാഭിമാനിയൊടു സംഭ്രമമൊടുള്ളവണ്ണം. ൪൯

വാണീം കേട്ടു നവാം പ്രവീരസമിതൗ
ദൂതോദിതാം ദാനവ-
ക്ഷോണീപാലനമുഗ്രകോപസഹിതഃ
പ്രക്ഷോഭഹുങ്കാരവാൻ
"വേണീസീമ്നി പിടിച്ചിഴച്ചിഹ ബലാ-
ദാനീയതാ"മെന്നുടൻ
മാനിന്താംപ്രതി ധൂമ്രലോചനമസൗ
മാനിച്ചയച്ചീടിനാൻ. ൫൦

---

൪൯. ആടോ...താ=ആടോപ (ഞെളിച്ചു) ത്തോടും പാടവ (സാമർത്ഥ്യ) ത്തോടും കൂടിയതു്. ഗൂഢ...ന=ഗൂഢമായ (ഉള്ളിലടക്കിയ) പ്രകോപ (കോപാധിക്യ) ത്തോടുകൂടിയതും സരസവും ആയ. ദേവ്യാഃ=ദേവിയുടെ. വചനേന=വാക്കുകൊണ്ടു. നിരാകൃതഃ=നിരാകരിക്കപ്പെട്ട=ധിക്കൃതൻ. അസൗ=ഇവൻ. (ദൂതൻ)

൫൦. പ്രവീരസമിതൗ=പ്രവീരന്മാരുടെ സമിതി (സഭ)യിൽ. ദൂതോദിതാം=ദൂതനാൽ ഉദിത (പറയപ്പെട്ട). ദാന...ലൻ=അസുരരാജൻ. ഉഗ്രം=വർദ്ധിച്ച. പ്രക്ഷോ...വാൻ=പ്രക്ഷോഭത്തോടും ഹുങ്കാരത്തോടുംകൂടി. വേണീസീമ്നി=തലമുടിയിൽ. ആനീയതാം=കൊണ്ടുവരപ്പെടട്ടെ. (കർമ്മണിപ്രയോഗം; അവൾ എന്നു കർമ്മം.) താംപ്രതി=അവളുടെ നേരെ.

ഗദ്യം—൮

തദനു കഴലിണ കൂപ്പി പ്പുറപ്പെട്ട ധൂമ്രാക്ഷനാം ദൈത്യവീരസ്സദാ ഷഷ്ടിസാഹസ്രസേനാസമേതഃ സമാസാദ്യ ദേവീസകാശം "ഭുജാവീര്യഗർവ്വോദ്ധതേ! മുഗ്ദ്ധചിത്തേ! പുറപ്പെട്ടിദാനീമതിപ്രീതിയോടേ മഹാരാജപാർശ്വം പ്രയാഹി സ്വയംകേളതല്ലായ്കിലിക്കൂന്തൽ പറിച്ചുപ്പിടിച്ചുൽക്കടാടോപമുച്ചൈരിഴച്ചേഷ ഞാൻ കൊണ്ടുപോവൻ ബലാ"ലെന്നു കേട്ടോരു നേരത്തു ഭീതപ്രകൃത്യാ ഗഭീരസ്മിതംപൂണ്ടു "വിശ്വൈകനാഥൻ മഹാവീരമൂർദ്ധാഗ്രഗണ്യൻമന്മണിക്കല്ല ശുംഭാസുരേന്ദ്രൻ ബലാൽക്കാരമിപ്പെൺകുലത്തോടെടുക്കുന്നവസ്ഥക്കു മററാരു മാററാരിതിന്നെന്തു ചെയ്യുന്നതേകാകിനീ ഞാനതെല്ലാം പൊറുക്കേണമതേ വന്നുകൂട്ടെ"ന്നതേന്നേവമാക്ഷേപഗർഭം ബ്രുവാണാം ഭവാനീം കടക്കണ്ണു ധൂമ്രാക്ഷനഗ്രേ കചാഗ്രേ പിടി

ഗദ്യം- ൮.

തദനു=അനന്തരം. കഴൽ=കാൽ. ഷഷ്ടി .....തഃ=അറുപതിനായിരം ഭടന്മാരോടുകൂടി. ദേവീസകാശം=ദേവിയുടെ സകാശ (സമീപ)ത്തെ. സമാസാദ്യ=പ്രാപിച്ചിട്ട്. ഭുജാ.......തേ!=ഭുജാവീര്യം (അത്യധികമായ വീര്യം) കൊണ്ടുണ്ടായ ഗർവ്വം നിമിത്തം ഉദ്ധത(ഗർവ്വിഷ്ഠ)യായിരിക്കുന്നവളേ! മഹാ.......ർശ്വം=മഹാരാജന്റെ അടുക്കലേക്ക്. പ്രയാഹി=പോയാലും. സ്വയം=തന്നത്താൻ=സ്വമനസ്സാലെതന്നെ. കൂന്തൽ=തലമുടി. ഉൽ.....പം=ഉൽക്കടമായ (വർദ്ധിച്ച) ആടോപ (കോപ)ത്തോടുകൂടി. (ക്രി: വി:) ഭീതപ്രകൃത്യാ=പേടിച്ചവളെപ്പോലെ. മഹാ.......ണ്യൻ=മഹാവീരന്മാരുടെ മൂർദ്ധാഗ്ര (കി

ക്കാനൽക്കണനാദനേരത്തു വൻകോപസംഭൃതഹുങ്കാര ഘോഷേണ തന്നെ കൊടുംക്രൂരമാനം മഹാഭൈരവീ ഭസ്മമാക്കീടിനാൾ. പിന്നെയൊന്നിച്ചു കോപോദയാ വേശമുൾക്കൊണ്ടു ചാവേറുപോലെ തുടർന്നസ്ത്രശസ്ത്ര ങ്ങൾ വർഷിച്ചു ദൈതേയസൈന്യങ്ങൾ മുട്ടംവിധേയ ത്തു കാത്യായനീവാഹനം കേസരീന്ദ്രൻ ദൃഢാടോപ മഗ്രേ സടാചക്രമൊന്നായ്ക്കുടഞ്ഞിത്രിലോകീതലം പൊട്ടുമാറഷ്ടദിഗ്ഭിത്തിമുട്ടക്കലുങ്ങീടുമാറുച്ചരൌദ്രാമനാദേ ന പൂരിച്ചു രോമാന്തരാളം പുറപ്പെട്ടെതിർക്കുന്ന സേ നാഭടാൻ ക്രുദ്ധമത്തത്തരായും നിട്ടമാളും നഖശ്രേണി യെക്കൊണ്ടു കുത്തിപ്പൊളിച്ചും, കൊടുംകൈത്തലം കൊണ്ടടിച്ചും, പുറംകാലുകൊണ്ടാഞ്ഞെറിഞ്ഞും, വ ളഞ്ഞോരു ലാംഗൂലമാംകാലപാശേന തല്ലിത്തക

ദീരാഗ്രഭാഗത്തിൽ ഭൂഷിതമായ (ശോഭിക്കുന്ന) മണിക്കല്ല് (രത്നം) [വീരാഗ്രഗണ്യനെന്നർത്ഥം] ശരാരാൾ=ഏറ്റവും. ഏകാകിനി=ഒരുത്തി. പൊറുക്കുക=സഹിക്കുക. ആക്ഷേപശരം=ഉള്ളിൽ ആക്ഷേപത്തോടുകൂടി. ബ്രുവാണാ=പറയുന്ന. ചടുലക്ഷണം=വേഗത്തിൽ. കചാഗ്രേ=തലമുടിയുടെ അറ്റത്ത്. വൻകോ.... ...രണ=വൻകോപം കൊണ്ടു സംഭൃതമായ ഹുങ്കാരഘോഷംകൊണ്ടു. ചാവേറു=ചാവേർ ഭയംകൂടാതെയുള്ള യുദ്ധയാത്ര. മുട്ടംവിധേയ=കൂടി സംഘട്ടിയപ്പോൾ. സടാചക്രം=ജടാസമൂഹം. അഷ്ടദിഗ്ഭിത്തി=എട്ടു ദിക്കുകളാം. മുട്ട=മുഴുവനും. രോമാന്തരാളം=രോമങ്ങൾ (ആകാശമധ്യം)കളുടെ അന്തരാളം (മധ്യപ്രദേശം). നഖശ്രേണി=നഖങ്ങളുടെ ശ്രേണി (കൂട്ടം). ലാംഗൂലം=വാൽ. കാലപാശം=യമപാശം. ഇറ്റച്ചു=ഒഴിച്ചു. രണാങ്കണി=യുദ്ധക്കളം. ഉറ്റപടായി=മുഴുവൻ. പരാക്രമ്യ=പരാക്രമിച്ച്; ആക്രമിച്ച്. ബലം=സൈന്യത്തെ. അസൌ=ഇവൻ (സിംഹം) വിനിഹതം=കൊല്ലപ്പെട്ടവനായി. മഹസാ=ബല

ത്തും, മുഖാഗ്രേണ മുട്ടികളെണ്ണെത്തപ്പെട്ടോരെയെ ല്ലാം ക്ഷണേനൈവ തിന്നും, കനൽക്കട്ടചിന്നുന്നക ണ്ണും മിഴിച്ചാനിരച്ചുറവേണ്ടാ രണക്ഷോണിമേ ലൂടപാടായ് നടന്നും, പരാക്രമ്യമെന്നേവ ശേഷം ബ ലംമാനവാനാം ക്ഷണംകൊണ്ടുതന്നെ കൊന്നൊടുക്കി ക്കളഞ്ഞാൻ. വിനിഹതമസുരമാകർണ്ണ്യ ധൂമ്രാക്ഷമും വീരസിംഹേന രംഹസാപി നാ സഹേതം ദൈത്യസൈ ന്യത്തെയും കേട്ടു മെത്തീടമത്യന്തകോപേന കണ്ണു ജ്വലത്തിക്കനം പൽകടിച്ചാശു വമ്പാന്ന സുംഭാസു രേന്ദ്രൻ വിളിച്ചാസ്ഥയാ ചണ്ഡമുണ്ഡാസുരൌ ച ണ്ഡവീര്യൌ പരിസ്ഥാലമാനോ "ഭോ വാന്മാക്കൊഴി ഞ്ഞിതു മറ്റാക്കരേ ഹന്ത! മായാവിനീം ദുഷ്ടനാരീമി മാം വെണ്ടമത്സന്നിധൌ കൊണ്ടുപോന്നീടുവാനില്ലെ ടോ വൈഭവം. നിങ്ങളുതെ സുധാധോരണീഹൃദ്യയാ പണ്ടുതദ്വാത്തയാ കർണ്ണരന്ധ്രം കളുപ്പിച്ചുതിന്നിപ്പുറം

വാൻ. [വീരസിംഹേന എന്നതിന്റെ വിശേഷണം] സംഹൃതം= സംഹരിക്കപ്പെട്ട. മെത്തീടം=വർദ്ധിക്കുന്ന. ചണ്ഡമുണ്ഡാസുരൌ= ചണ്ഡമുണ്ഡാസുരന്മാരെ. പരിസ്ഥാലമാനൌ=പുകഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു വെന്നു=ജയിച്ചു. സുധാ......യാ=സുധയുടെ (അമൃതിന്റെ) ധോരണി (പ്രവാഹം)പോലെ ഹൃദ്യ(മനോഹരി)യായ തദ്വാത്തയാ=അ വരുടെ വാർത്ത(വർത്തമാനം)കൊണ്ടു. പരംതനുരസൌഖ്യം=വർദ്ധി ച്ച സന്തോഷം. അരാതൌ ... മിഥസാ=അന്യോന്യമുള്ള അസൂയ, നീക്കി (അസൂയാസ്ത)ശത്രുക്കളെ എന്നാം=ഇവരെ. വൈരാ ഗ്യമാണ്ണാം=വൈരി(വിരോധി)യെയുള്ളവരെ ആചരിക്കുന്നവർ [പി ടിച്ചുകൊണ്ടുവരാൻ സമ്മതിക്കാത്ത എതിർക്കുന്നപക്ഷം എന്നർത്ഥം]

നേത്രസൌഖ്യം വർദ്ധിപ്പിക്കേണമിന്നിങ്ങളേ വേണമെന്നാലശേഷാസുരാനീകിനീമിസ്സമംചെന്നു യുദ്ധേ ജയിച്ചുത്സമം കൊണ്ടുപോരേണമെന്നാമതല്ലായ്കിൽ വൈരാഗ്യമാണാംവധിച്ചുഗ്രതോമേ സമഗ്രാകൃതിം കൊണ്ടുവെച്ചേക്കണ"മെന്നിങ്ങനേ ചൊല്ലി മുക്താമണിപ്പൂത്രവും നൽകി മാനിച്ചയക്കുംവിധൌ ശ്രുദ്ധദൈത്യോത്തമൌ ചേവടിത്താരിലാനമ്യ യുദ്ധോദ്യതം ചാതുരംഗം പടക്കോപ്പുനിസ്സംഖ്യമഗ്രേനടത്തിപ്പുറപ്പെട്ടു നീഹാരശൈലേന്ദ്രകാന്താരഭൂമൌ മഹാസിംഹകണ്ഠാധിരൂഢാമകുണ്ഠാന്തമാവാം മിളന്മന്ദഹാസാനനാം ദേവിയെക്കണ്ടു കോപാകുലൌ നാലുപാടും ചുഴന്നസ്ത്രശസ്ത്രങ്ങൾ വർഷിച്ചു പെട്ടെന്നണഞ്ഞാർ. അതുപൊഴുതു മിതരോഷഭാരേണ നേത്രമഷീവർണ്ണമാസ്യാബ്ജമാലേ വി

അഗ്രതഃ=മുമ്പിൽ. മുക്താമണിപ്പൂത്രം=മുത്തുകൾ. ചേവടിത്താരിൽ=കാൽതാരിൽ. യുദ്ധോദ്യതം=പോരിന്നൊരുങ്ങിയതു. ചാതുരംഗം=ചതുരംഗ(ആന, തേർ, കുതിര, കാലാൾ)ങ്ങളോടുകൂടിയ. നീഹാ......മൌ=നീഹാരശൈലേന്ദ്ര(ഹിമവാൻ പൎവ്വത)ത്തിലുള്ള കാന്താര(വന)ഭൂമിയിൽ. മഹാ.......ഢാം=മഹാസിംഹത്തിന്റെ കണ്ഠത്തിൽ അധിരൂഢ (കയറിയവൾ) അകു..ഠാം=അകുണ്ഠ (തീക്ഷ്ണ)മായ അന്തമാവം (തേജസ്സ്) ഉള്ള. മിള.....നാം=പുഞ്ചിരിപൂണ്ട മുഖത്തോടുകൂടിയ. [ഈ മൂന്നു പദങ്ങളും "ദേവിയെ" വിശേഷിപ്പിക്കുന്നു] കോപാകുലൌ=കോപപരവശരായിട്ടു [ചണ്ഡമുണ്ഡന്മാരുടെ കാലവിശേഷണം] ചുഴന്നു=ചുററി. വിശേ......ജേ=വിശേഷലോകശ്രീ (സമസ്തലോകനാഥ യുടെ വക്ത്രപത്മ(മുഖകമല)ത്തിൽ. ചലൽ.....മാൽ=ചലിച്ചിരുന്ന ഭ്രുകുടിഭാഗം (ഭ്രൂമം

ശംപലോകേശംപരീവക്ത്രപാതേമ ചലൽഭ്രുകുടീഭംഗഭീമാൽ ലലാടാന്തരാളാൽ പുറപ്പെട്ടു സക്ഷാന്മഹാകാളിതാൻ കാളികാകാളമാകാരവും പൂർണ്ണരാളോഗ്രദംഷ്ട്രാകരാളാ വളർന്നോരുജിഹ്വാചാമിളക്കിക്കനംദീർഘവിസ്തീർണ്ണവക്ത്രാ ചലന്മുണ്ഡമാലാകലാപസ്തനാഭോഗഭൈരവാ കരാഗ്രോല്ലസൽഖേടഖട്വാംഗപാശാദിനാനായുധാ വൻപുലിത്തോലു ചാർത്തിത്തുലോം ചീർത്തുലാവുംനിതംബസ്ഥലീസംഭ്രതോദഗ്രകാഞ്ചീഗുണാ ചണ്ഡപാദാദിഘാതൈരശേഷം മഹീമണ്ഡലം കമ്പയന്തീ തിമിർപ്പോടു മെ“ന്നെന്തുകർത്തവ്യമെന്നാ”ലിതന്നങ്ങുണർത്തുന്ന നേരത്തു സംമോദവത്യാ സഹാസം മഹാദേവിതന്നാലശേഷാസുരദ്ധ്വംസനം കർത്തുമാജ്ഞാപിതാ മേൽക്കുമേലട്ടഹാസങ്ങളും ചെയ്തു മദ്ധ്യേ ചമൂമണ്ഡലം ചാടിവാടാതശക്ത്യാ ഗജൌഘങ്ങളെ

ശം)കൊണ്ടു ഭീമ(ഭയങ്കര)മായ. ലലാ...ളാൽ=നെററിത്തടത്തിൽ നിന്നു്. കാളി...ളം=കാളിക (മേഘമാല)പോലെ കാളം (കറുത്ത) ആകാരം=ആകൃതി. കരാ.....ളാ=കരാള(വക്ര)വും ഉഗ്രവുമായ ദംഷ്ട്രകളെക്കൊണ്ടു കരാള(ഭയങ്കരി) ജിഹ്വാം=നാക്കിനെ. ദീർഘ.....ക്ത്രാ=ദീർഘവും വിസ്തീർണ്ണവുമായ വക്ത്ര(മുഖ)ത്തോടുകൂടിയ. ചല.......ഗാ=ചലത്തുകളായ (ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന) മുണ്ഡമാല(തലക്കൊത്തമാല)കളാകുന്ന കലാപ(ആഭരണ)ങ്ങളോടുകൂടിയ സ്തനങ്ങളുടെ ആഭോഗം (വലിപ്പം)കൊണ്ടു ഭൈരവ(ഭയങ്കരി). ക.........ധാ=കരാഗ്രത്തിൽ ഉല്ലസത്തുകളായ ഖേടം (പരിച) ഖട്വാംഗം (മഴുവും ഗദ) പാശം തുടങ്ങിയ പല ആയുധങ്ങളോടുകൂടിയ. ചീർത്തു... ... ...ഗുണാ=വളരെ തടിച്ചു നിതംബസ്ഥലത്തിൽ=

പ്പാണിപാദെ പിടിച്ചൊന്നുകൊണ്ടൊന്നിനെത്തല്ലി
നീളെത്തകൎത്തും മഹാരാവണം പോരുടക്കുന്നതേരാ
ളിവൃന്ദത്തെ നേരേസരോഷം കാരാഗ്രേ ഗൃഹീത്വാ
മഹീയസ്സരേ വായിലാപൂൎയ്യ സൎവ്വംമുടിച്ചും, മദം പൂ
ണ്ടുപാദാതമുഖ്യൌഘവില്പ്രായമെപ്പേരുമേ തിന്നൊ
ടുക്കിക്കളഞ്ഞും, കടുംചോരിവെള്ളം കുടിച്ചേമ്പലി
ട്ടും, പ്രകോപേനപാടെ ച്ചുവക്കുന്നതൃക്കൺകനൽ
ചാൎത്തിലക്ഷണംകൊണ്ടസംഖ്യം പ്രവീരോൽകരം
ക്രൂരമേ സംഹരിച്ചും, മിളൽക്രൂരനാദം പുളസ്സുംവി
ധൌ പേടികൈക്കൊണ്ടു പിന്നോക്കിൽ വാങ്ങിച്ചു
ഴങ്ങുന്നദൈതേയസൈന്യത്തെ മല്ലാട്ടനില്പ്പതമുക്താ
തപത്രേണ നിൎമ്മായമുൻനായമയൻ മാനിയാം ചണ്ഡ
ദൈത്യേന്ദ്രനത്യുദ്ധതാത്മാ ജവനേവ മുന്നോടണ
ഞ്ഞാഹവേ സാഹസം കോലുമക്കാളിതന്നോടു നേ

സംഭൃതവും (ധരിച്ചതും) ഉഗ്രവും (വലിയതും) ആയ കാഞ്ചീഗുണ
ത്തോടുകൂടിയ. ചണ്ഡ.... ദൈഃ=ചണ്ഡ (അത്യന്തകോപന)ങ്ങ
ളായ പാദാലിഘാതങ്ങളെ (ചവിട്ടുകളെ)ക്കൊണ്ട്. കമ്പയന്തീ=വി
റപ്പിച്ചുംകൊണ്ട്. എന്നാൽ എന്തു കൎത്തവ്യം=ഞാനെന്താണ് ചെ
യ്യേണ്ടതു്? സംമോദവതീ=സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ. [മഹാരവിത
ന്നാൽ എന്നതിന്റെ വിശേഷണം] അശേ...... ണംകളും=എല്ലാ
അസുരന്മാരുടെയും ധ്വംസന(നാശ)ത്തെ ചെയ്യുന്നതിന്. മദ്ധ്യേച
മൂമണ്ഡലം = ചമൂ(സേനാ)മണ്ഡല(സമൂഹ)ത്തിന്റെ നടുവിൽ.
പോരുടക്കുന്ന=യുദ്ധത്തിലേൎപ്പെട്ട. മഹീയസ്സരേ=വളരെ വിസ്താരമു
ള്ള. പാദാതം=കാലാൾക്കൂട്ടം. ചോരിവെള്ളം=രക്തം. ഏമ്പൽ=ഏ
മ്പക്കം. പ്രവീരോൽകരം=പ്രവീരന്മാരുടെ ഉൽകരം (കൂട്ടം) കൂട്ടമാ
ണ്ണായിട്ട്. മിളൽക്രൂരനാദം=ഭയങ്കരനാദത്തോടുകൂടി. പുളസ്സുക=

രിട്ടതിത്താനശതം. പെരികെ രഭസമോടെ ച
ണ്ഡാസുരന്താൻ പ്രചണ്ഡാഷ്ഠധാമാ നികാമമോൽ
ബണം കാർമുകിൽചാർത്തുപെയ്യുന്ന പേമാരിവെ
ള്ളംകണക്കെക്കണക്കെന്നിയെ പൊറ്റുമെയ്യോട
ബാണങ്ങൾകൊണ്ടു സമസ്താംഗമാച്ഛാദയൻ മേൽ
ക്കുമേലേ ശിരശ്ഛേദമുൾക്കൊണ്ടെറിഞ്ഞോരു ച
ക്രങ്ങൾ വിശേഷാശരീവക്ത്രരന്ധ്രേ നവീനാർക്ക
ബിംബങ്ങൾ മേഘോദരേ പൊന്ത പൂകുന്നപോലേ
സമം തത്ര കാണായ് ചമഞ്ഞൂ തദാ പിന്നെയുംതാൻ
പരാക്രമ്യ ദേവീകരാഗ്രോല്ലസൽപാശമായോരു ജാ
ലം ക്ഷണാൽ വീയിവീരാസുരപ്രൗഢമീനോൽക്കരം
ഗാഢമാകൃഷ്യ വേഗേന കൊന്നും ഖരോത്തുംഗഖട്വാം
ഗപാതേന നിഷ്പിഷ്ടവക്ത്രന്യയൂഥം പരാൻ ഭക്ഷയാ
മാസ സേനാഭടാനത്യുദഗ്രേണ തുക്കെത്തലംകൊ
ണ്ടടിച്ചുത്തലക്ഷം തകർത്തീടിനാളുഗ്രഹുംകാരഘോ

മഥിക്കുക. നിഷ്പേഷയന്ത്രാതപാത്രണ = ഉണ്ടാക്കട ഉളക്കിക്കൊണ്ടു
ഉന്മാദയൻ=മതിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്. മാനി=അഭിമാനി. അത്യുദാത്ത
ത്മാ=വളരെ ശുദ്ധിയുള്ളവനായിട്ട്. ആഹവേ=യുദ്ധത്തിൽ. പ്രച .....
മാ=വളരെ പരാക്രമത്തോടുകൂടി. നികാമമോൽബണം=വളരെ വ
ർദ്ധിച്ചു. ആച്ഛാദയൻ=മറച്ചുകൊണ്ട്. വിശേ....ന്ധ്ര=വിശേഷമാ
യിട്ടുതെ വക്ത്രരന്ധ്രത്തിൽ. നവീ.....ങ്ങൾ, നവീനങ്ങളായ അ
ർക്ക(സൂര്യ)ബിംബങ്ങൾ. മേഘോദരേ=മേഘത്തിന്നുള്ളിൽ. ദേവീ...
ശം=ദേവിയുടെ കരാഗ്രത്തിൽ ഉല്ലസത്തായ പാശം. ജാലം=വല.
വീയി=വീശീട്ട്. വീരാ ....രം=വീരാസുരപ്രൗഢന്മാരാകുന്ന മീ
നോൽക്കരം (മത്സ്യസമൂഹം) ആകൃഷ്യ=ആകർഷിച്ച്. ഖരോ... ..

ഘോണ വൻകോപിനീവങ്കരാം കിങ്കരന്മാരെയും നൂ
റുനൂറായിരത്തിൽപ്പുറം ഭസ്മമാക്കിക്കളഞ്ഞാളഹോ!
വിസ്മയം വിസ്മയം! പിന്നെയും മാനമുൾക്കൊണ്ടു
പോർചെയ്യുമദ്ദാനവശ്രേണി പാരേ നിശാതത്രിശൂ
ലാനലജ്വാലയിൽ പാഴ്പതംഗങ്ങൾപോലേ പ
തിച്ചൊക്കവേ വെന്തെരിഞ്ഞോരനന്തരം കറഞ്ഞോ
രസംരംഭമുൾക്കൊണ്ടു കോപിച്ചു പോർവാളിളക്കി
ത്തിമിർത്തട്ടഹാസങ്ങൾ ചെയ്താഹവേ മുട്ടിയെത്തുന്ന
ചണ്ഡാസുരം കേശബന്ധേ പിടിച്ചങ്ങിടംകൈ
ത്തലംകൊണ്ടു നേരാക്കി വായ്ക്കുംവലം കൈത്ത
ലോദ്ധൂതമാം മണ്ഡലാഗ്രേണ കണ്ഠം മുറിച്ചോരു
നേരത്തു കോപിച്ചെതിർത്തോരു മുണ്ഡം യഥാർത്ഥാ
ഭിധാനംവിധായ സ്വയം പിന്നെ വിദ്രാവിതേ പേ
ടികൈക്കൊണ്ടു ശേഷിച്ചദൈതേയയൂഥേ തദീയാ

ന്ധരം (കഠിന)മായും ഉത്തുംഗ (ഉന്നത)മായുമുള്ള ഖട്വാംഗത്തിന്റെ പാതം (വീഴ്ച)കൊണ്ട്. നിഷ്പിഷ്ടവതീ=നശിപ്പിച്ചു. അന്യൂഹം=ശത്രുസമൂഹം. പാരൻ=മറവുചില. ഭക്ഷയാമാസ=ഭക്ഷിച്ചു. ഉഗ്ര..ണ=ഉഗ്ര(കഠിന)മായ ഘ്രാണഘോഷംകൊണ്ടു. വങ്കർ=വങ്കന്മാർ. ദാനവശ്രേണി=ദാനവ(അസുര)ന്മാരുടെ ശ്രേണി(നിര). നിശാ...ല=നിശാതമായ (കൂർത്തുള്ള) ത്രിശൂലമാകുന്ന അനലജ്വാല (അഗ്നിജ്വാല) പതംഗം=പാറ്റ. സംരംഭം=കോപം തിമിർത്ത്=സന്തോഷംകൊണ്ടു ചാടിക്കളിച്ചു. കേശബന്ധേ=മുടിക്കെട്ടിൽ. ഉദ്ധൂതം=ഇളക്കപ്പെട്ട. മണ്ഡലാഗ്രേണ=വാൾതലകൊണ്ടു. മുണ്ഡംയഥാർത്ഥാഭിധാനംവിധായ=മുണ്ഡനെ യഥാർത്ഥാഭിധാനനാക്കിച്ചെയ്തിട്ട്. (തല ഉടലിൽനിന്നു വേർപെടുത്തിട്ട് എന്നർത്ഥം=മുണ്ഡം=തല), വിദ്രാവിതം=ഓടിയത്. ദൈതേയയൂഥേ=അസുരസമൂഹം [ദൈതേയയൂഥേ

ത്തമാംഗങ്ങളെക്കൊണ്ടുവന്നമ്പിലാശ്ചര്യമാം കാഴ്ചയായ് മുമ്പിൽ വെച്ചാസ്ഥിതാം മാനയന്തീ മഹാഭൈരവീം ചാരുസന്തോഷസഞ്ജാതമഞ്ജുസ്മിത ശ്രീ തുളുമ്പുന്നവാചാ ജഗത്സ്വാമിനീ ചണ്ഡമുണ്ഡാസുരധ്വംസനംകൊണ്ടു ചാമുണ്ഡിയെന്നിങ്ങിനെ നാമധേയത്തെയുംനൽകി മാഴ്കാതമാനേന മാകാളിതന്നോട്ടമക്കേസരിപ്രൌഢനോട്ടം കലർന്നസ്തദോഷേ തുഷാരാദ്രിതൻകാനനോപാന്ത പാണ്ഡക്കണക്കേ മനോഹാരിലീലാവിനോദങ്ങളുംപൂണ്ടു മേവീടിനാൾ തത്ര ദേവീ ഭവാനീ.

തൽകാലേ വാഹിനീഭിസ്സഹ തുമുലരണേ
സംഹൃതൌ ചണ്ഡമുണ്ഡൌ
ദൃഷ്ട്വായാ വിക്രമശ്രീവിലസിതവുമദ്ദ-
സ്താദ്ഭുതാശ്ചര്യസാരം

വിദ്രാവിതേ=അസുരസമൂഹം ഓടിയപ്പോൾ എന്ന സതിസപ്തമി.] തത്ത......ശം=അവരുടെ ശിരസ്സ്. ആസ്ഥിതാം മഹാഭൈരവീം മാനയന്തീ=നില്ക്കുന്ന മഹാഭൈരവിയെ മാനിക്കുന്നവളായിട്ടു. ചാരു.....ശ്രീ=ചാരുവായ സന്തോഷംകൊണ്ടു സഞ്ജാതമായ മഞ്ജുസ്മിത(മനോഹരമായ, മന്ദസ്മിത)ത്തിന്റെ ശ്രീ (ശോഭ). വാചാ=വാക്കുകൊണ്ട്. മാകാളി=മഹാകാളി. അസ്തദോഷം=ദോഷരഹിതം. തുഷാ.....നേ=ഹിമവാൻപർവ്വതത്തിലുള്ള കാട്ടിൽ. ഭവാനി=ഗൌരി.

ശുംഭാസുരന്റെ സേവകപ്രധാനികളായ ചണ്ഡമുണ്ഡന്മാരുടെ കഥ ഇങ്ങിനെ അവസാനിപ്പിച്ചിട്ട്, കവി വീണ്ടും ശുംഭാസുരകഥയിലേക്ക പ്രവേശിക്കുന്നു.

൧൫ വാഹിനീഭിഃസഹ=സേനയോടുകൂടി. തുമുലരണേ=തുമുല(ഭയങ്കര)മായ രണത്തിൽ. ദൃഷ്ട്വായാ=ദൃഷ്ടയുടെ, ദേവിയുടെ. വിക്ര......തം=പരാക്രമവിലാസം. അദ്ദ...രം=കാണുകയായ കേൾ

അഗ്രേ കേട്ടുഗ്രകോപപ്രചുരിമയൊടു സം-
ഭാസുരൻതാനഹന്താ-
വിക്രാന്ത്യാ സർവ്വസൈന്യോൽഗമമഴകിനോടാ-
മിഷ്ടവാൻ ദാനവാനാം. ൫
വൻപോറീടുന്ന ദൈത്യപ്രകരമുരപെറും
കോട്ടവീര്യാസ്സധാന്യേ
കംബുക്കൂട്ടങ്ങളും കാലകസമിതികളും
കാലകേയാശ്ച ഭീമാഃ
വൻപോരാട്ടത്തിനെന്നല്ലസുരപരിഷദാം
കല്പകാലാബ്ധിപോലെ
ഗംഭീരാ വാഹിനീ വാൽതലമുഴവനില-
ക്കംപിടിച്ചു തദാനീം. ൬
മേലേമേലേ വിലോലായുധപടലതടിൽ-
കാണ്ഡവ്യാപൂർണ്ണകാണ്ഡ

ക്കയോ ചെയ്യാത്തവിധം ആശ്ചര്യകരം. അഹന്താവിക്രാന്ത്യാ = അഹന്തയുടെ (അഹങ്കാരത്തിന്റെ) വിക്രാന്തി (ആക്രമണം) കൊണ്ട്. സർവ്വ......മം=എല്ലാസൈന്യങ്ങളുടെയും പുറപ്പാടിനെ ആമിഷ്ടവാൻ=കല്പിച്ചു. [അസുരസേനയെല്ലാം ഒന്നിച്ചു പുറപ്പെടട്ടെ എന്നു കല്പനകൊടുത്തു]

൬-ാം ശ്ലോകത്തിൽ കാണുന്ന "കല്പകാലാബ്ധിപോലെ" എന്ന ഉപമയുടെ പൂർണ്ണതയ്ക്കും സ്വാരസ്യത്തിനുംവേണ്ടി, മിന്നൽ, ഇടി, മുതലായ ചില സാമഗ്രികളെ രൂപണംചെയ്യുന്നു:—

൭. വിലോ...ണ്ഡം=വിലോലങ്ങളായ (ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന) ആയുധങ്ങളുടെ പടലി(കൂട്ട)മാകുന്ന തടിൽകാണ്ഡം (മിന്നൽനിര). സിംഹസ്വനാഢ്യം=സിംഹനാദമാകുന്ന. വിജൃംഭമായ-

ന്നു

ചേലേന്തീടുന്ന സിംഹാസനമയമിട്ടിയും
വെട്ടി വിശ്വംഭരായാം
നീലാംഭോദങ്ങളും തിങ്ങുംപരിചു മനുജസേ-
നാമദാസ്സ്വാഭിമാനം
മേലാളാസ്സുന്ന സംഭാസുരപരിവൃഢമു-
മ്പാകെയൊന്നായ്നിറഞ്ഞു. ൩൩

പ്രയാണപടഹധ്വനിഃ പ്രവവൃധേ സമാകർണ്ണ്യ യം
പ്രബുദ്ധമതിരന്തരാ ജലധിമദ്ധ്യശായീ ഹരിഃ
സമുന്മിഷതി വേപമാനകമലാദൃഢാലിംഗിത-
ശ്ചകോരകുലകോകശോകപരിമോചനേ ലോചനേ

ഭൂമിയിൽ. നീലാംഭോദം=കാർമേഘം. പരിചു്=പോലെ [ആയുധങ്ങളുടെ പ്രകാശത്തെയാണ് ഇവിടെ മിന്നലായി കല്പിച്ചിട്ടുള്ളതു്. നിരന്തരമായ തടിൽപ്പടലവും ഗംഭീരമായ ഘനാഗർജ്ജിതവും കാളമേഘപരമ്പരയും "പ്രളയസമുദ്ര"സഹകാരികളാണല്ലൊ]

൩൪. പ്രയാണപടഹധ്വനിഃ=പ്രയാണ (യുദ്ധയാത്രാസമയ)ത്തിലെ പടഹധ്വനി (ഭേരീനാദം) പ്രവവൃധേ=വർദ്ധിച്ചു. യം സമാകർണ്ണ്യ=യാതൊരു ശബ്ദത്തെ കേട്ടിട്ട്. അന്തരാ=ഇടയ്ക്കു്. പ്രബുദ്ധമതിഃ=പ്രബുദ്ധമായ (ഉണർന്ന) മതി (ബുദ്ധി)യോടുകൂടിയവൻ. [യോഗനിദ്രയിൽനിന്നു പെട്ടെന്നു ഞെട്ടിയുണർന്നവൻ.] ജലധിമദ്ധ്യശായി=സമുദ്രത്തിൽ ശയിക്കുന്നവൻ. വേപ....തഃ=വേപമാനയായ (വിറയ്ക്കുന്ന) കമല (ലക്ഷ്മി)യാൽ ദൃഢാലിംഗിതൻ (മുറുകെ ആലിംഗനം ചെയ്യപ്പെട്ടവൻ.) ഹരിഃ=വിഷ്ണു. ചകോ........നേ=ചകോരകുലത്തിന്റെയും കോകത്തിന്റെയും ശോകത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നവ. ലോചനേ=നേത്രങ്ങളെ. സമുന്മിഷതി=തുറക്കുന്നു. [പൌരാണികന്മാർ വിഷ്ണുവിന്റെ നേത്രങ്ങളെ സൂര്യചന്ദ്രന്മാരായി വർണ്ണിക്കാറുള്ള സമ്പ്രദായത്തെയാണ് ഇവിടെയും അനുകരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ച

അപ്പോളുൽപാതജാതം നിഖിലമപി തൃണീ-
 കൃത്യ സർവ്വത്ര ജാതം
മുൽപ്പാടൊന്നിച്ചിളക്കി പ്രളയമിളിതസി-
 ന്ധൂൽബണാമാത്മസേനാം
ദർപ്പാന്ധാത്മാ സമന്താൽ പ്രചുരകളകളം
 പൂരയൻ പോരിനായ്ക്കൊ-
ണ്ടപ്രാലേയാദ്രിനോക്കി ത്രിഭുവനവിജയീ
 ദാനവേന്ദ്രൻ നടന്നു. ൭൭

ഹിമഗിരിവിപിനേ നാനാ-
സമധികനാദോൽബണം നിവിശമാനാ

ന്ദ്രൻ ചകോരങ്ങളുടെ ദുഃഖത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നു എന്നും സൂര്യൻ ചക്രവാകങ്ങളുടെ വിരഹദുഃഖത്തെ ശമിപ്പിക്കുന്നു എന്നുമാണല്ലോ കവിസങ്കേതം. അസുരന്മാരുടെ യുദ്ധയാത്രാകോലാഹലത്തിലെ ഭേരീനാദംകേട്ട്, പാലാഴിയിൽ പള്ളികൊണ്ടിരുന്ന മഹാവിഷ്ണു യോഗനിദ്രയിൽനിന്നു പെട്ടെന്നു ഞെട്ടിയുണർന്നു; ഭയങ്കരമായ ആ ശബ്ദം കേട്ടതുകൊണ്ടുതന്നെ പേടിച്ചുവിറച്ച ലക്ഷ്മീദേവി പെട്ടെന്നു ചെന്നു കെട്ടിപ്പിടിച്ചുപുണർന്നിട്ടു, അദ്ദേഹം കണ്ണുതുറന്നു നാലുഭാഗത്തേക്കും നോക്കി. എന്നു സാരം].

൭൭. ഉൽ...തം=ദുർല്ലക്ഷണസമൂഹം. തൃണീകൃത്യ=നിസ്സാരമാക്കീട്ടു. പ്രള...ണാം=പ്രളയകാലത്തിൽ ഒന്നിച്ചുകൂടിയ സമുദ്രങ്ങളെപ്പോലെ വർദ്ധിച്ച. ആത്മസേനാം തന്റെ സേനയെ. ദർപ്പാന്ധാത്മാ=ദർപ്പംകൊണ്ടു അന്ധമായ ആത്മാവോടുകൂടിയവൻ. സമന്താൽ=ചുററും. പ്രചുരകളകളം=വർദ്ധിച്ച കോലാഹലം. പൂരയൻ=പൂരിപ്പിച്ചു്. പ്രാലേയാദ്രി=ഹിമവാൻപർവ്വതം.

൭൮. നാനാ......ണം=പലതരത്തിൽ ഉറക്കെ ഒച്ചകളുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു്. ഹിമ...നേ=ഹിമവാൻപർവ്വതത്തിലുള്ള കാട്ടിൽ. ന

സമമസുരേശ്വരസേനാ
തുമുലരണായോദ്യുംക്ത ഘനമാനാ. ൩൬

അന്നേരമാവരവു കണ്ടു മഹേശ്വരീ സാ
തന്നുള്ളിൽ വാച്ചരുഷാരുണദാരുണാക്ഷീ
മുന്നിട്ടു കാളിയെ മൃഗേന്ദ്രഗളാധിരൂഢാ
സന്നദ്ധ്യതിസ്സു ചെറുഞാണൊലിപൂണ്ടു മെന്മേൽ.

ഗൌരീമൌർവ്വീസ്വനോജ്ജൃംഭിതമൃഗവരഘ-
ണ്ടാരവം ചേൎന്നു കാളീ-
ഘോരസ്ഫാരാട്ടഹാസവ്യതികരമുലകെ-
ങ്ങും മുഴങ്ങുംദശായാം
വൈരം പൂണ്ടെട്ടുദിക്കിങ്കലുമിടതുടര-
ച്ചുററിമുട്ടിച്ചു ശസ്ത്രാ-

വിലസമാനാ=പ്രവഹിച്ച ഘനമാനാ=ഘനമായ (വലിയ) മാന (കോപ) ത്തോടുകൂടിയ. അസു...നാ= അസുരേശ്വരന്റെ സേനാ, സമം=ഒരേകാലത്തിൽ തുമുലരണായ=ഭയങ്കരമായ യുദ്ധത്തിനായി. ഉദ്യുക്താ=ഉദ്യമിച്ചു; ഒരുങ്ങി.

൩൭. വാച്ച=വായ്ച്ച രുഷ...ക്ഷീ=രോഷം (കോപം) കൊണ്ടു അരുണ (രക്തവൎണ്ണ) വും ദാരുണ (ഭയങ്കര) വുമായ അക്ഷി (കണ്ണു) കളോടുകൂടിയവൾ. മൃഗേ...ഢാ=സിംഹത്തിന്റെ കഴുത്തിൽ കയറി. സന്നദ്ധ്യതിസ്സു=സന്നദ്ധയായി=ഒരുങ്ങി.

൩൮. ഗൌരീ.........വം=ഗൌരിയുടെ മൌൎവ്വീസ്വനം (ഞാണൊലി) കൊണ്ടു ഉജ്ജൃംഭിതനായ ([illegible]) മൃഗവര (കേസരി)ന്റെ ഘണ്ടാ (കഴുത്തിൽ കെട്ടിയ മണി) കളുടെ രവം (ശബ്ദം). കാളീ......രം=കാളിയുടെ ഘോര(ഭയങ്കര)വും സ്ഫാര(അത്യുച്ച)വുമായ അട്ടഹാസത്തിന്റെ വ്യതികരം (വിശേഷം) [മണികളുടെ ശബ്ദവും കാളിയുടെ അട്ടഹാസവും കലൎന്നിരുന്നു എന്നർത്ഥം] ശസ്ത്രാസ

സാരൈരാകംപ്രകാരം മനുജതതികൾ പോരാ-
ടിനാരൂഢമാനാഃ. ൪൯

അസുരകുലമിതോ നിന്നാംപ്രകാരം പിണങ്ങി.
നാളുമപി ച ശിവാം കണ്ടാത്മനാ താം തൃതീയാം
വിധിഗിരിശകുമാരശ്രീധരേന്ദ്രാംഗജാതാ
ധൃതയുവതിശരീരാശ്ശക്തയഃ പ്രാദുരാസൻ. ൫൦

ഗദ്യം—൩.

തദനു കരാളമരാളവിലസമാനവിമാനസം
സ്ഥിതയാ കരകലിതകരകാക്ഷസൂത്രയാ വദനചളു-

സാരൈഃ=ശസ്ത്ര(ആയുധ)ങ്ങളുടെ സാരം (ധാരമുറിയാതെയുള്ള വർഷം)കൊണ്ട്. ആകംപ്രകാരം=കഴിയുന്നവിധത്തിൽ. ആരൂഢമാനാഃ=അഹങ്കാരത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട്.

൫൦. അമിതഃ=ചുറ്റും. ആംപ്രകാരം, "ആകംപ്രകാരം" എന്നതിന്റെ സങ്കുചിതരൂപം. ആത്മനാ തൃതീയാം താം=ആത്മാവുകൊണ്ട് മൂന്നാമത്തേതായ അവളെ [ഗൌരിയുടെ മൂന്നാമത്തെ വേഷമാണല്ലോ കാളീരൂപം. ൧. ഗൌരി. ൨. മോഹിനി. ൩. കാളി.] വിധി ...താഃ=വിധി(ബ്രഹ്മാവ്) ഗിരിശൻ (ശിവൻ) കുമാരൻ (സുബ്രഹ്മണ്യൻ) ശ്രീധരൻ (വിഷ്ണു) ഇന്ദ്രൻ ഇവരുടെ അംഗങ്ങളിൽ നിന്നു ജനിച്ചവർ. ധൃത ...രാഃ=ധൃതമായ (ധരിക്കപ്പെട്ട) യുവതിശരീര(സ്ത്രീദേഹ)ത്തോടുകൂടിയവർ. ശക്തയഃ=ശക്തികൾ. പ്രാദുരാസൻ=പ്രാദുർഭവിച്ചു; ഉണ്ടായി.

ഗദ്യം, ൩.

കരാ...സം=കരാള(ഉന്നത)മായ മരാള(അരയന്ന)ങ്ങളുടെ വിലസമാനമായ വിമാനത്തിൽ ഇരിക്കുന്നവളാം. കര...ത്ര=കരകവും (കിണ്ടിയും) അക്ഷസൂത്രവും (ജപമാല) കൈകളിൽ ധരിച്ചിട്ടുള്ളവളാം. വദ...ല=വദനചളുകളുടെ (നാലുമുഖ)ത്തിൽനിന്നു ഉദിത

ഷ്ഠയോദിതനിഗമഘോഷമുഖരിതഹരിന്മുഖയാ ഭുവനനിർമ്മാണകർമ്മഠയാ ബ്രഹ്മാണ്യാ ച ശാക്വരചക്രവർത്തിപൃഷ്ഠാധിരൂഢയാ കലാധിപശകലകലാപയാ കരാഞ്ചലസഞ്ചാലിതത്രിശൂലയാ ഘനസ്തനകംഠസംഭൃതമുണ്ഡമാലയാ പടീകൃതകരടികൃത്തികടീതടഘടിതപവനാശനരശനഗുണയാ മഹാശ്ചര്യവീര്യശാലിന്യാ മാഹേശ്വര്യാ ച ശിഖാവളഗളസുഖാസീനേന മഹത്തരശക്തിഹസ്തേന കോപാരുണസമു

മായ (പുറപ്പെട്ട) നിഗമഘോഷം (വേദഘോഷം)കൊണ്ടു മുഖരിതമായ (ശബ്ദിച്ചിരിക്കുന്ന) ഹരിന്മുഖ (ദിങ്മുഖ)ങ്ങളോടുകൂടിയവൾ. ഭുവ...ഠ=ഭുവനനിർമ്മാണത്തിൽ (ലോകസൃഷ്ടിയിൽ) കർമ്മഠ (അതിസമർത്ഥ.) ബ്രഹ്മാണീ=ബ്രഹ്മാവിന്റെ ദേഹത്തിൽനിന്നു ജനിച്ച ശക്തി. ശാക്വ...ഢ=ശാക്വരചക്രവർത്തിയുടെ (വൃഷഭശ്രേഷ്ഠന്റെ) പൃഷ്ഠത്തിൽ അധിരൂഢ. കലാ.., പ=കലാധിപ (ചന്ദ്ര)ന്റെ ശകല(ഖണ്ഡ)മാകുന്ന കലാപ (ഭൂഷണ)ത്തോടുകൂടിയവൾ. കരാ....ല=കരാഞ്ചലം (ഹസ്താഗ്രം)കൊണ്ടു സഞ്ചാലിതമായ (ഇളക്കപ്പെട്ട) ത്രിശൂലത്തോടുകൂടിയവൾ. ഘന.......ല=ഘനങ്ങളായ സ്തനകംഠങ്ങളിൽ സംഭൃതമായ മുണ്ഡമാലയോടുകൂടിയവൾ. പടീ.......ണ=പടീകൃതമായ (വസ്ത്രമായി സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട) കരടികൃത്തി (കരടം=ആനയുടെ കവിൾത്തടം, കരടമുള്ളതു് കരടി=ആന. കൃത്തി=ചർമ്മം. ആനത്തോൽ) യോടുകൂടിയ കടീതട(നിതംബ)ത്തിൽ ഘടിതമായ പവനാശനം (സർപ്പം) ആകുന്ന രശനാഗുണ (അരഞ്ഞാണ)ത്തോടുകൂടിയ. മാഹേശ്വരീ=മഹേശ്വര(ശിവ)ന്റെ ദേഹത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട ശക്തി. ശിഖാ...നം=ശിഖാവളത്തിന്റെ (മയിലിന്റെ) ഗള(കണ്ഠ)ത്തിൽ സുഖമാകുംവണ്ണം ആസീനം (ഇരിക്കുന്നതു്). മഹ...സ്തം=മഹത്തരമായ ശക്തി (വേൽ) ഹസ്തത്തിലുള്ളതു്.

ദ്വൃത്തലോചനമരീചിഷർക്കേണ കൌമാരീനാമ്നാ നാകൌകസ്സുകൃതമൂർത്ത്യാ ച പത്രീശാരാധിരൂഢയാ കരപങ്കജസങ്കലിതശംഖചക്രഗദാശാർങ്ഗയാ സാംഗ്രാമികവേഷഭീഷണയാ ത്രിജഗദഭയദാനനിഷ്ണാതയാ വൈഷ്ണവ്യാ ദേവ്യാ ച തയൈവ തദീയവക്ത്രഭ്രൂതാഭ്യാം ചടുലസടാച്ഛടാപരിക്ഷിപ്തനക്ഷത്രസംഹതി

കോപാ...ർക്കം= കോപംകൊണ്ടു അരുണ (രക്തവർണ്ണ)മായും ഉദ്വൃത്ത (ഉരുട്ടിമിഴിച്ചു)മായുമിരിക്കുന്ന ലോചനമരീചിഷർക്കത്തോടു (പന്ത്രണ്ടു കണ്ണുകളോടു)കൂടിയതു്. കൌമാരീനാമ്നാ=കൌമാരീ എന്ന നാമത്തോടുകൂടിയതു്. നാകൌ...മൂ=നാകൌകസ്സു (ദേവ)കളുടെ സുകൃതമൂർത്തി (പുണ്യരാശി) [സുബ്രഹ്മണ്യന്റെ ദേഹത്തിൽനിന്നു പ്രാദുർഭവിച്ച ശക്തിയെപ്പററിയുള്ള വർണ്ണനയാണിതു്. ആ ശക്തിയെ ദേവകളുടെ പുണ്യപരിണാമമായി കല്പിച്ചതുകൊണ്ടാണു് വിശേഷണപദങ്ങൾ സ്ത്രീലിംഗങ്ങളായി കാണാത്തതു്.] പത്രീ....ഢ= പത്രീശ്വര(ഗരുഡ)നിൽ അധിരൂഢ. കര...ർങ്ഗ=കൈത്താരിൽ ധരിച്ച ശംഖം, ചക്രം, ഗദ, ശാർങ്ഗം (വിഷ്ണുവിന്റെ വില്ലു്) എന്നീ ആയുധങ്ങളോടുകൂടിയവൾ. സാംഗ്രാ....ണ=സാംഗ്രാമിക(യുദ്ധോചിത)മായ വേഷംകൊണ്ടു ഭീഷണ(ഭയങ്കരി). ത്രിജ...ത=മൂന്നുലോകങ്ങൾക്കും അഭയം കൊടുക്കുന്നതിൽ താൽപര്യമുള്ളവൾ. വൈഷ്ണവി= വിഷ്ണുവിന്റെ ദേഹത്തിൽനിന്നുണ്ടായ ശക്തി. തദീയവക്ത്രഭ്രൂതം=ആ ശക്തിയുടെ രൂപാന്തരങ്ങളായിത്തീൎന്ന. ചടു.......തി= ചടുലമായ (ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന) സടകളുടെ ഛട (പടൎന്ന കഴിരോമം)കൊണ്ടു പരിക്ഷിപ്തമായ (മറയ്ക്കപ്പെട്ട) നക്ഷത്രസംഹതി (നക്ഷത്രനിര)യോടുകൂടിയ. [ഇതു് ആ രണ്ടു മൂർത്തികളുടെ ഔന്നത്യത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.] വരാഹനാരസിംഹമൂർത്തി=വരാഹത്തിന്റെയും നരസിംഹത്തിന്റെയും രൂപത്തോടുകൂടിയ. ശക്തിഭ്യാം= ശക്തികളോടു്. മദോ.......ജ=മദം (ഗർവ്വം)കൊണ്ടു ഉന്നമിതമായ

ഭ്യാം വാരാഹനാരസിംഹൈന്ദ്രീഭ്യാം ശക്തിഭ്യാംച ദംഭോന്നമിതദംഭോളിജൃംഭിതകരാംഭോജയാ സഹസ്രനേത്രവിനിഃസൃതകോപാനലസ്ഫുലിംഗദീപിതദിഗ്വ്യോമസീമയാ സസംഭ്രമാഭ്രമാതംഗതുംഗസ്കന്ധവാസ്തവ്യയാ സാർദ്ധമിന്ദ്രാണ്യാച ധൂസരജടാപടലഭാസുരസ്സംഭൂതഭർഗ്ഗാംശശ്ശ്രീവീരഭദ്രസ്തദൈവ ദക്ഷകണ്ഠരക്തപങ്കമണ്ഡിതാഗ്രം മണ്ഡലാഗ്രമുദ്ധുന്വാനോ യുഗാന്തമേഘമഭ്യേത്യ നിർഘാതരവഗംഭീരയാ ഗിരാ ചണ്ഡവിക്രമാം ചണ്ഡികാമിദമവാദീൽ.

(പൊക്കപ്പെട്ട) ദംഭോളി (വജ്രായുധം)കൊണ്ടു ജൃംഭിതമായ (ശോഭിക്കുന്ന) കരാംഭോജത്തോടുകൂടിയവൾ. സഹ.... യാ=സഹസ്രനേത്രങ്ങളിൽനിന്നു വിനിഃസൃതമായ (പുറപ്പെട്ട) കോപാനലന്റെ (കോപാഗ്നിയുടെ) സ്ഫുലിംഗം (തീപ്പൊരി)കൊണ്ടു ദീപിതമായ (പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ട) ദിഗ്വ്യോമസീമ(ദിക്കുകളുടെയും ആകാശത്തിന്റെയും അതിർ)കളോടുകൂടിയവൾ. സസം....വ്യ=സസംഭ്രമമായ അഭ്രമാതംഗ(ഐരാവത)ത്തിന്റെ തുംഗ(ഉന്നത)മായ സ്കന്ധത്തിൽ വസിക്കുന്നവൾ. ഇന്ദ്രാണി=ഇന്ദ്രന്റെ ഭാര്യയായ ശക്തി, സാർദ്ധം=കൂടെ. [ബ്രഹ്മാണി മുതലായ എല്ലാത്തരം ശക്തികളോടുംകൂടി എന്നർത്ഥത്തിൽ വിശേഷണവിശേഷ്യങ്ങളെല്ലാം തൃതീയാന്തങ്ങളായിട്ടാണ് പ്രയോഗം.] ധൂസ......രഃ = ധൂസര (മങ്ങിയ വർണ്ണ)മായ ജടാപടലം (ജടാസമൂഹം)കൊണ്ടു ഭാസുരൻ (ശോഭിക്കുന്നവൻ). സംഭൂ..ശഃ=ശിവാംശജാതൻ. [വീരഭദ്രവിശേഷണം]. തദാ ഏവ=അപ്പോൾതന്നെ. ദക്ഷ...ഗ്രം = ദക്ഷന്റെ കണ്ഠരക്തപങ്കംകൊണ്ടു മണ്ഡിതമായ അഗ്രത്തോടുകൂടിയ മണ്ഡലാഗ്രം = വാൾ. ഉദ്ധുന്വാനഃ=ഇളക്കിക്കൊണ്ട്. അഭ്യേത്യ=പ്രാപിച്ചിട്ട്. നിർ....രയാ ഗിരാ=ഇടിമുഴക്കംപോലെ ഗംഭീരമായ വാക്കുകൊണ്ട്. ചണ്ഡവിക്രമാം ചണ്ഡികാം=ഭീമപരാക്രമശാലിനിയായ ചണ്ഡികയോടു. ഇ

"പ്രാരബ്ധാഹം വീരഭദ്രസ്സ്വയമിഹ പരിവാ-
രൈർവൃതോ മാതൃവർഗ്ഗൈ-
സ്തൂഷ്ണീകാ കിംകിമാസ്സേ? ഭഗവതി! ഭവതീ
യോദ്ധുമഭ്യേതു ശീഘ്രം
ഏഷാ വിശ്വംഭരാ സംഭൃതകപിശനിചോ-
ളാദ്യ കാന്ത്യാ സമന്താ-
ദുല്ലസദ്രക്തോർമ്മിഭിർദ്ദാനവനിവഹകബ-
ന്ധപ്രബന്ധൈരസംഖ്യൈഃ." ൩൦

ശം=ഇതു്=താഴെ പറയും പ്രകാരം. അവാന്തിൽ=വഴിപോലെ. [ബ്രാഹ്മണി, (അല്ലെങ്കിൽ ബ്രാഹ്മി) മാഹേശ്വരി, കൌമാരി, വൈഷ്ണവി, വാരാഹി, നാരസിംഹി, ഇന്ദ്രാണി, ഈ സപ്തമാതാക്കളെയാണ് ഇവിടെ വീരഭദ്രന്റെ സഹഗാമിനികളായി വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതു്.]

൩൦. പരിവാരൈഃ മാതൃവർഗ്ഗൈഃ വൃതഃ = പരിവാരങ്ങളായ മാതൃവർഗ്ഗങ്ങളാൽ ചുററപ്പെട്ടവനായിട്ടു്. വീരഭദ്രനായ ഞാൻ ഇതാ! ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നു. തൂഷ്ണീകാ=മൌനാവലംബിനിയായി, ആസ്സേകിം?=ഇരിക്കുന്നതെന്തു്? യോദ്ധും=യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതിനു്. അഭ്യേതു=വന്നാലും. ഉല്ല...മി=ഉല്ലസിക്കുന്ന രക്തോർമ്മി (രക്ത+ഊർമ്മി=തിരമാല)കളോടുകൂടിയതും. അസംഖ്യൈഃ=അതിരില്ലാത്തതും ആയ. ദാന......ന്ധൈഃ=ദാനവനിവഹ (അസുരസമൂഹ)ത്തിന്റെ കബന്ധപ്രബന്ധം (തലയില്ലാത്ത ഉടലുകളുടെ കൂട്ടം)കൊണ്ടു. ഏഷാ വിശ്വംഭരാ = ഈ ഭൂമി. അദ്യ=ഇന്നു്. സമന്താൽ=ചുററും. സംഭൃതകപിശനിചോളാ=അടിമുതൽ മുടിവരെ ചെമന്ന കഞ്ചുകം ധരിച്ചവളായി. കാന്ത്യാ=ശോഭാപ്രസരത്താൽ. ['അസുരന്മാരുടെ രക്തപ്രവാഹംകൊണ്ടു് നമുക്കു ഭൂമിയെ മാറ്റാം' എന്നു വീരഭദ്രൻ ദേവിയോടു പറയുന്ന രക്തപ്രവാഹത്തെ, ഭൂമിയുടെ കപിശ

ശ്രുത്വാ തദ്വാക്യമന്തഃസ്മിതപരിലസൽ-
ഗണ്ഡവക്ത്രാംബുജായാ-
സ്തസ്യാ ദേവ്യാശ്ശരീരാൽ പ്രസഭമഥ പുറ-
പ്പെട്ടനല്പാനുഭാവാ
ഉദ്ദാമാ കാപി രാമാ കൃതവികൃതരവാ-
ഭിശ്ശിവാഭിഃ പരീതാ
മുക്താശങ്കം ബഭാഷേ മുഖരതരഗിരാ
വീരഭദ്രം പ്രവീരം. ൩൭

"ചൊല്ലേറീടിന വീരപൂരുഷമണി-
ക്കരേല്ല! വികല്പം വിനാ

(രക്തവർണ്ണ)മായ നിചോള(അടിവരെ എത്തുന്ന ഒരുതരം കുപ്പായ)മാക്കി കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു.]

൩൭. ശ്രുത്വാ=കേട്ടിട്ട്. അന്ത ....ജായാഃ= അന്തഃസ്മിത(ഉള്ളിലുണ്ടായ ചിരി)കൊണ്ടു പരിലസത്തായ ഗണ്ഡ(കവിൾത്തട)ങ്ങളോടുകൂടിയ വക്ത്രാംബുജ (മുഖകമല)ത്തോടുകൂടിയ, തസ്യാഃ ദേവ്യാഃ=ആ ദേവിയുടെ. ശരീരാൽ=ദേഹത്തിൽനിന്ന്. അന....വാ=അനല്പ(അധികമായ) അനുഭാവ (മാഹാത്മ്യ)ത്തോടുകൂടിയവൾ. രാമാ=സ്ത്രീ. കൃത...ഭിഃ ശിവാഭിഃ=വികൃതശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന കാളികൂളി മുതലായ ശിവകളാൽ. പരീതാ=ചുറ്റപ്പെട്ട. മുഖ...രാ=മുഴങ്ങുന്ന ഗീതവാക്കുകൊണ്ടു. ബഭാഷേ=പറഞ്ഞു.

സംഭവിഷ്യത്തുകളെ അറിയിക്കുന്നതിനായി വീരഭദ്രനോടു പറഞ്ഞയക്കുന്ന സന്ദേശമാണ്, അടുത്ത അഞ്ചു പദ്യങ്ങളിൽ അന്തർഭവിച്ചിരിക്കുന്നതു:—

൩൮. വികല്പം=സംശയം. എല്ലായിലും=എല്ലാററിലും [പരാർത്ഥത്തിലുള്ള കൊതിവിട്ടു സ്വസ്ഥനായിരിക്കയാണ് നല്ലതു]

മെല്ലെ സ്വഃഭതിസ്വഃഭസന്നിധിയോളം
ചെല്ലണമിന്നേ ഭവാൻ
ചൊല്ലണം മമവാക്യമാപ്തമവരോ-
ടെല്ലായിലും നല്ലതി-
യെല്ലാനാളുമിതൊട്ടുമാററുക പരാ-
ൎത്ഥത്തിങ്കലത്യാഗ്രഹം. ൩൨.

മന്ദിരഷിതികലോത്താലഭിതിഭിതിസുത-
ന്മാൎക്കമസ്സോ! ചമ്മന്നാം
വമ്മന്നാനാം മററുപമ്മന്നാശനമുനിനിവഹ-
ങ്ങൾക്കമ്മോരോ നിവാസം
ധന്യാത്മാ പണ്ടു വേറേ കമലവസതി കു-
ല്പിച്ചിതെന്നാലയോഗ്യം
തന്നേ ധന്യോത്തമാനാമതിനതിനൊരു മ-
ൎയ്യാദ നീക്കന്നതെല്ലാം. ൩൩

മൎയ്യാദയെ ലംഘിച്ചും, പരാൎത്ഥത്തെ കൊതിച്ചും അസുരന്മാർ ചെയ്തിട്ടുള്ള ചില പ്രവൃത്തികളെ ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നു:—

൩൩. അദി...ഥാർ = അദിതി (ദേവന്മാരുടെ അമ്മ)യുടെയും ദിതി (അസുരന്മാരുടെ അമ്മ)യുടെയും സുതന്മാർ — [അദിതിയെ ന്മാരെന്നും ദൈത്യന്മാരെന്നും ദേവന്മാൎക്കും അസുരന്മാൎക്കുമുള്ള പര്യായങ്ങൾ ഇൗ അൎത്ഥത്തിലുപയോഗിക്കപ്പെടുന്നവയാണ്.] ചമ്മന്നാം വമ്മന്നാനാം = നാലു വൎണ്ണങ്ങൾക്കും. പമ്മന്ന..... ങ്ങൾ=പമ്മന്നാശനന്മാരായ (ഇലകൾ മാത്രം ഭക്ഷിക്കുന്ന) മുനിസമൂഹങ്ങൾ. കമലവസതി=ബ്രഹ്മാവ്. മൎയ്യാദ=അതിര്. [ഇൗശ്വരകല്പിതമായ നിയമത്തെ ലംഘിക്കുന്നതു് ഉത്തമന്മാൎക്കു യോഗ്യമല്ല എന്നൎത്ഥം]

ഇന്ദ്രാദീനമരാൻ വിധാതൃവശഗാൻ
പ്രേഷിച്ചു ദൂരെക്കള-
ഞ്ഞെന്തിന്നീത്തൊഴിൽ? വീരതയ്ക്കുചിതമോ
നിർമ്മൂലവൈരോദയം?
അന്തിയ്ക്കും പകലും വൃഥാ നിയമിനാം
കർമ്മം മുടക്കിത്തുല്ലോ–
മന്തസ്താപമിയറ്റുകെന്നതുമൊട്ട–
ക്കം പാർക്കിൽ നന്നാസ്സുരാ. ൱൪

എന്നാലന്നാകലോകേ വിബുധവരനിരി-
ശ്ശ്യൂണമന്യേ നിലിംപാ
നന്ദന്തു സ്വീയലോകങ്ങളിൽ മഹിതഹവി-
ർഭോജനം പൂണ്ടശങ്കം
ഇന്നിങ്ങാർക്കെങ്ങരിപ്പാൻ വിതതമിനിയപാ-
താളമേതാവതാലം
തന്നേ ഞാനിന്നു കല്പിച്ചിതു നിയതമതി-
ന്നാക സന്നാഹമെല്ലാം. ൱൫

൱൪. വിധാ .... ഗാൻ = ബ്രഹ്മാവിന്നധീനന്മാരായ. ഇന്ദ്രാദീൻ അമരാൻ=ഇന്ദ്രൻ തുടങ്ങിയ ദേവകളെ. വീരത=വീര്യം. നിർമ്മൂ......യം=കാരണമില്ലാത്ത വിരോധം. [യാതൊരു കാരണവും കൂടാതെ ശത്രുത്വം സമ്പാദിക്കുന്നതു വീരന്മാർക്ക ചേൎന്ന പ്രവൃത്തിയല്ല.] നിയമിനാം=യോഗികളുടെ. അന്തസ്താപം ഇയററുക=വ്യസനിപ്പിക്ക.

൱൫. നാകലോകേ=സ്വൎഗ്ഗത്തിൽ. വിബുധവരൻ=ദേവേന്ദ്രൻ. അന്യേ നിലിംപാഃ=മററു ദേവന്മാർ. നന്ദന്തു=സന്തോഷിക്കട്ടെ. മഹി... ...നം=മഹിത (ശ്രേഷ്ഠ)മായ ഹവിസ്സാകുന്ന ഭോജനം. വിതതം=വിസ്താരമേറിയ. ഏതാവതാ അലം=ഇത്രയും മതി. സന്നാഹം=ഒരുക്കം.

കൂട്ടാക്കാതെ മദാജ്ഞാവചനമിതു മദാ-
ജ്ഞാനരീത്യാ പടയ്ക്കായ്
കൂട്ടുന്നതാകിലിന്നേ ഭുവനജനനിത-
ന്നാണെ കില്ലില്ല ചൊല്ലാം:
വാട്ടം തട്ടാത ശസ്ത്രപ്രകരനിഹതരാം
നിങ്ങളെക്കൊണ്ടസംഖ്യാൻ
കൂട്ടത്തോടേ കഴുക്കും കഴുനരിനിവഹാ-
നൊന്നമൂട്ടീടുവൻ ഞാൻ". ൬൬

തസ്യാ നിശമ്യ വചനം സ തു വീരഭദ്രോ
മുക്താഭിമാനമനുചിന്ത്യ മുഹൂർത്തമാത്രം
സ്മിത്വാ ഗതസ്സപദി സംഭ്രമിസംഭ്രമോച്ചം
നിസ്സീമശക്തിരഥ തൽ സകലം ന്യഗാദീൽ. ൬൭

---

൬൬. മദാ .. നം (മൽ + ആജ്ഞാവചനം)= എന്റെ കല്പന. മദാ ...ത്യാ=മദംകൊണ്ടും അജ്ഞാനംകൊണ്ടും. ഇന്നേ=ഇന്നുതന്നെ. ശസ്ത്ര ....തർ=ശസ്ത്രപ്രകരം (ആയുധനിര)കൊണ്ടു നിഹതർ (കൊല്ലപ്പെട്ടവർ). അസംഖ്യാൻ=എണ്ണമററ ['കഴുനരിനിവഹാൻ' എന്നതിന്റെ വിശേഷണം.] ഊട്ടുക=തൃപ്തികരമായി സല്ക്കരിക്കുക.

൬൭. നിസ്സീമശക്തിഃ സഃ വീരഭദ്രഃ=അതിരററ ശക്തിയോടുകൂടിയ ആ വീരഭദ്രൻ. തസ്യാഃ വചനം നിശമ്യ=അവളുടെ വാക്കു കേട്ട്. മുഹൂർത്തമാത്രം അനുചിന്ത്യ=അല്പനേരം ആലോചിച്ചിട്ട്. സ്മിത്വാ=പുഞ്ചിരിച്ചുകൊണ്ട്. സപദി സംഭ്രമിസംഭ്രമോച്ചം=വേഗത്തിൽ സംഭ്രമിസംഭ്രമത്തോടെ അട്ടഹാസം ചെയ്ത്. തൽ സകലം=അതു മുഴുവൻ. ന്യഗാദീൽ=പറഞ്ഞു.

വീരഭദ്രഗദിതേന നീതിവചസാ നി-
താന്തകുപിതാത്മനാം
വൈരിണാം വിവിധഭർത്സനോക്തിമഴകോട-
റിഞ്ഞു സഹസൈവ സാ
ഭാതുരോൾ തദുഷാ വിശേഷമറിയിച്ചു
നേരമധികോജ്ജ്വല-
സ്മേരവക്ത്രമടിനന്ദ്യ ഗ്രന്ഥമതും ചെയ്തി-
തൻപൊടു മഹേശ്വരീ. ൭൬

"പാരം തെളിഞ്ഞിതകകാമ്പിൽ നയപ്രയോഗം
ധീരോദ്ധതേ! ശിവനെ ഭൃത്യവിധൌ വിധാത്രീ
നേരറ്റു നീയുമനഘേ! ശിവദൂതിയെന്നി-
പ്പാരിൽ പ്രസിദ്ധമൊരു നാമപദം ലഭേഥാഃ." ൭൭

---

൭൬. വീര ...നാ=വീരഭദ്രനാൽ ഗദിതമായ (പറയപ്പെട്ട) നീതിവചസാ=നീതിവാക്യംകൊണ്ടു. നിതാ ......നാം=വളരെ കോപിച്ചവരായ. വൈരിണാം=ശത്രുക്കളുടെ. വിവി .... ക്തിം=പലതരത്തിലുള്ള നിന്ദാവചനത്തെ. ഭാതു......ഷാ=ഭയങ്കരമായ കോപത്തോടുകൂടി. അധി.....ത്രം=അധികമാകുംവണ്ണം ഉജ്ജ്വല (പ്രകാശമാന) വും സ്മേരവും (പുഞ്ചിരിയുള്ളതും) ആയ വക്ത്ര (മുഖ) ത്തോടുകൂടി. അഭിനന്ദ്യ=അഭിനന്ദിച്ചിട്ട്.

൭൭. നയപ്രയോഗം=നയോപായം. ശിവനെ=ശിവനാൽ അയയ്ക്കപ്പെട്ട ഭൃത്യനായ വീരഭദ്രനെ. ഭൃത്യവിധൌ=സന്ദേശം പറഞ്ഞയയ്ക്കുന്ന ജോലിയിൽ. വിധാത്രീ=ഏർപ്പെടുത്തിയവൾ. അനഘേ=പാപരഹിതേ. ലഭേഥാഃ=നീ ലഭിച്ചാലും. [നിനക്കു 'ശിവദൂതി' എന്ന പേരു ലോകത്തിൽ പ്രസിദ്ധമായിത്തീരട്ടെ. ശിവദൂതി=ശിവനാകുന്ന ദൂതനോടുകൂടിയവൾ; ശിവനെ ദൂതനാക്കിയവൾ എന്നർത്ഥം.]

ഇത്ഥം പറഞ്ഞിനിയ മാതൃഗണൈരുപേതാ
യുദ്ധായ ദേവി കലവില്ലുമെടുത്തണഞ്ഞു;
ഉദ്യൽപ്രകോപമസുരപ്പടയും കടക്കെ-
ന്നെതിർത്തു ശസ്ത്രമഴപെയ്തഭിതോ ദിഗന്തേ. ൧൦

ദണ്ഡകം ൧.

൧. വാഴ്ത്താവതല്ല ശിവ! കാത്യായനീശിതശരാർത്താ
പപാത ദനുജാളീ;
വാസ്തവമിതധികവിവൃതാസ്യബിലകലിതമൊരുക്കൂട്ടമ-
ഥ കബളയതി കാളീ.
൨. വരധാതൃശക്തിരപി കരകാംബുനാ ചിലരെ നിര-
സിച്ചിതാസ്ഥിതമരാളീ;
വരമലവു തിരമൊഴിയിലസുരകുലമദഹൃദേ ഹരമഹി-
മഭഗവതി കരാളീ.

---

൧൦. മാതൃഗണൈരുപേതാ=മാതൃഗണങ്ങളോടുകൂടി. യുദ്ധായ=പോരിന്. ഉദ്യൽപ്രകോപം=കോപത്തോടുകൂടി. കടക്കെന്ന്=വേഗത്തിൽ. അഭിതഃ=ചുററും.

ദണ്ഡകം ൧. (൧) കാത്യാ .... ർത്താ=കാത്യായനി (ദേവി)യുടെ ശിതങ്ങളായ (മൂർച്ചയുള്ള) ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ആർത്ത (പീഡിത). പപാത=വീണു. ദനുജാളി=അസുരസമൂഹം. അധി........തം=വളരെ വിവൃതമായ (തുറക്കപ്പെട്ട) ആസ്യബിലത്തിൽ (വായ്ക്കുഴിയിൽ) ആക്കപ്പെട്ടത്. കബളയതി=വിഴുങ്ങുന്നു. (൨) വരധാതൃശക്തി=ഉത്തമയായ ബ്രാഹ്മണി. കരകാംബുനാ=കരകത്തിലെ (കിണ്ടിയിലെ) വെള്ളംകൊണ്ട്. ആസ്ഥിതമരാളി=അരയന്നത്തിലിരിക്കുന്നവൾ. നിരസിക്ക=തള്ളിനീക്കുക. അലമലം=മതിയില്ല. ഹരമഹിമഭഗവതി=മാഹേശ്വരി. കരാളി=ഭയങ്കരി. (൩) അമരേശ്വരി=ഇ

൩. ചക്രേണ വൈഷ്ണവിയുമഗ്രേസരീ ദനുജചക്രം
ജഘാന ധൃതവൈരം;
ചത്തു ഭുവി പതിതമഥ ശക്തിധരമഹിതതരശക്തി
ഹതമരികുലമധീരം.

൪. ശതമന്യുശക്തിരപി ശതകോടികൊണ്ടഭിനദതി
മന്യുപൂർണ്ണമസുരയൂഥം;
ചതുരശിതമതിമഹിതനൃഹരിവപുരസുരകുലമമിതബ
ലമലസദതിഘോരം.

൫. ഉത്തുംഗതുണ്ഡപാദഘാതൈരഹന്നഹഹ! ക്രോഡ
ശക്തിയുമരാതീൻ;
ആതനുത കബളമരിജാതമഥ സമിതി ശിവദൂതിയു
മതികടുരവാന്ധം.

ഡിൽ കടന്ന്. ചക്രം=കൂട്ടം. ജഘാന=കൊന്നു. ധൃതവൈരം=വൈരത്തോടുകൂടി. (ക്രി: വി:). ഭുവിപതിതം=ഭൂമിയിൽ വീണു. ശക്തി......തം=ശക്തിയെ (വേൽ) ധരിച്ചുള്ളും മഹിതതരയും ആയ ശക്തി (കൌമാരി) യാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടത്. അരികുലം=ശത്രുക്കൂട്ടം. അധീരം=ധൈര്യമില്ലാത്ത. (൪) ശതമന്യുശക്തി=ഇന്ദ്രാണി. ശതകോടി=വജ്രായുധം. അഭിനൽ=ഭേദിച്ചു. മന്യു=കോപം. ചതുരശിതം=സാമർത്ഥ്യത്തോടും തീക്ഷ്ണതയോടുംകൂടി. അതി.... പുസ്സ്=അതിശ്രേഷ്ഠയായ നാരസിംഹി. അലസൽ=ശോഭിച്ചു. (൫) ഉത്തും.... തുണ്ഡം=വലിയ തുണ്ഡം (മുഖം) കൊണ്ടും പാദംകൊണ്ടുമുള്ള ഘാതങ്ങൾ (അടികൾ) കൊണ്ട്. അഹൻ=കൊന്നു. ക്രോഡശക്തി=വാരാഹി. ആതനുത=ചെയ്തു. കബളം=ഉരുളയാക്കി. അരിജാതം=ശത്രുസമൂഹം. സമിതി=യുദ്ധത്തിൽ. അതി.... ...ന്ധം=അതികഠിനമായ രവം (ശബ്ദം) കൊണ്ട് അന്ധമാക്കി (൬) അതിർകെട്ട=

൩. അതിർകെട്ട മാതൃഗണമെതിരിട്ടുമുട്ടമുളവസുരാ-
വലഞ്ഞിതു നിതാന്തം;
അതുപൊഴുതു ദിതിജകുലമതിവിവശമഖിലദിശി ഗ-
തമരിയ ശരപതനതാന്തം.

൪. അത്യുഗ്രകോപമൊടു രക്തബീജനതിഘോരം
പടയ്ക്കുഴറിവന്നു;
ആരചിതനിനദമൊടു പോരിന്നെഴുമളവഖിലവീരകുല-
തിലകനിവനെന്നു.

൫. അരിശം കലർന്നിളകിയൊരമിതദൈത്യകുലമുരു-
ശക്തിപൂണ്ടിടഞ്ഞു;
അതതതു പുകഴ്ന്നിന്നു പരവശമിളകൾ ചമവ-
നിതലമൊക്കവിറകൊണ്ടു.

വമ്പേറീടുന്ന സുംഭാസുരവരഭഗിനീ-
നന്ദനോ രക്തബീജൻ
മുമ്പിൽ ചെന്നിന്ദ്രശക്തിം ഭയകരഗദയാ
താഡയാമാസ വേഗാൽ

അസംഖ്യമായ. ശര......ന്തം=അമ്പേറ്റു തളർന്നു്. (൪) ആര...
...ഭം=അട്ടഹാസത്തോടുകൂടി. അഖി..... കം=എല്ലാ വീരന്മാരി-
ലുംവെച്ചു് ശ്രേഷ്ഠൻ. [രക്തബീജൻ ഭയങ്കരമായി അട്ടഹസിച്ചും
കൊണ്ടു പോർക്കളത്തിലെത്തിയപ്പോൾ, 'ഇവൻ ഒരു വീരകുലതിലകം
തന്നെ' എന്നു ജനങ്ങളെല്ലാം പറയാൻതുടങ്ങി.] (൫) ഇടഞ്ഞു=
ഇടഞ്ഞു. വിറകൊൾ=വിറച്ചു.

ഇനി ൫ ശ്ലോകങ്ങളുകൊണ്ടു 'രക്തബീജവധ'ത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നു:—

൧൬. സുംഭാ.... നൻ=സുംഭാസുരന്റെ ഭഗിനി (സഹോദരി)
യുടെ നന്ദനൻ; ഭഗിനേയൻ. ഇന്ദ്രശക്തി=ഇന്ദ്രാണി. താഡയാമാ

വൻപോരാട്ടത്തിലസ്യാ നിശിതകുലിശപാ-
തേന ഭിന്നാത്തദംഗാ-
ദംഭോദാൽ പ്രാവൃഷേണ്യാദിവ നവസലിലം
ചോരവെള്ളം ചൊരിഞ്ഞു. ൧൫

എന്തോതാം! കേൾക്കു ചിത്രം! ദ്രുതതരമുദതി-
ഷ്ഠന്ത ഘോരാസ്തദാനീ-
മന്തംകൂടാതവണ്ണം കതിചന പുരുഷാ
രക്തപൂരാത്തദീയാൽ
“ചിന്തീടും ചോരവിന്ദുക്കളിതവനിയിൽ വീ-
ഴുന്നതേതാദൃശാ ജാ-
യന്തേ ദൈതേയവീരാ നിയത”മിതി വരം
നാമതോ രൂഢമല്ലോ. ൧൬

സ=താഡിച്ചു അസ്യാഃ=ഇവളുടെ. നിശി......ന=നിശിതമായ കുലിശ (വജ്ര) ത്തിന്റെ അടികൊണ്ട്. ഭിന്നാൽ തദംഗാൽ=പിളർന്ന രക്തബീജന്റെ ദേഹത്തിൽനിന്ന്. പ്രാവൃഷേണ്യാൽ=മഴക്കാലത്തുള്ള. അംഭോദാൽ=മേഘത്തിൽനിന്ന്. നവസലിലം ഇവ=പുതിയ വെള്ളം എന്നപോലെ.

൧൬. ദ്രുതതരം=വളരെ വേഗത്തിൽ. ഉദതിഷ്ഠന്ത്=ഉത്ഥാനം ചെയ്തു; പുറപ്പെട്ടു. ഘോരാഃ=ഭയങ്കരന്മാർ. കതിചന=ചില. പുരുഷാഃ=ആളുകൾ. തദീയാൽ രക്തപൂരാൽ=അവന്റെ രക്തപ്രവാഹത്തിൽനിന്ന്. ഏതാദൃശാഃ=ഇത്തരത്തിലുള്ള. ജായന്തേ=ജനിക്കുന്നു. നാമതഃ=പേരുകൊണ്ടുതന്നെ. രൂഢം=പ്രസിദ്ധം. [ഒരു തുള്ളി രക്തം നിലത്തു വീണാൽ, ഒരു പുതിയ 'രക്തബീജൻ' അതിൽനിന്നു ജനിക്കത്തക്കവണ്ണമാണ് രക്തബീജൻ സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള വരം. 'രക്തബീജൻ' എന്ന പേരുതന്നെ ഇതിനെ സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ]

ഭൂയോപ്യേവ രക്തജാതൈസ്സമമസുരഭടൈ-
രായുധൈരസ്ത്രശസ്ത്രൈ-
രാവോളം പോരടക്കുന്നളവുടനഖിലാ
മാതരോ ജാതരോഷം
ആവൃത്ത്യാ നിന്നു ശസ്ത്രപ്രകരമവരിലേ-
ല്പിക്കുമപ്പോൾ പതിച്ചു
യാവത്യോ രക്തധാരാ ദനുജതതികൾ താ-
വത്യ ഏവാവിരാസൻ. ൩൨

ഭൂഷമാണീമുഖ്യഗൌരീപരിജനശിതശ-
സ്ത്രങ്ങളേറ്റേറ്റു നീളെ-
പ്പുൺപെട്ടീടുന്ന രക്താസുരതനുവിഗള-
ദ്രക്തബിന്ദുപ്രവാഹാൽ
നിർമ്മായം പിന്നെയും പിന്നെയുമുടനുടനു-
ണ്ടായ വീരൈരസംഖ്യൈ-
സ്സംപൂർണ്ണാ ഭൂതധാത്രീ; ശിവശിവശിവനേ!
വിസ്മയം ചൊല്ലവല്ലേ. ൩൩

---

൩൨. ഭൂയഃ=വീണ്ടും. രക്തജാതൈഃ അസുരഭടൈഃ സമം=രക്തത്തിൽനിന്നു ജനിച്ച അസുരഭടന്മാരോടുകൂടി. അഖിലാഃ മാതരഃ=എല്ലാമാതാക്കളും. ജാതരോഷം=രോഷത്തോടുകൂടി. ആവൃത്ത്യാ=വീണ്ടും വീണ്ടും. യാവത്യഃ രക്തധാരാഃ പതിച്ചു=എത്ര രക്തധാര വീണുവോ. താവത്യഃ ഏവ=അത്രത്തോളം തന്നെ. ആവിരാസൻ=ആവിർഭവിച്ചു; ഉണ്ടായി.

൩൩. ഭൂഷാ.....ങ്ങൾ=ഭൂഷാണി മുതലായ ഗൌരീപരിജനങ്ങളുടെ ശിത (തീക്ഷ്ണ) ങ്ങളായ ആയുധങ്ങൾ. പുൺപെടുക=മുറിവേൽക്കുക. രക്താ.......ഹാൽ=രക്താസുര (രക്തബീജ) ന്റെ

അനന്തരം തത്ര ശസ്ത്രപ്രഹരണവിമുഖേ
 മേൽക്കുമേൽ മാതൃവർഗ്ഗേ
മന്ദീഭൂതേ ത്രിലോകീ ദുർമ്മനസി സുമനസാം
 മണ്ഡലേ ഭീതിലോലേ
മിന്നീടും വിക്രമശ്രീവിഹരണമണിഹ-
 ർമ്മ്യസ്ഥലീ ചണ്ഡികാ താൻ
തന്നേ സന്നഹ്യ മന്ദസ്മിതമധുരമുഖീ
 കാളിയോടേവമൂചേ. ൭൭

“ധന്യേ! കേൾ ചണ്ഡമുണ്ഡപ്രമഥിനി! വിഷമേ
 സങ്കടേസ്മിൻ നിനച്ചാ-

തനുവിൽ (ശരീരത്തിൽ) നിന്നു വിഗളിതങ്ങളായ (ഒഴുകുന്ന) രക്തവി
ന്ദുക്കളുടെ പ്രവാഹത്തിൽനിന്നു്, അസംഖ്യൈഃ വീരൈഃ=അനവധി
വീരന്മാരെക്കൊണ്ടു്. ഭൂതധാത്രീ=ഭൂമി

൭൭. ശസ്ത്രപ്രഹരണവിമുഖമാതൃവർഗ്ഗേ — ആയുധപ്രയോഗ
ത്തിൽ മനസ്സു മടുത്ത മാതൃവർഗ്ഗം. ത്രിലോകീ മന്ദീഭൂതേ=മൂന്നു ലോക
ങ്ങളും ഭയപ്പെട്ടവരായി; ദുർമ്മനസി സുമനസാം മണ്ഡലേ=ദുർമ്മനസ്സായ (ദു
ഃഖിതമായ) സുമനസ്സു (ദേവ) കളുടെ മണ്ഡലം (കൂട്ടം). ഭീതിലോ
ലേ=ഭയപ്പെട്ടുകൊണ്ടു മനസ്സിളകിയതായും തീർന്നപ്പോൾ [ഇതെല്ലാം സ
തിസപ്തമി]. വിക്ര... ...ലീ=വിക്രമശ്രീ (പരാക്രമലക്ഷ്മി) യുടെ വി
ഹരണ (ക്രീഡാവിനോദ) ത്തിനായിട്ടുള്ള മണിഹർമ്മ്യസ്ഥലി (മണി
മാളിക)=പരാക്രമത്തിന്റെ വിളനിലം. സന്നഹ്യ=ഒരുങ്ങീട്ടു്. മ
ന്ദ... ...ഖീ=പുഞ്ചിരികൊണ്ടു മനോഹരമായ മുഖത്തോടുകൂടി. ഏ
വം=താഴെ പറയുംപ്രകാരം. ഊചേ=വചിച്ചു; പറഞ്ഞു.

൭൮. ചണ്ഡ......നി=ചണ്ഡമുണ്ഡസംഹാരിണി. വിഷ
മേ അസ്മിൻ സങ്കടേ=ദുർഘടമായ ഈ സങ്കടത്തിൽ. സമാധാനീ
യം=സമാധാനിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്ന ദുഃഖം=വലിയ ദോഷത്തിൽ.

ലിന്നോ സന്ധാനനീയം ദൃഢതരമൊരുപാ-
യാന്തരം നിഷ്പ്രപായം
എന്നാലേതസ്യ ഗാത്രാലുടനുടനിളകി-
ച്ചോരുമിച്ചോരിവിന്ദൂ-
നിന്നീ പാരേ കടിച്ചീടധികവിതതമാം
നാവിലേററമശങ്കം." ൩൧

ഇത്ഥം കേട്ടോരുനേരം പ്രമുദിതമനസാ
കാളിതന്നാലുദഗ്രാം
ജിഹ്വാം വിസ്താര്യ പീതേ സമരശിരസി ര-
ക്താംബുപാതേ തദീയേ

ഉപായാന്തരം=മററൊരു ഉപായം. നിഷ്പ്രപായം=അപകടമില്ലാത്തതു്. ഏതസ്യ=ഇവന്റെ. ഗാത്രാൽ=ദേഹത്തിൽനിന്നു്. ചോരിവിന്ദൂൻ=ചോരത്തുള്ളികളെ. ഇന്നീ=ഈ നീ. പാരേ=മുഴുവൻ.

൩൨. പ്രമുദിതമനസാ=സന്തുഷ്ടമായ മനസ്സോടുകൂടിയ. [കാളിതന്നാൽ' എന്ന വിശേഷ്യത്തിന്നു് തൃതീയാന്തമായ വിശേഷണം]. ഉദഗ്രാം ജിഹ്വാം=വലിയനാക്കിനെ. വിസ്താര്യ=പരത്തീട്ടു്. സമരശിരസി=യുദ്ധമദ്ധ്യത്തിൽ. തദീയേ രക്താംബുപാതേ=അവന്റെ ദേഹത്തിൽനിന്നു വീഴുന്ന ചോരിവെള്ളം. പീതേ=പീതമായപ്പോൾ; കുടിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ. നാനായുധൌഘൈഃ എന്നും ദാനവപരിവൃഢം ഹത്വാ=പല ആയുധങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഈ അസുരവീരനെ കൊന്നു്. നിർജ്ജ......നാ=നിർജ്ജര (ദേവ) ന്മാരും മുനികളുടെയും നിവഹ (സമൂഹ) ങ്ങൾ സ്തൂയമാനമായ (വാഴ്ത്തപ്പെടുന്ന) അപദാന (പരാക്രമചരിത്ര) ങ്ങളോടുകൂടിയവൾ. ['വിഭാവപാപി'യുടെ വിശേഷണം]. കൃതാർത്ഥാന്തരാത്മാ=കൃതാർത്ഥയായിട്ടു്; അതിസന്തുഷ്ടയായിട്ടു്. തൽകാലവിശേഷണം] താണ്ഡവം=നൃത്തംചെയ്തു.

ഹത്വാ നാനായുധൈര്യ്യോനവപരിവൃഢമേ-
നം കൃതാൎത്ഥാന്തരാത്മാ
തസ്ഥൌ വിശോകശൌരീ നിൎജ്ജരമുനിനിവഹ-
സ്തൂയമാനാപദാനാ. ൯൬

നിഹത്യ ദേവീ യുധി രക്തബീജം
മഹത്തരം മാതൃഗണസ്വാനോഗ്രൈഃ
സ്വഹസ്തസംപൂരിതമൌൎവ്വീനാദൈ-
ൎവ്വിഹസ്തിതാരാതിഭടാ ബഭാസേ. ൯൭

അക്കാലം കേട്ടുകൊണ്ടേ കളകളമിളിതം
കാൎമ്മുകജ്യാനിനാദ-
പ്രക്ഷോഭം ഭാഗിനേയോ നിഹത ഇതി വിനി-
ശ്ചിത്യ വീരാഗ്രഗാമീ
ഉൽകോപാന്ധോ നിസുംഭാസുരനഖിലചമൂ-
ചക്രമൊന്നിച്ചിളക്കി-

---

൯൭. ദേവീ യുധി മഹത്തരം രക്തബീജം നിഹത്യ=ദേവി യുദ്ധത്തിൽ വീരനായിരുന്ന രക്തബീജനെ കൊന്നിട്ട്. മാതൃഗണസ്വാനോഗ്രൈഃ=മാതൃഗണങ്ങളുടെ സ്വനം (ശബ്ദം) കൊണ്ടു ഉഗ്ര (ഭയങ്കര) ങ്ങളായ. സ്വഹ......ദൈഃ=തന്റെ കൈകൾകൊണ്ടു പൂരിപ്പിച്ച ഞാണൊലികളെക്കൊണ്ട്. വിഹസ്തിതാരാതിഭടാ=വിഹസ്തിതന്മാരായ (ഭ്രമിപ്പിക്കപ്പെട്ട) അരാതിഭട(ശത്രുഭട)ന്മാരോടുകൂടിയവളായി; ശത്രുഭടന്മാരെ ഭ്രമിപ്പിച്ച്. ബഭാസേ=ഭാസിച്ചു; ശോഭിച്ചു.

൯൮-ം ൱൦-ം ശ്ലോകങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിസുംഭവധം വൎണ്ണിക്കുന്നു:—

൯൮. കളകളമിളിതം=കോലാഹലത്തോടു ഇടച്ചേൎന്ന. കാൎമ്മു... ...ദം=ഞാണൊലിയുടെ മുഴക്കം. ഭാഗിനേയഃ നിഹതഃ ഇതി

ച്ചാൽക്കൊള്ളും കാഞ്ചനസ്തൂത്രവുമുപരി പിടി-
പ്പിച്ചു പോരിന്നണഞ്ഞു. ൬൯

പുഷ്ടക്രോധം ത്രിലോകേശ്വരിയുമയി! സഖേ!
ശൂലമുദ്യമ്യ ഹന്തും
പെട്ടെന്നഭ്യാപതന്തം പ്രകടിതഘനസം-
രംഭഡംഭം നിശുംഭം
ചുട്ടറീടും ത്രിശൂലായുധമുനയിലുറു-
ക്കംവിധൌ "ദുഷ്ടചിത്ത!
തിഷ്ഠേ"ത്യുച്ചൈർവ്വദൻ കശ്ചന ഹൃദയതലാ-
ദുത്ഥിതോ മാനുഷാത്മാ. ൭൦

അദ്യാനിഷ്ക്രാന്ത ഏവാസൌ
കൃത്തകണ്ഠോ മഹാസിനാ

വിനിശ്ചിത്യ=ഭാഗിനേയൻ (സോദരീപുത്രൻ) ഹതനായി (കൊല്ലപ്പെട്ടു) എന്നു നിശ്ചയിച്ച്. അഖി...... ഘം=എല്ലാ സൈന്യസമൂഹത്തെയും. കാഞ്ചനസ്തൂത്രം=പൊൻകട.

൭൦. പുഷ്ടക്രോധം=വളരെ കോപത്തോടുകൂടി. ശൂലം ഉദ്യമ്യ=ശൂലം പൊക്കിപ്പിടിച്ചിട്ട്. ഹന്തും=കൊല്ലുന്നതിന്. അഭ്യാപതന്തം=എതിരിട്ടുവരുന്ന. പ്രക......ഭം=പ്രകടിതവും ഘനവുമായ സംരംഭ (കോപ) ത്തോടും ഡംഭ (ഗർവ്വ) ത്തോടുംകൂടി. തിഷ്ഠ=നില്ക്ക്. ഉച്ചൈഃ വദൻ=ഉച്ചത്തിൽ വിളിച്ചുപറഞ്ഞ്. ഹൃദയതലാൽ=ഹൃദയപ്രദേശത്തിൽനിന്ന്. കശ്ചന മാനുഷാത്മാ=ഒരു മനുഷ്യശരീരൻ. ഉത്ഥിതഃ=ഉണ്ടായി.

൭൧. അദ്യ അനിഷ്ക്രാന്തഃ ഏവ=പകുതി പുറപ്പെട്ടപ്പോൾതന്നെ. അസൌ=ഇവൻ. മഹാസിനാ കൃത്തകണ്ഠഃ=മഹത്തായ അസിയാൽ (വാളിനാൽ) കൃത്തമായ (മുറിക്കപ്പെട്ട) കണ്ഠത്തോടുകൂടി

ഘോരമദ്ധ്യേ പപാതോർവ്വീം
ത്രസ്തഭൃതാം പ്രകമ്പയൻ. വൃ൫

ദേവിത്രിശൂലാഗ്നിയിലന്നിസുംഭൻ
പോയ്‌വെന്തനേരത്തഥ മാതൃസംഘാഃ
ചാവേറുപോലെ വിഹിതാളിയോടൈഗ-
ദ്ദൈവാരിസൈന്യൈസ്സഹ പോർതുടർന്നു. വൃ൬

ബ്രഹ്മശക്തിമുതലായ ദേവികളന്നേരത്തു
ശത്രുനിവഹൈസ്സമാ
വൻപരാമസുരരെക്ഷമച്ചുടനപാത-
യന്നവനിമണ്ഡലേ;
സംഭ്രമിച്ചു ശിവദൂതിയും തദനു കാളി-
യും ചില മഹാഭടാൻ
മുമ്പിലെത്തി മൃഗരാജനും ഝടിതി കൊന്നൊ-
ടുക്കിയിതശേഷവും. വൃ൭

പല വാക്കുകൾ മേൽക്കുമേൽ പറഞ്ഞാൽ
ഫലമെന്തുള്ളതു തോഴ! തീർത്തുചൊല്ലാം

യവനായിട്ട്. ത്രസ്തഭൃതാം=ത്രസ്തങ്ങളായ (പേടിച്ച) ഭൃത (ജീവജാല) ങ്ങളോടുകൂടിയ. ഉർവ്വീം=ഭൂമിയെ. പ്രകമ്പയൻ=വിറപ്പിച്ചു കൊണ്ടു. പപാത=പതിച്ചു; വീണു.

വൃ൬. ദേവി......ഗ്നി=ദേവിയുടെ ത്രിശൂലമാകുന്ന തീ. മാതൃസംഘാഃ=മാതൃക്കൂട്ടങ്ങൾ. വിഹി......താളി=യുദ്ധസന്നദ്ധരായ. ദൈവാരിസൈന്യൈഃസഹ=അസുരസൈന്യത്തോടുകൂടി.

വൃ൭. ക്ഷമച്ചു=അടിച്ചു. അപാതയൻ=പതിപ്പിച്ചു; വീഴ്ത്തി. അവനിമണ്ഡലേ=ഭൂമിയിൽ. മഹാഭടാൻ=വലിയ ഭടന്മാരെ.

വൃ൮. ശ്ലോകഃ ഇവ=പാറകളെപ്പോലെ. ചണ്ഡി...ന്തേ=

ശലഭാ ഇവ ചണ്ഡികാപ്രകോപ-
ജ്വലനേ വീണസുരോൽകരം മുടിഞ്ഞു. വൃ൪

അഥ പ്രൌഢം കാത്ത്യായനീസംഹൃതമതുലബലം
ഭൂതരങ്ഗാല്പസൈന്യം
കോപാവേശോദ്ധതം തൽപരിജനവിഘസ-
പ്രായമാലോക്യ മാനീ
കേല്പോടാരുഹ്യ തുംഗേ കനകമയരഥാം-
ഗേ സമം വാദ്യഘോഷൈ-
രത്യാമർദ്ദായ സുംഭോ രണഭുവമാ-
ഗച്ഛജ്ജംഭജയൈഷീ. വൃ൫

ചണ്ഡികയുടെ കോപമാകുന്ന തീയിൽ. സുരോൽകരം=അസുരസമൂഹം.

ഇനി 'സുംഭാസുരവധകഥ'യെ വിവരിക്കുന്നു:—

വൃ൫ അതുലബലം ഭൂതരം കാത്ത്യായനീസംഹൃതം=അതുല (അനുപമ)മായ ബലത്തോടുകൂടിയ ഭൂതരിനെ (സംഹാരത്തെ) കാത്ത്യായനിയാൽ സംഹൃത (സംഹരിക്കപ്പെട്ടവ)നായിട്ടും, കോപാവേശോദ്ധതം അല്പസൈന്യം=... ഉദ്ധത (ശ്രേഷ്ഠ)മായ അല്പസൈന്യത്തെ ... അവളുടെ (ദേവിയുടെ) പരിജനങ്ങളുടെ വിഘസപ്രായ (ഉച്ഛിഷ്ടപ്രായ)മായിട്ടും, ആലോക്യ=കണ്ടിട്ട് [ദേവിയുടെ ... സൈന്യത്തിൽ അധികം ... കണ്ട്.] മാനീ=അഹങ്കാരി. തുംഗേ കനകമയരഥാംഗേ=തുംഗ (ഉന്നത)വും കനകമയ (സ്വർണ്ണമയ)വും ആയ രഥാംഗ (രഥ)ത്തിൽ. ആരുഹ്യ=ആരോഹണം ചെയ്തിട്ട്. വാദ്യഘോഷൈഃ സമം=വാദ്യഘോഷങ്ങളോടുകൂടി. അത്യാമർദ്ദായ=യുദ്ധത്തിനായി. ജയൈഷീ=ജയേച്ഛു. ഉദ്ദേശിച്ചു പുറപ്പെട്ടു.

അഗ്രേ കണ്ടാളു ഫണീന്ദ്രാഭയകരമൃഗരാ-
ജോപരി ഭ്രാജമാനാം
മുഷ്ടേരും ബാഹുദണ്ഡങ്ങളിലിളകിന ച-
ക്രാദിദിവ്യായുധാം താം
ഉഗ്രൈരാരൂഢവാഹൈർവ്വിധൃതപരികരൈ-
ൎമ്മാതൃവൎഗ്ഗൈഃ പരീതാം
ദുൎഗ്ഗാദേവീമസൗ വിസ്മയകുതുകഭയാ-
വിഷ്ടചേതാ ബഭാഷേ. ൮൬

"നാരീസീമന്തരത്നേ! കേൾ, മമ നയനപഥേ
കിട്ടുവാനൊട്ടുനാളാ-
ണ്ടാരൂഢാശം നിനച്ചീടുന്നിതു ഭവതിയെ ഞാ-
നാസ്ഥിതാം കൎണ്ണരന്ധ്ര-

---

൮൬. ഫണീ...ഗ=ഫണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭയങ്കരനായ മൃഗരാജന്റെ പുറത്തു്. ഭ്രാജമാനാം=ശോഭിക്കുന്ന. ഉഷ്ടേ......ധാം=എട്ടു കൈകളിൽ ഇളകുന്ന ചക്രം തുടങ്ങിയ ദിവ്യായുധങ്ങളോടുകൂടിയ, താം=അവളെ. ഉഗ്രൈഃ=ഭയങ്കരന്മാരും. ആരൂഢവാഹൈഃ=വാഹനങ്ങളിൽ കയറിയവരും. വിധൃതപരികരൈഃ=കച്ചകെട്ടിയവരും ആയ. മാതൃവൎഗ്ഗൈഃ പരീതാം=മാതൃവൎഗ്ഗങ്ങളാൽ ചുററപ്പെട്ട. വിസ്മ.... താ=മനസ്സിൽ ആശ്ചൎയ്യത്തോടും കുതുകത്തോടും ഭയത്തോടുംകൂടി. ദുൎഗ്ഗാദേവീം=ദുൎഗ്ഗാദേവിയോടു. ബഭാഷേ=ഭാഷിച്ചു; പറഞ്ഞു.

അടുത്ത പദ്യങ്ങൾ സുമതിയുടെ വാക്യമാണു്:—

൮൭. ആരൂഢാശം=വളരെ ആശയോടുകൂടി. കൎണ്ണരന്ധ്ര ആസ്ഥിതാം=കൎണ്ണരന്ധ്രത്തിൽ ഇരിക്കുന്ന; കേട്ടു പരിചിതയായ. കാമിനീനാം=സ്ത്രീകൾക്കു് [illegible] ശ്രേഷ്ഠത നടിച്ചുകൊണ്ടു ഫ

ശ്രുതപ്രൌഢി ഭാവിച്ചതു മതി വെറുതേ
ശോഭിയാ കാമിനീനാം
സാരസ്യം കൈവെടിഞ്ഞുള്ളൊരു സകലസ-
മ്മോഹനാകാരശീലേ! ൨൧

ചൊല്ലാമിക്കോപ്പു ശൌര്യത്തിന്ന ബത! മതിയ-
ല്ലാശ്രയിച്ചന്യദീയാ-
മുല്ലാസം പൂണ്ട ശക്തിം ചില മിടമ നടി-
ച്ചുദ്ധതാ യുദ്ധ്യസേ നീ
വല്ലാതെ ഡംഭു കാട്ടി കപടന ഞെളികയെ-
ന്നി പ്രവീരേഷു നീ താൻ
ചൊല്ലാരെക്കൊന്നൊടുക്കീ സമിതി? നിയതമു-
ച്ഛിഷ്ടമേ ലബ്ധമോർത്താൽ. ൨൨

ലമില്ല; സ്ത്രീകൾ സരസങ്ങളായ ലീലാവിലാസങ്ങളിൽ മാത്രമേ ശോഭിക്കുകയുള്ളൂ എന്നർത്ഥം. സ്വാതന്ത്ര്യയായ ദേവിയുടെ നേരെ, ഒരു സ്ത്രീ എന്ന നിലയിൽ സ്വാഭാവികമായുള്ള ആന്തരമായ പുച്ഛരസം ഇത പദ്യത്തിൽ സ്പഷ്ടമായി കാണാം]

൨൨. അന്യദീയാം=മറെറാരുത്തനെ സംബന്ധിച്ച; മറെറാരാളുടെ. ശക്തിം=ശക്തിയെ, മിടമ=മിടുക്ക; മേന്മ. ഉദ്ധതാ=ഗർവ്വിഷ്ഠ. യുദ്ധ്യസേ=നീ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നു കപടന ഞെളികയെന്നി=ചിലടത്തു ഞെളിയുകയല്ലാതെ. പ്രവീരേഷു=വീരന്മാരിൽ സമിതി=യുദ്ധത്തിൽ. [മററുള്ളവരെക്കൊണ്ടു യുദ്ധം ചെയ്യിച്ച് നീ ഗർവ്വിഷ്ഠയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. വെറുതെ ഡംഭു കാട്ടി ഞെളിയുകയല്ലാതെ, വീരന്മാരിൽ ആരെയെങ്കിലും യുദ്ധത്തിൽ നീ തന്നെ താൻ കൊന്നിട്ടുണ്ടോ? മററുള്ള വീരന്മാരുടെ ഉച്ഛിഷ്ടം മാത്രമല്ലേ നിനക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ളൂ?]

സാക്ഷാൽ മായാമയി നീ യുവതിപരിജനം
    മുൻനടത്തി പ്രവീരാൻ
ഹാ കഷ്ടം! നിഗ്രഹിച്ചു; ബലമിതിനു പുന-
    സ്ത്രീത്വമാത്രം വിചാരേ;
ശ്ലാഘ്യം മൽഭ്രാതരം കൊന്നടവു തവ പിഴ-
    ച്ചു യുലോ;മിനി വീഴ്ത്തും
വാഴ്ത്തും മൽബാഹുദണ്ഡം ഝടിതി തവ തെറി-
    ച്ചെന്നിയേ പോരടങ്ങാ. ൯൯

എന്നാലിക്കണ്ടകൂട്ടത്തൊടു വിരവൊടു വേർ-
    വെട്ടു നേരിട്ടു നീ താൻ
തന്നേ വന്നീടിലാണിം പ്രബലസമുചിതം
    പോരുചെയ്യുവാൻ വിധാതും
അന്യോന്യം നമ്മിലെത്തുന്നളവനിമിഷം
    കൊണ്ടു നിൻപ്രാണവാതാ-
നെന്നും ക്രൂരമ്പുപേരാം കൊടിയ ഭുജഗവീ-
    രന്നു തിന്നാകുമവൻ ഞാൻ." ൱

---

൯൯. യുവതിപരിജനം=സ്ത്രീകളാകുന്ന പരിജനങ്ങളെ, പ്രവീരാൻ=വീരന്മാരെ. ബല.....രേ=സ്ത്രീയെന്നുള്ള വിചാരം മാത്രമേ നിനക്ക് ഒരു ബലമുള്ളൂ. മൽഭ്രാതരം=എന്റെ സഹോദരനെ.

൱. പ്രബലസമുചിതം പോരുചെയ്യുവാം വിധാതും=ശക്തിമാന്മാർക്കു ഉചിതമായ പോരുചെയ്യുന്നതിന്. നമ്മിൽ അന്യോന്യം എത്തുന്നളവിൽ=നാം തമ്മിൽ എതിരിടുമ്പോൾ. പ്രാണവാതാൻ=പ്രാണവായുക്കളെ. ക്രൂ.......നം=ക്രൂരമ്പു എന്ന പേരായ സർപ്പശ്രേഷ്ഠൻ. [ശരങ്ങളാകുന്ന സർപ്പങ്ങൾക്ക് എന്ന രൂപകം.]

ഇതി കേട്ടു ഗിരം പ്രവൃദ്ധകോപ-
പ്രസരസ്മേരഗഭീരവക്ത്രചന്ദ്രാ
ശിതബാണമിളക്കി ബാഹുവല്ല്യാ
പ്രതിവാചം നിജഗാദ വിശ്വമാതാ. ൯൮

"രാജൻ! കേൾ മാനവാനാം പ്രഥിതഭുജബലം
തം ഭവന്തം ത്രിലോകീ-
ഭാജാമാപന്നവാചാ പലവഴിയിൽ വയം
വീര! കേട്ടുണ്ടു പണ്ടേ;
ആശങ്കേ നേതുമിത്ഥം പ്രഥമമുടനയ-
ച്ചോരു സുഗ്രീവനോടി-
ന്നീതാൻ ചോദിച്ചറിഞ്ഞീലയി ലഘു; അതുകൊ-
ണ്ടിത്തരം ജല്പിതം തേ. ൯൯

---

൯൮. പ്രവൃ ... ന്ദ്രാ=പ്രവൃദ്ധമായ കോപത്തിന്റെ പ്രസരം (വ്യാപ്തി) കൊണ്ടു സ്മേര (മന്ദസ്മിതസുന്ദര)വും ഗഭീരവും ചന്ദ്രനെപ്പോലെ മനോഹരവുമായ മുഖത്തോടുകൂടി. ബാഹുവല്ല്യാ ശിതബാണമിളക്കി=വല്ലിപോലെയിരിക്കുന്ന കൈകൊണ്ടു തീക്ഷ്ണങ്ങളായ ബാണങ്ങളെ ഇളക്കി. പ്രതിവാചം=ഉത്തരം. [മറുപടിയെന്നുവചനം] നിജഗാദ=നിഗദിച്ചു; പറഞ്ഞു.

രണ്ടു പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദേവി മറുപടി പറയുന്നു:—

൯൯. മാനവാനാം=മനുഷ്യരിൽവച്ച്. പ്രഥിതഭുജബലം=പ്രഥിത (പ്രസിദ്ധ)മായ ഭുജബലം (കൈക്കരുത്ത്) ഉള്ള. തം ഭവന്തം=ആ ഭവാനെ. ത്രിലോകീഭാജാം=ത്രിലോകവാസികളുടെ. ആപന്നവാചാ=ആപന്ന (ആഗത)മായ വാക്കുകൊണ്ട്. ആശങ്കേ=ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു. ഇത്ഥം നേതും=എന്നെ കൊണ്ടുപോകുന്നതിന്. [ആദ്യം നീ അയച്ച ദൂതനായ സുഗ്രീവനോടു ചോദിച്ചു

എന്നാൽ നിൽക്കട്ടെയെല്ലാം; ബലമിതപരമ-
ല്ലെൻവിഭൂതിസ്വരൂപം
തന്നെ, കാണെങ്കിലെല്ലാമിതു വപുഷി ലയി-
ക്കുന്നതിങ്ങസ്മദീയേ;
സന്നദ്ധാ സാഹമേകാ സ്വഭടസദൃശമാം
മന്ദഭാഗ്യവധാർത്ഥമിപ്പോൾ,
നന്നായ്ക്കോപ്പിട്ടുറച്ചേനൊരു മതിതക; നിൻ
പ്രാണഹാരീ ശരോഽയം.” ൯൩

ഇത്യുക്ത്വാ പരമേശ്വരീ പരിജനാ-
നൊന്നിച്ചു കാളീമുഖാ-
ന്നല്ലുക്താനഥ തങ്കലാക്കി വിസര-
ന്നിസ്സീമതേജോഭരാ
യുദ്ധാർത്ഥം പ്രകടയ്യ ചാപനിനദം
സന്നാഹഹീതസ്പൃ സാ;

കാര്യം മുഴുവൻ മനസ്സിലാകാതിരുന്നതുകൊണ്ടാണു് നീ ഇപ്പോഴും ഇങ്ങിനെ ജല്പിക്കുന്നതു്]

൯൩. ഈ ബലം അപരമല്ല=ഈ കാണുന്ന സൈന്യം അന്യമല്ല. എൻ......പം=എന്റെ മാഹാത്മ്യംകൊണ്ടുണ്ടായതു്. വപുഷി=വപുസ്സിൽ; ദേഹത്തിൽ. ഏകാ സാ അഹം=ഒരുത്തിയായ ആ ഞാൻ. മന്ദഭാഗ്യ...ർത്ഥം=മന്ദഭാഗ്യവധത്തിന്, സന്നദ്ധാ=ഒരുമ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അയം ശരഃ=ഈ അമ്പ്. നിൻ പ്രാണഹാരീ=നിന്റെ അന്തകനാകുന്നു.

൯൪. കാളീമുഖാൻ=കാളി തുടങ്ങിയ. വിസ.....രാ=വിസരത്തും (വ്യാപിക്കുന്നതും) നിസ്സീമവുമായ തേജസ്സോടെ (പ്രഭാവ

ബഹോഹംകൃതി സ്വനേനം കട്ട നദൻ
പോരിന്നണഞ്ഞീടിനാൻ. ൫൪

ഗദ്യം—൪.

തദനു മഹേശചരിതാനന്ദം തിറവിയ സ്വന്താസുരനും വൻപോരതെത്തിപ്പെട്ടു മഴ ചൊരിയുംപോലെ സരസമമ്പുകളെല്ലാം ചക്രഗണങ്ങളും ചുഴററിയെറിഞ്ഞും പീഡിക്കുന്നും ഗദകളെപ്പാട്ടിയൂമാടിയണഞ്ഞുടൽ ചിതറുംവണ്ണം ത്രിശിഖംകൊണ്ടും പരിഘംകൊണ്ടും മുസലങ്ങൾകൊണ്ടും കുന്തംകൊണ്ടും വെണ്മഴുകൊണ്ടും തമ്മിലനേകം പ്രഹരിച്ചുടൻ തുമുലം കലഹമിയന്നളവായവാം. ചണ്ഡിമ തേടിന ചണ്ഡിക തന്നാലന്തമനന്തമശസ്ത്രകദംബം, മൈവാളും പുകൾകൊണ്ട മഹാസുരനഴറി മുറിച്ചങ്ങകലെയെറിഞ്ഞാൻ. വൻപുനടിച്ചൊരു സ്വാമിനയച്ചൊരു മന്ത്രാസ്ത്രങ്ങളിതൊന്നു പറവളും സന്ത്രാസിതദശമളകിവരാമ്പോൾ പരമശേചര്യം വിശേഷയതറ്റുങ്ങു

തിരയ്യാതാടുകുട്ടിയവം. ചാപാദിദേശം പ്രകടത്വ—തൊങ്ങായി പ്പാപ്പെട്ടവിള്ള്. സന്നാഹനിസ്വ—ശബ്ദയെല്ലാം ഒരുങ്ങി. ബഹോഹംകൃതി—അഹങ്കാരത്തോടുകൂടി [ക്രി: വി:] കട്ട—കഠിനമായി. നദൻ—ഗർജ്ജിച്ചുകൊണ്ട്.

ഗദ്യം ൪. തിറവിയ—ധീരനായ. ത്രിശിഖം—ത്രിശൂലം പരിഘം—ഇരിമ്പുലക്ക. പ്രഹൃതി—താഡനം. തുമുലം കലഹം—ഘോരയുദ്ധം. ചണ്ഡിമ—ക്രൂരത. അസ്ത്രം—കല്പൂ; പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടത്. അനന്തമശസ്ത്രകദംബം—അനന്തമായ (അസംഖ്യമായ) ശസ്ത്ര

തികൊണ്ടു സസ്മിതവദനം ഭസ്മീകരിച്ചതേ പുനരപി
മാനീ ദാനവപരിവൃഢന്തന്നെയും ബാണൌഘേ
ന്നിഭിന്നാത്മശരീരേ വിഹതപ്രായേ സ്വമഹിതവിഭവാ
ഭഗവതി സാക്ഷാലഹിതവിനാശിനി തൽകരലസി
തം കാർമ്മുകമുച്ചൈഃക്ഷുരശരതോജ്ജ്വലകക്ഷുരമഹസാ
ചക്രംകൊണ്ടു ചൂർണ്ണീചക്രേ. തന്റെ ദേവൽമൈവരാജ
ന്തരത്തൊടു കോപാലുഗ്രതരം കൊടിമരവും വരൂർക
തിരാം തേർകുതിരകൾനാലും തേരിലുലാവിന സാര
ഥിതന്നെയുമിടതലയിളകിന നിശിതകൃപാണവുമ
ർദ്ധശശാങ്കമഹായുധമേൽപിച്ചിട്ടതിസുജനാർത്തനമാ
യാ. പിന്നെ നിരായുധനാമസുരേന്ദ്രൻ ശുംഗശതാം
ഗാലൊന്നു കുതിച്ചുതിരഞ്ഞോ മുഷ്ടിമുറുക്കിയടുക്കും
നേരം പരമേശ്വരിയും പ്രൌഢമൃഗേന്ദ്രാൽ പ്രസഭ
മിറങ്ങിപ്പ്രകടിതകഠിനഭുജായുധഭീമാ ദൈത്യമദേന
നിരയാശു മഥനം ചെയ്തു. തൽക്ഷണമിരുവരുമീശ്വരനെ

കരംബം (ആയുധസമൂഹം). സന്ത്രാസിതദിക്കം=ദിക്കുകളെ ഭയ
പ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട്. ബാണൌഘനിഭി=ബാണങ്ങൾക്കൂട്ടത്താൽ. ആത്മ
ശരീരം=തന്റെ ശരീരം. വിഹതപ്രായ=നശിച്ചപ്രായമായപ്പോൾ.
കരലസിതം കാർമ്മുകം=കൈയിൽ വിളങ്ങുന്ന വില്ല്. ക്ഷുര......
സാ=അതിനിശിതം സൂര്യനെപ്പോലെ ജ്വലവും തീവ്രവുമായ ശോ
ഭയോടുകൂടിയ. (ചക്രംകൊണ്ട്) ചൂർണ്ണീചക്രേ=തവിടുപൊടിയാ
ക്കി. വരൂർകതിരാം=വാട്ടിട്ടു ശോഭയോടുകൂടിയ. നിശിതകൃപാണം=
മൂർച്ചയുള്ള വാൾ. അർദ്ധ......ധം=അർദ്ധചന്ദ്രാകൃതിയിലുള്ള ആയു
ധവിശേഷം. അർപ്പിത്വ=പിടിപ്പിച്ചു. ശുംഗശതാംഗാൽ=വലി
യ രഥത്തിൽനിന്ന്. പ്രക......മാ=കൈകളിൽ ഇളകുന്ന കഠിനായു

ശിവ! ക്ഷോണീവീരന്മാർ നിഷ്ഠുരമുഷ്ടികൾകൊണ്ടു കമച്ചു, മിക്കകൾപൊട്ടുംപരിചുനമിച്ചും, പെരുമാററങ്ങളിൽമെന്മേനടിച്ചും, പരമാശ്ചര്യംജഗതിവിതച്ചും, ഘോരാരാടോപംപോരാട്ടമ്പോൾ, പരമേശപരിയും തന്നെയെട്ടുംകൊണ്ടു നമസ്ഥലസീമനിപുക്ക സുരാരിയോടവിടഞ്ഞും ബതപോർചെയ്താവള്ളു പെരുമാററത്തിൽപരിചു പുഴറിനിലത്തുനിപൊത്തു ഞെട്ടു നിതാന്തം. പുനരപി സമരസമുഴറിയെഴുന്നീററന്തകനെന്നകണക്കെ ഹന്ത! നിയന്ത്രിതമുഷ്ടി നിഘട്ടുമട്ടകംഠോനവപരിവൃഢവക്ഷോരംഗേ പൃഷ്ഠേരീടിനത്തുലംകൊണ്ടൊരു കുത്തുകൊടുത്തു സലീലമപാതയദഖിലജനാനാമഭയവിധാത്രീ ത്രിഭുവനധാത്രീ.

കൊല്പ്പററീട്ടം ത്രിശൂലാഞ്ചലശകലിതവ-
ക്ഷഃസ്ഥലോ വീണവന്യാം
മുൽപാടങ്ങൾപ്രകാരമുൽപ്പതകനകകിരീ-
ടാരിപ്രയാനാമചലാംഗീം

ലങ്ങളുംകൊണ്ടു മായുകി, ഭൈത്യമാടന നിയോഗം—ഭൈത്യരുടെ നേരെ (സ്വഭാവനാൽ) കൂടി യോദ്ധത്വം ചെയ്യുന്നതിന്. വിഹിതം= നിഷേധിപ്പിച്ചിട്ട്; വിട്ടിട്ട്. ദന്ത്രം=അരഹസിച്ചു, അപകർഷം= പരിപ്പിച്ചു; വിട്ടു.

൪൭. ത്രിശൂ...ലഃ=ത്രിശൂലത്തിന്റെ അഞ്ചലം (അഗ്രം). കൊണ്ടു ശകലിതമായ (കഷണം കഷണമായി മുറിക്കപ്പെട്ട) വക്ഷഃസ്ഥലത്തോടുകൂടിയ. അവന്യാം=അവനി (ഭൂമി)യിൽ. മുൽപാട്=മുൻപിൽ. മുല്പ്രകാരം = വളരെ പ്രായാസത്തോടുകൂടിയവളും. അൽഭു...... ഗീം= വിചിത്രങ്ങളായ പൊൻകിരീടം ഇളക്കിയ അരുണാംഗങ്ങളോടു

ഇപ്പാരിൻപുണ്യപാളീം ത്രിഭുവനജനനീം
കണ്ടുകണ്ടെന്നുചൊൽവൂ?
നിഷ്പ്രാണോ യോഗിഗമ്യാം ഗതിമലഭതസം-
ഭോപി സംഭാവ്യജന്മാ. ൯൫

എട്ടാശാന്തം വിളങ്ങീ, സുരമുനികൾ മുദാ
മേൽക്കുമേൽ കൈകൂമ്പിണങ്ങീ,
പെട്ടെന്നൊന്നന്നടങ്ങീ ഖലജനനിവഹം,
ദിവ്യതൂര്യം മുഴങ്ങീ,
ദുഷ്ടേ സുംഭാസുരേന്ദ്രേ മഹിഷവിമഥിനീ-
ഭ്രൂവകാലാഗ്നിലേശൈ
വൃഷ്ടിം പൌഷ്പീം കിരന്തസ്സകലസുരഗണാഃ
സ്തോത്രഭേദം തുടങ്ങീ. ൯൬

കൊണ്ട് ഇളകലങ്ങളായ അംഗങ്ങളോടുകൂടിയവളും. ഇപ്പാരിൻ പുണ്യപാളീം=ഈ ലോകത്തിന്റെ സുകൃതപരിപാകവും ആയ. ത്രിഭുവനജനനീം=ലോകമാതാവിനെ. നിഷ്പ്രാണഃ=പ്രാണൻ പോയിട്ട്. യോഗിഗമ്യാം ഗതിം=യോഗികൾക്കുമാത്രം സുലഭമായ ഗതിയെ. അലഭത=ലഭിച്ചു. സംഭാവ്യജന്മാ=ബഹുമാനിക്കത്തക്ക ജന്മത്തോടുകൂടിയവൻ.

൯൬ ആശാന്തം=ദിഗന്തം. ഖലജനനിവഹം=ദുഷ്ടസമൂഹം. ദിവ്യതൂര്യം=സ്വർഗ്ഗത്തിലെ ഭേരി. ദുഷ്ടേ സുംഭാസുരേന്ദ്രേ=ദുഷ്ടനായ സുംഭാസുരൻ. മഹി......ലേശൈ=മഹിഷമർദ്ദിനിയായ ദേവിയുടെ ഭ്രൂലതാകുന്ന കാലാഗ്നിയിൽ ദഹിച്ചപ്പോൾ [സതിസപ്തമി]. പൌഷ്പീം വൃഷ്ടിം കിരന്തഃ=പുഷ്പവൃഷ്ടി ചൊരിഞ്ഞവരായ. സകല സുരഗണാഃ=എല്ലാ ദേവസമൂഹങ്ങളും. സ്തോത്രഭേദം=പലതരത്തിലുള്ള സ്തോത്രങ്ങൾ.

"നമോസ്തു കാരുണ്യസുധാംബുരാശേ!
നമോസ്തു കാമാപ്പ്ണകാമധേനോ!
നമോസ്തു നാനാഗമമൃഗ്യമൂർത്തേ!
നമോസ്തു നാരായണി! സന്തതം തേ. ൯൬

പ്രസീദ ദുർഗ്ഗേ! മഥിതാരിവർഗ്ഗേ!
പ്രസീദ മായേ! മദനാരിജായേ!
പ്രസീദ ഭദ്രേ! പരതത്വമുദ്രേ!
പ്രസീദ ധന്യേ! കുലശൈലകന്യേ!. ൯൭

എപ്രായം തെളിതേനിലമ്മധുരിമാ,
പുഷ്പേഷു സൌരഭ്യമ-
ങ്ങെപ്രായം, മൃഗലാഞ്ഛനേ കുളുർനിലാ-
വെപ്രായമുൽഭാസതേ,

അടുത്ത രണ്ട് പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടും ഒരു ദണ്ഡകംകൊണ്ടും ദേവസമൂഹത്തിന്റെ 'സ്തോത്രങ്ങളെ'ത്തന്നെ കാണിക്കുന്നു:—

൯൬. കാരുണ്യ......ശേ=കരുണാമൃതസമുദ്രം. കാമാ......നോ=അഭീഷ്ടദാനത്തിനു കാമധേനുവായിട്ടുള്ളവളേ. നാനാ......ർത്തേ=പല വേദങ്ങളിലും അന്വേഷിച്ച് അറിയേണ്ട സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയവളേ; വേദസ്വരൂപിണി. തേ നമഃ അസ്തു=നിനക്കു നമസ്കാരം ഭവിക്കട്ടെ.

൯൭. മഥി......ർഗ്ഗേ=മഥിത (നാശിത) മായ അരിവർഗ്ഗ (ശത്രുസമൂഹ)ത്തോടുകൂടിയവളേ. മദനാരിജായ = മദനാരിയുടെ (ശിവന്റെ) ജായ (ഭാര്യ.) പരതത്വമുദ്ര=പരതത്വത്തിന്റെ മുദ്ര (അടയാളം) ആയിട്ടുള്ളവളേ. കുലശൈലകന്യ = ഹിമവൽപുത്രി. പ്രസീദ=നീ പ്രസാദിക്കണമേ!.

൯൮. മധുരിമ=മാധുര്യം. പുഷ്പേഷു=പൂക്കളിൽ. മൃഗലാഞ്ഛനേ=ചന്ദ്രനിൽ. എപ്രായം=എങ്ങിനെ. ഉൽഭാസതേ=ശോഭിക്കുന്നു

ഏതുപ്രായം ബത പാലിൽ കനെയ്യു,മഴകോ-
ടപ്പ്രായമുള്ളോന്നപോ-
ലിപ്പാരെങ്ങുമഹോ! മഹേശ! ഭവ-
ത്തത്ത്വം ഭവധ്വംസനം. ൯൯

നിർമ്മായം പാർക്കിലാമല്ലകൃതകവചസാം
പോലു,മിന്നിൻപ്രഭാവം
മന്ദന്മാരെങ്ങിനേ നാം പുകഴ്‌വതു ഗിരാ
ദേവി! വിശ്വൈകനാഥേ?
എന്നാലത്യന്തഭക്തിപ്രമദതരളിത-
സ്വാന്തനാം മാദൃശാനാ-
മന്യൂനസ്തോത്രമാം ചാപലമിതു കരുണാ-
ബ്ധേ! പൊറുക്കേണമെല്ലാം. ൧൦൦

ദണ്ഡകം ൨.

൧. മാഹാത്മ്യമിതി പുകഴാകുന്നതല്ല ശിവ! ലോകാപദുദ്ധരണമന്ത്രം, മഥിതജഗദന്തം, മഥിഷദ

---

൯൯. ഭവത്തത്ത്വം=നിന്തിരുവടിയുടെ തത്ത്വം. ഭവധ്വംസനം=സംസാരനാശനം. [ഇതാണെന്ന പ്രാമാണ്യത്തിന്റെ സത്തായ ഭാഗം തെളിയുന്നതെന്നർത്ഥം]

൧൦൦. അകൃ......സാം=അകൃതകമായ (കൃത്രിമമല്ലാത്ത) വചസ്സുകൾക്കുപോലും; വേദങ്ങൾക്ക്. ഗിരാ=വാക്കുകൊണ്ട്. അത്യ...നാം=അതിയായ ഭക്തികൊണ്ടും സന്തോഷംകൊണ്ടും ഇളകി നിറഞ്ഞ മനസ്സായ മാദൃശാനാം=എന്നെപ്പോലെയുള്ളവരുടെ.

ദണ്ഡകം ൨. (1) ലോകാ......ന്ത്രം=ലോകത്തെ ആപത്തിൽ നിന്നു ഉദ്ധരിക്കുന്നതിനുള്ള മന്ത്രം. മഥിതജഗദന്തം=മഥിത(പീഡി

സജ്ജനം, ഭീകവ്യയരരഭസംശോഭിശോഭയിലുടൻതുള്ളി യൊരു ഹരമഹിഷി! തവ കനിവനന്തം. ൨. സ്വം ഭോ നിസ്സുംഭ ഇതി വൻപാന്ന് ദാനവവരന്മാരൊ ടൊത്തസുരയൂഥം, സുഭടസമവേതം, സപദി കൊല ചെയ്തു, അഭയമുടനലകകളിലതുളിയൊരു തവ മഹി മ മനസി കനമുദയതു സുജാതം. ൩. ചൊല്ലാവത ല്ല ശിവ! തേ രക്തബീജവധമെല്ലായിലും ജയതി മേ ലേ, ജ്വലിതശിതശൂലേ!, ചരണതലമൂലേ, പലപൊ ഴുതുമടിമതകമഗതികളിലൊരുകനിവു ജനനി! തവ മേവതു വഴിപോലെ. ൪. അനന്ത ജെങ്ങളിൽവരുന്നോ രസങ്കടമതെന്നേതും കളക നാഥേ!, അനുപമവിഭൂ തേ!, ജനശരണ്യഭൂതേ!, നിനവു തവ തിരുവുടലിലന സമയമനകലയ പരിശമിതഭവനതലക്ഷ്മീതേ!."

സൃഷ്ടിയായ ജഗത്തെ(ലോകപ്രാന്തി)ത്തോടുകൂടിയവനായ. ... ഹരമഹിഷി = ഹരന്റെ മഹിഷിയായുള്ളവളെ. ...യിൽ = ... യിൽ. (2) അസുരയൂഥം = അസുരസമൂഹം. സുഭടസമവേതം = ഉൽ കൃഷ്ടഭടന്മാരോടുകൂടിയത്. സുജാതം = ഉത്തമം. ഉദയതു = ഉദിക്കട്ടെ. (3) ജയതി = ജയിക്കുന്നു. ജ്വലിതശിതശൂല = ജ്വലിക്കുന്നതും കൂർ ത്തുമുള്ളതുമായ ശൂലത്തോടുകൂടിയവളേ. ചരണതലമൂലേ = കാൽക്കീ ഴിൽ. അടിമതകം = അടിമകളായ. മേവതു = മേവിക്കട്ടെ; ഉണ്ടാകട്ടെ. (4) അനു ...തി = അനുപമ(അസദൃശ)മായ വിഭൂതി (മാ ഹാത്മ്യം) ഉള്ള. ജനശരണ്യഭൂത = ജനങ്ങൾക്ക് ശരണമായിത്തീർന്ന വളേ. അനസമയം = എല്ലായ്പോഴും. അനകലയ = നീ ചേർത്താലും. പരി... ...തി = പരിശമിതമായ (ശമിപ്പിക്കപ്പെട്ട) ഭവനത്തി ലിരിക്കുന്നവളേ.

ചിരമിതി കൃതനാനാസ്തോത്രഗാഥാനനാഥാൻ
കരുണയൊടു കടാക്ഷൈസ്തോഷയന്തീ നിലിമ്പാൻ
സരസമൃദുലഹാസസമ്പൂൎണ്ണ ഗൗരീ തദാനീ-
മൊരുഗിരമരുൾചെയ്തു ശൃണ്വതാം വിശ്വലോകാം

"എല്ലാരും കേൾക്കു ദേവാ! വചനമവിതഥം
മാമകം നിങ്ങളൊന്നി-
ച്ചെല്ലാനാളും നിനച്ചീടുക വിവിധവിപ-
ത്സങ്കടേ ശങ്കരീം മാം;
ചൊല്ലാമന്നേരമേ തൽസകലമപിച നി-
ശ്ശല്യ സംപൂരയിഷ്യേ
കല്യാണോല്ലാസ;മെന്നാൽ നിജനിജഭവനം
പ്രാപ്യ മോദധ്വമിന്നേ." ൧൦൨

എന്നിത്ഥം ചൊല്ലിമെല്ലെ മഹിഷമഥിനി ത-
ന്മൂർത്തി കൈക്കൂപ്പിനിൽക്കും

---

൧൦൧. കൃത ... ...ഥാൻ=പലതരത്തിൽ സ്തുതിച്ചുവരും, അനാഥാൻ=അനാഥരായ. നിലിമ്പാൻ=ദേവകളെ. കടാക്ഷൈഃ തോഷയന്തീ=കടാക്ഷംകൊണ്ടു സന്തോഷിപ്പിച്ചു്. ശൃണ്വതാം=കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന. വിശ്വലോകം=ലോകവാസികളെ ഉദ്ദേശിച്ചു്.

ദേവിയുടെ അരുളപ്പാടു്:—

൧൦൨. ദേവാഃ=അല്ലയോ ദേവന്മാരേ! അവിതഥം=സത്യം. മാമകം=എന്റെ. വിവി... ...ടേ=പലതരത്തിലുള്ള ആപത്തുവരുമ്പോഴും. തൽസകലം അപി നിശ്ശല്യ= അതെല്ലാം വേരോടുകൂടി നശിപ്പിച്ചു്. സംപൂരയിഷ്യേ = ഞാൻ പൂരിപ്പിച്ചേക്കാം. കല്യാണോല്ലാസം=മംഗളവിലാസത്തെ. പ്രാപ്യ=ചെന്നു്. മോദധ്വം = നിങ്ങൾ സന്തോഷിക്കുവിൻ

൧൦൩. പൂരദൈഃ=സൗഖ്യങ്ങളാൽ. നന്ദയാമാസ=വീണ്ടും വി

വൃന്ദൈർന്നമ്യമാനാ ജയജയവചന-
ശ്ലാഘിനാം വിശ്വഭാജാം
ഉന്നമ്രാലോക്യ ദേവാൻ മഹിമനിധി മറ-
ഞ്ഞീടിനാൾ; വാനിൽവാണു
വിണ്ണോരെല്ലാം; ചരസ്ഥാവരമുലകിദവും
ഹൃഷ്ടമാശാപസ്തമാസീൽ. ൧൩൮

സ്പഷ്ടരണജിതാരുണബിംബാം
ഉരുബലപരിഭ്രതദനുജനികരംബാം
കരധൃതചാപകളംബാം
പരിചിനവൈ സിംഹവാഹിനീമംബാം. ൧൩൯

ങ്ങളും നമിക്കപ്പെടുന്നവളായിട്ട്. ജയജയവചനശ്ലാഘിനാംവിശ്വഭാജാം = 'ജയജയ'ശബ്ദംകൊണ്ടു വാഴ്ത്തുന്ന ലോകവാസികളുടെ. ഉന്നമ്രാലോക്യ = നോക്കീട്ട്. ആശാപസ്തം ആസീൽ = ആശാപസ്തമായിത്തീർന്നു.

കവി ഈ വിധം കഥയെ മംഗളപരമായി പര്യവസാനിപ്പിച്ച്, ദേവീസ്തുതിരൂപമായ ഒരു ശ്ലോകംകൊണ്ടു ഗ്രന്ഥത്തെ ഉപസംഹരിക്കുന്നു:—

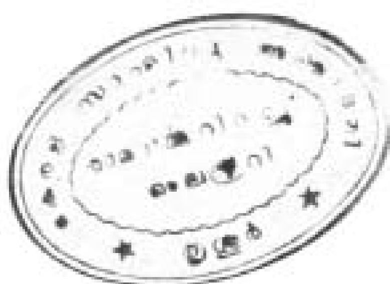
൧൩൯. സ്പഷ്ട......ബാം = സ്പഷ്ടം (വിസ്പഷ്ടമായും; പ്രകാരം) കൊണ്ടു ജിതമായ (ജയിക്കപ്പെട്ട) അരുണബിംബം (സൂര്യബിംബം) ഉള്ളവളും; ഉരു.....ബാം = ഉരുവായ (വലുതായ) ബലം (ശക്തി; സൈന്യം) കൊണ്ടു പരിഭ്രതമായ (ആട്ടിയോടിക്കപ്പെട്ട) ദനുജ (അസുര)ന്മാരുടെ നികരംബം (സമൂഹം) ഉള്ളവളും. കര...... ബാം = കരങ്ങളിൽ ധൃതമായ ചാപകളംബം (വില്ലും അമ്പും) ഉള്ളവളും, സിംഹവാഹിനീം = സിംഹത്തെ വാഹനമാക്കിയവളും. [ഇവയെല്ലാം "അംബ"യുടെ വിശേഷണങ്ങളാം] അംബാം = അമ്മയെ; ലോകജനനിയെ. പരിചിനവൈ = ഞാൻ പരിചയിക്കട്ടെ; ഞാൻ സേവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. [ആത്മനേ: ലോട്ട്. ഉ. പു. ഏ. വ.]

ചണ്ഡമുണ്ഡമഥിനീം പ്രചണ്ഡഭുജദണ്ഡ-
    മണ്ഡിതകൃപാണികാം
ഖണ്ഡിതാൽകടനിസുംഭസുംഭമുഖദാന-
    വേശ്വരവരൂഥിനീം
കർണ്ണികാരനിഭവർണ്ണികാം നിയമിലോക-
    ഹൃൽകമലകർണ്ണികാം
ചണ്ഡികാമുപലഭാമഹേ മരണസങ്ക-
    ടേ മനസി ചണ്ഡികാം. ൧൦൭

---

൧൦൭. ചണ്ഡമുണ്ഡമഥിനീം= ചണ്ഡമുണ്ഡാസുരന്മാരെ ധ്വംസിച്ചവളും. പ്രചണ്ഡ......നീം=പ്രചണ്ഡ(ഭയങ്കര)മായ ഭുജദണ്ഡത്തിൽ മണ്ഡിത (ഭൂഷിത)മായ കൃപാണിക (വാൾ)കൊണ്ടു ഖണ്ഡിതമായും ഉൽക്കടമായും ഉള്ള നിസുംഭസുംഭന്മാർ തുടങ്ങിയ ദാനവശ്വരന്മാരുടെ വരൂഥിനി (സേന)യോടുകൂടിയവളും. കർണ്ണി......കാം= കർണ്ണികാരം (കൊന്നപ്പൂ)പോലെയുള്ള നിറത്തോടുകൂടിയവളും. നിയ......കാം=നിയമിലോക(മുനിസമൂഹ)ത്തിന്റെ ഹൃൽകമല(ഹൃദയകമല)ത്തിലുള്ള കർണ്ണിക (പൂവിന്റെ നടുവിൽ കാണാവുള്ള മൊട്ട്). മരണസങ്കടേ=മരണാവസരത്തിങ്കലും, മനസി=മനസ്സിൽ ചണ്ഡികാം=ദേവിയെ, ഉപലഭാമഹേ= ഞങ്ങൾ കാണുമാറാകണമേ!.

സമാപ്തം.

കേരളസാഹിത്യ
അക്കാദമി

കേരള സാഹിത്യ
അക്കാദമി